

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ: «ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ
ΕΥΠΑΘΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ -ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ
ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ»**

Επιμέλεια εργασίας: Παπαϊωακείμ Αλεξάνδρα

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 2022

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ: «ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ
ΕΥΠΑΘΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ -ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ
ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ»**

**«EDUCATIONAL POLICIES AND SOCIAL INTEGRATION OF VULNERABLE
SOCIAL GROUPS- CASE STUDY: THE REGION OF CENTRAL MACEDONIA»**

Επιμέλεια εργασίας: Παπαϊωακείμ Αλεξάνδρα

Εξεταστική επιτροπή

Παπαδόπουλος Κωνσταντίνος, Καθηγητής, Επόπτης

Κουστριάβα Ελένη, Επίκουρη Καθηγήτρια

Παπακωνσταντίνου Δόξα, Επίκουρη Καθηγήτρια

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 2022

Η συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην εργασία τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

.....(υπογραφή).....

ΠΑΠΑΪΩΑΚΕΙΜ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

Ευχαριστώ πολύ όλους τους καθηγητές και ιδιαίτερα τον καθηγητή μου κ. Παπαδόπουλο, για την καθοδήγηση και τις χρήσιμες συμβουλές καθ' όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος.

Ευχαριστώ επίσης τον σύζυγο και τα παιδιά μου για την υπομονή και την κατανόηση που έδειξαν τα δυο τελευταία χρόνια ως την ολοκλήρωση των σπουδών μου...

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	7
ABSTRACT.....	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9-13
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	13-14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ.....	15-30
1.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ.....	15-17
1.2 ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ.....	17-23
1.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	23-27
1.4 ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	27-30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΕΥΠΑΘΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	31-43
2.1 ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	31-33
2.2 ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	34-36
2.3 ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ.....	36-37
2.4 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ.....	37-41
2.5 ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ-ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ.....	41-43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	44-61
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ.....	44-47
3.2 ΕΘΝΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΕΥΠΑΘΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ.....	47-52

3.3 ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΕΥΠΑΘΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ.....	52-56
3.4 ΤΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΕΥΠΑΘΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ.....	56-61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ.....	62-75
4.1 ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ.....	62-67
4.2 ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ.....	67-70
4.3 ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.....	70-75
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	76-80
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	81-89

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού σχετίζεται με τον περιορισμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και συνδέεται άμεσα με τη φτώχεια, την οικονομική κρίση και την ανεργία. Οι ευπαθείς κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού είναι αυτές που πλήττονται περισσότερο και αποκλείονται από τα κοινωνικά δικαιώματα που απολαμβάνει η πλειοψηφία της κοινότητας. Καθώς το θέμα της ισότητας των ευκαιριών έχει απασχολήσει τα εκπαιδευτικά συστήματα της Ευρώπης, έχουν σχεδιαστεί και εφαρμοστεί εκπαιδευτικές πολιτικές οι οποίες υποστηρίζουν και προωθούν την ισότητα, την πολιτική, πολιτιστική και οικονομική εναρμόνιση όλων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την καλλιέργεια πολιτών με ευρωπαϊκή συνείδηση. Όσον αφορά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, παρατηρούνται ανισότητες οι οποίες είναι διάχυτες σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και κυρίως της τριτοβάθμιας. Ιδιαίτερα η συμμετοχή στην εκπαίδευση των ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες, παρουσιάζει αρκετές δυσκολίες οι οποίες οφείλονται τόσο στην πρόσβαση των ατόμων (ιδιαίτερα των ατόμων με αναπηρία) στις δομές της εκπαίδευσης όσο και στο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο της οικογένειας του μαθητή. Κρίνεται λοιπόν αναγκαία η εφαρμογή εκπαιδευτικών και κοινωνικών πολιτικών που επικεντρώνονται στις ευπαθείς ομάδες με στόχο την επίτευξη ενός κράτους πρόνοιας και κοινωνικής ευημερίας με ίσες ευκαιρίες για όλους τους πολίτες. Στην Ελλάδα, με βάση τον παραπάνω στόχο, έχει θεσπιστεί ένας οδηγός παροχών ο οποίος περιλαμβάνει δράσεις προς όφελος των ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Επίσης έχει σχεδιαστεί ένα εθνικό πρόγραμμα για την κοινωνική ένταξη και υποστήριξη των ατόμων που βρίσκονται σε ανάγκη. Οι βασικοί στόχοι του εθνικού σχεδιασμού είναι: Η προώθηση της βιώσιμης απασχόλησης, η διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και η αναβάθμιση των υποδομών εκπαίδευσης. Τέλος η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας έχει εκπονήσει ένα επιχειρησιακό σχέδιο με την ανάπτυξη ενός πλέγματος παρεμβάσεων που θα συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή και την καταπολέμηση κάθε μορφής διακρίσεων για όλους όσους ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού.

ABSTRACT

Social exclusion is a crucial matter which is related to the restriction of human rights and is directly linked to poverty, economic crisis and unemployment. The vulnerable social groups of the population are the most affected and excluded from the social rights enjoyed by the majority of the community. As the issue of equal opportunities has concerned European education systems, educational policies have been designed and implemented in order to promote not only social equality but also political, cultural and economic harmonization in all European member states. Furthermore, the cultivation of European -conscious citizens is a matter of primary importance that we should take into consideration. Regarding the Greek education system, there are inequalities which are pervasive in all levels of education and especially in higher education. Participation of individuals belonging to vulnerable groups in education presents several difficulties. In particular, there are many obstacles especially for people with disabilities, regarding the access to the structures of education and the socio-economic background of the student's family. Therefore, a matter of high priority is to implement educational and social policies that focus on vulnerable groups in order to achieve a social welfare state with equal opportunities for all citizens. In Greece, a benefits guide based on the above goal has been established, which includes actions in order to assist vulnerable groups. A national program has also been designed for the social inclusion and support of people in need. The main objectives of national planning are: Promoting sustainable employment, ensuring social cohesion and upgrading educational infrastructure. Finally, the Region of Central Macedonia has prepared an operational plan with the development of a network of interventions that will contribute to social cohesion and the fight against all types of discrimination for those who belong to the vulnerable groups of the population.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Κοινωνικός αποκλεισμός, κοινωνική ένταξη, ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, εκπαιδευτικές πολιτικές, κοινωνική πολιτική, κράτος πρόνοιας

KEY WORDS: Social exclusion, social integration, vulnerable social groups, educational policies, social policies, welfare state.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι κοινωνικές ανισότητες είναι ένα μείζον θέμα το οποίο έχει απασχολήσει εδώ και πολλές δεκαετίες την κοινωνία σε παγκόσμιο επίπεδο. Σημαντικά βήματα έχουν γίνει λοιπόν με σκοπό την μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού και των κοινωνικών διακρίσεων (Κυρίδης, 2015). Σύμφωνα με την επιστημονική κοινότητα, ο αποκλεισμός συχνά συνδέεται με τον περιορισμό στα δικαιώματα του ανθρώπου ((Room, 1991), ενώ σε άλλες έρευνες η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός εμφανίζονται ως αλληλένδετες έννοιες (Hodgson & Turner, 2003). Η οικονομική κρίση που βιώνει η παγκόσμια κοινότητα τα τελευταία χρόνια, έχει συμβάλει στη διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων, μεταβάλλοντας την κοινωνική διαστρωμάτωση της κοινωνίας (Ματσαγγάνης, 2013). Τόσο η παγκόσμια οικονομική κρίση όσο και η πρόσφατη πανδημία του COVID – 19 έχει αρνητικό αντίκτυπο σε πολλούς τομείς όπως την υγεία, την οικονομία, την εκπαίδευση και την στάση των πολιτών απέναντι στο κράτος πρόνοιας (Shehzad et al., 2020; Rysavy, 2020).

Από την υπάρχουσα κατάσταση περισσότερο πλήττονται οι ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, οι οποίες λόγω φύλου, ηλικίας, οικογενειακής κατάστασης, εθνικότητας, είτε άλλων παραγόντων, βρίσκονται σε ευάλωτη θέση και έτσι καθίστανται αδύναμοι να αντιμετωπίσουν τυχόν κινδύνους που μπορεί να προκύψουν στην καθημερινή τους ζωή. Έτσι για να προστατευτούν αυτές οι ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, έχουν δημιουργηθεί κοινωνικές υπηρεσίες οι οποίες μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά τα άτομα που ανήκουν σε αυτές τις ομάδες ώστε να ενταχθούν ομαλά στο κοινωνικό σύνολο (Ruiz-Fernández et al., 2021). Στην Ελλάδα, η πολιτεία έχει θεσμοθετήσει νομοθεσία κατά την οποία αναγνωρίζει τις ομάδες αυτές του πληθυσμού ως ευπαθείς και τις χωρίζει σε δυο κατηγορίες: τις ευάλωτες ομάδες και τις ειδικές. Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 2 του Ν.4430 (ΦΕΚ 205/Α/31-10-2016), ως «ευάλωτες» ορίζονται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού που η ένταξή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια ή λόγω παραβατικής συμπεριφοράς. Ως «ειδικές»

ομάδες ορίζονται σύμφωνα με τον ίδιο νόμο (άρθρο 2 του Ν.4430 (ΦΕΚ 205/Α/31-10-2016), *οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ένταξή τους στην αγορά εργασίας, από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια.*

Το θέμα της ισότητας των ευκαιριών παραμένει στην πρώτη γραμμή προτεραιότητας καθώς οι αλλαγές που γίνονται στην εκπαιδευτική πολιτική επηρεάζουν ζητήματα ανισότητας (Magoy, 2004). Τα εκπαιδευτικά συστήματα στην Ευρώπη σχεδιάζονται με στόχο την μείωση των κοινωνικών διακρίσεων αλλά φυσικά με το πέρασμα των χρόνων αλλάζουν ως προς τον τρόπο λειτουργίας και τη δομή τους. Οι συνθήκες που έχουν υπογραφεί κατά καιρούς ανάμεσα στις χώρες της Ευρώπης, προσανατολίζονται στον εκσυγχρονισμό ενός ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, έχοντας ως στόχο την ανάπτυξη της οικονομίας που είναι βασισμένη στη γνώση. Η ευρωπαϊκή εκπαίδευση συνδέεται λοιπόν άμεσα με την αγορά εργασίας. Ακόμη θεωρείται ένας μηχανισμός μέσα από τον οποίο προωθείται η πολιτική, πολιτιστική και οικονομική εναρμόνιση όλων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η καλλιέργεια πολιτών με ευρωπαϊκή συνείδηση (Featherstone & Kazamias, 2000).

Στην Ελλάδα έχουν γίνει περιορισμένες έρευνες συγκριτικά με άλλες χώρες της Ευρώπης, όσον αφορά στη σχέση εκπαίδευσης και ανισότητας και κατά πόσο οι δυο αυτές έννοιες αλληλοεπηρεάζονται μεταξύ τους. Παρά το γεγονός πως στη χώρα μας η εκπαίδευση θεωρείται ως ένα μέσο για την προώθηση της κοινωνικής ισότητας και της ευημερίας, οι ανισότητες είναι διάχυτες σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και ιδιαίτερα στην τριτοβάθμια. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα άτομα με αναπηρία τα οποία αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα τόσο στη μετάβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση όσο κι στην ολοκλήρωση των σπουδών τους. Για την ισότιμη ένταξη των μαθητών με αναπηρία δεν αρκεί μόνο να αποτελεί ένα δικαίωμα νομοθετικά και συνταγματικά κατοχυρωμένο, καθώς χρειάζονται αλλαγές τόσο στις πανεπιστημιακές δομές όσο και στη διοίκηση των πανεπιστημίων αλλά και στην εκπαιδευτική διαδικασία. Οι παραπάνω προϋποθέσεις καθορίζουν και τον βαθμό προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία στις εκπαιδευτικές δομές με σκοπό να απολαμβάνουν μια ισότιμη, ασφαλή και αυτόνομη ζωή (Gallagher & Gilmore, 2013).

Η μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και η επίτευξη της κοινωνικής ευημερίας είναι αποτέλεσμα της εφαρμογής Κοινωνικής πολιτικής. Ο ρόλος της κοινωνικής πολιτικής είναι οικονομικός, κοινωνικός, πολιτικός και είναι ένα είδος πολιτικής που προσφέρει ουσιαστική βοήθεια στα άτομα που ανήκουν είτε σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού(π.χ. ανάπηροι) είτε όχι (Κοντιάδης, κ.α., 2006). Η εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής περιλαμβάνει τον σχεδιασμό και την υλοποίηση παρεμβάσεων οι οποίες σχετίζονται με χρηματικές παροχές ή με προγράμματα κοινωνικής προστασίας που στοχεύουν στην κάλυψη αναγκών ή στην αντιμετώπιση επικίνδυνων καταστάσεων(Στασινοπούλου, 2003). Το κράτος καθορίζει την ελευθερία και τα δικαιώματα του κάθε πολίτη αφού αναγνωρίσει τις ανάγκες του, οργανώνοντας υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας (Clarke & Newman, 1997 ; Hall & Schwarz, 1985). Το κράτος πρόνοιας έχει ενεργή συμμετοχή στην οικονομία καθώς διαθέτει μεγάλο μέρος των κρατικών πόρων για την κάλυψη βασικών αναγκών και την εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης. Βασικός του ρόλος λοιπόν είναι η εξάλειψη των κοινωνικών ανισοτήτων μέσω προνοιακών παροχών (Κοντιάδης, 1997). Στην Ελλάδα, στο πλαίσιο της λειτουργίας του κράτους πρόνοιας έχει θεσπιστεί μέσω του Συνήγορου του Πολίτη, ένας οδηγός παροχών ο οποίος περιλαμβάνει ορισμένες απαλλαγές και ελαφρύνσεις σε διάφορους τομείς προς όφελος των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων του πληθυσμού.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Ένωση χρησιμοποιεί κάποια βασικά χρηματοδοτικά εργαλεία ως μέσα για να υποστηρίξει τους πολίτες της με στόχο την εύρεση θέσεων εργασίας και να δώσει πολλές ευκαιρίες απασχόλησης σε διάφορους τομείς, εξασφαλίζοντας δικαιοσύνη και ισότητα ανάμεσα σε όλους τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ένα από αυτά τα χρηματοδοτικά εργαλεία είναι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) το οποίο χρηματοδοτεί τοπικά, περιφερειακά και εθνικά έργα που συνδέονται με την εργασία στις χώρες της ΕΕ. Ένα ακόμη χρηματοδοτικό εργαλείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την υποστήριξη ευπαθών κοινωνικών ομάδων είναι το πρόγραμμα για την Απασχόληση και την Κοινωνική Καινοτομία (EaSI). Το συγκεκριμένο πρόγραμμα το χειρίζεται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στοχεύει στην υψηλή ποιότητα των συνθηκών εργασίας και την κοινωνική προστασία των εργαζομένων(ΕΣΠΑ, 2014-2020). Το τρίτο χρηματοδοτικό εργαλείο είναι το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (TEBA/ FEAD). Το συγκεκριμένο πρόγραμμα περιλαμβάνει μια σειρά

από μέτρα και στηρίζει ιδιαίτερα τους άπορους με την προσφορά τροφίμων και άλλων βασικών υλικών αγαθών. Το πρόγραμμα πραγματοποιείται μέσω Κοινωνικών Συμπράξεων παρέχοντας υποστήριξη στα άτομα που συμμετέχουν προκειμένου να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο και να μετέχουν ισότιμα στα κοινωνικά δρώμενα (European Commission, 2021).

Το κράτος σε εθνικό επίπεδο, έχει σχεδιάσει ένα πρόγραμμα για την κοινωνική ένταξη και την υποστήριξη των ευπαθών ομάδων, το οποίο επικεντρώνεται σε τρεις βασικούς άξονες: Τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και την αποδοχή της διαφορετικότητας, την πρακτική στήριξη των ατόμων που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες με σκοπό την ενεργή συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή ως ισότιμα μέλη και την ανάπτυξη διαύλων επικοινωνίας μεταξύ κράτους και πολιτών ώστε ο σχεδιασμός στρατηγικών να ανταποκρίνεται στις ουσιαστικές ανάγκες τους.

Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας έχει εκπονήσει ένα επιχειρησιακό σχέδιο για την εφαρμογή πολιτικών που θα συμβάλλουν στην κοινωνική ενσωμάτωση και υποστήριξη των ευπαθών ομάδων που διαβιούν στα όριά της. Βασική φιλοσοφία της στρατηγικής της ΠΚΜ για την κοινωνική ένταξη, την καταπολέμηση της φτώχειας και κάθε μορφής διακρίσεων είναι η ανάπτυξη ενός πλέγματος παρεμβάσεων που θα στοχεύουν αφενός στους φτωχότερους και μειονοκτούντες, αφετέρου στην αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Το σχέδιο αυτό έχει τρεις βασικούς στόχους: Την προώθηση της βιώσιμης απασχόλησης, την διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και την αναβάθμιση των υποδομών εκπαίδευσης (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Στην παρούσα εργασία θα μελετηθούν οι εξής θεματικοί άξονες:

Στο πρώτο κεφάλαιο θα εξεταστούν οι βασικές διαστάσεις της κοινωνικής ανισότητας στην εκπαίδευση. Ένα ακόμη θέμα στο οποίο θα επικεντρωθεί η έρευνα είναι η διερεύνηση των κοινωνικών ανισοτήτων τόσο στην ευρωπαϊκή εκπαίδευση όσο και στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα μελετηθεί η πρόσβαση και οι δυσκολίες συμμετοχής των ευπαθών κοινωνικών ομάδων στην εκπαίδευση. Θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία προσαρμογής στην κοινωνική ζωή και στις ίσες ευκαιρίες. Η διαδικασία με την οποία μαθαίνουν και ολοκληρώνουν ή όχι τις σπουδές τους είναι ένα θέμα ενδιαφέρον το οποίο θα ερευνηθεί. Στο τρίτο κεφάλαιο θα γίνει ανάλυση των εννοιών της Κοινωνικής

Πολιτικής, του Κράτους Πρόνοιας, των Εθνικών Πολιτικών που έχουν εφαρμοστεί καθώς και των βασικών χρηματοδοτικών εργαλείων που έχουν χρησιμοποιηθεί για την υποστήριξη των ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Ακόμη θα αναλυθεί το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο που έχει σχεδιαστεί για την κοινωνική ένταξη των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού. Στο τέταρτο κεφάλαιο, στη μελέτη περίπτωσης, θα γίνει περιγραφή των προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας των ευπαθών κοινωνικών ομάδων που έχουν σχεδιαστεί και εφαρμοστεί στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Για τη μελέτη της παρούσας βιβλιογραφικής εργασίας σε πρώτο στάδιο έγινε μια γενική διερεύνηση του θέματος τόσο στην ξένη όσο και στην ελληνική βιβλιογραφία. Μέσα από τις τεκμηριωμένες απόψεις ερευνητών για την κοινωνική ενσωμάτωση των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού, στόχος είναι να εξεταστεί αν οι πολιτικές που εφαρμόζονται στη χώρα μας και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οδηγούν στην κοινωνική δικαιοσύνη και βοηθάνε ουσιαστικά παρέχοντας ίσες ευκαιρίες στον τομέα της εκπαίδευσης αλλά και σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής. Με βάση το παραπάνω σκεπτικό προέκυψαν τα επιμέρους κεφάλαια και υποκεφάλαια της εργασίας.

Οι δημοσιεύσεις που επιλέχτηκαν ώστε να αποτελέσουν μέρος της εργασίας προέρχονται από στις εξής βάσεις δεδομένων: Google Scholar, ELSEVIER, RESEARCH GATE, ERIC, EBSCO, και Scopus. Οι όροι και φράσεις που χρησιμοποιήθηκαν για την αναζήτηση της ελληνικής και διεθνούς αρθρογραφίας είναι «social inclusion», «exclusion», «social integration», «vulnerable social groups», «education policies», «integration policies», «inclusive education», «access in education», «social policies», «social inequalities», «welfare state». Η αναζήτηση στις συγκεκριμένες πλατφόρμες έγινε σύμφωνα με τον τίτλο του άρθρου αλλά και σύμφωνα με την περίληψή τους. Έπειτα αξιολογήθηκε το περιεχόμενο των άρθρων και εντάχθηκαν εν τέλει στην εργασία όσα αφορούν στην κοινωνική ενσωμάτωση των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού, στους παράγοντες που οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό, στις πολιτικές που έχουν εφαρμοστεί για την ένταξη των συγκεκριμένων ομάδων στο

εκπαιδευτικό σύστημα χωρών της Ευρώπης αλλά και της Ελλάδας. Επίσης άρθρα που αφορούσαν στη σημασία της ένταξης των ευπαθών ομάδων στην κοινωνική ζωή και στην πρόσβαση στην εκπαίδευση κρίθηκαν αναγκαία να συμπεριληφθούν στην παρούσα εργασία. Άρθρα που αφορούσαν τα παραπάνω θέματα αλλά δεν επικεντρώνονταν στις ευπαθείς ομάδες πληθυσμού, αποκλείστηκαν από την εργασία. Για την αρθρογραφία που μελετήθηκε χρησιμοποιήθηκαν κυρίως άρθρα από το 2000 και έπειτα. Ωστόσο το θέμα της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ευπαθών ομάδων απασχολεί την επιστημονική κοινότητα παγκοσμίως εδώ και δεκαετίες, οπότε κρίθηκε σκόπιμο να μην απορριφθούν ορισμένα ουσιαστικά άρθρα εξαιτίας της παλαιότητάς τους.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί το φαινόμενο της κοινωνικής ανισότητας των ευπαθών κοινωνικών ομάδων και να εξεταστούν πολιτικές οι οποίες συμβάλλουν στην ενσωμάτωση των παραπάνω ομάδων στο εκπαιδευτικό σύστημα και στην κοινωνία που ζούμε. Μέσα από το συγκεκριμένο ζήτημα δίνεται η δυνατότητα στους αναγνώστες να κατανοήσουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η συγκεκριμένη ομάδα πληθυσμού και να αντιληφθούν τη σημασία της προσαρμογής στην κοινωνική ζωή και στις ίσες ευκαιρίες. Επίσης με τη μελέτη περίπτωσης, επιδιώκεται να διερευνηθεί κατά πόσο οι πολιτικές για την κοινωνική ενσωμάτωση που σχεδιάζονται και εφαρμόζονται σε ευρωπαϊκό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο έχουν ουσιαστικά αποτελέσματα στην υποστήριξη των πολιτών που ανήκουν σε αυτές τις ομάδες και στην αντιμετώπιση του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η μελέτη της παρούσας βιβλιογραφικής ανασκόπησης έχει τους εξής στόχους:

- Τη διερεύνηση των κοινωνικών ανισοτήτων και την καταγραφή των τρόπων αντιμετώπισής τους από τα κράτη-μέλη της Ε.Ε.
- Την αποτύπωση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα άτομα ευάλωτων κοινωνικών ομάδων καθώς και τις αλλαγές που απαιτούνται για τη διευκόλυνση και την ισότιμη συμμετοχή τους στον τομέα της εκπαίδευσης.
- Την εφαρμογή Κοινωνικής πολιτικής και προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας με σκοπό τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων.

- Την ανάλυση του επιχειρησιακού σχεδίου της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας για την υποστήριξη των ευπαθών κοινωνικών ομάδων και την ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία.

Αυτοί είναι οι βασικότεροι στόχοι που πρόκειται να διερευνηθούν στην παρούσα εργασία. Έπειτα από μελέτη ικανοποιητικού αριθμού επιστημονικών πηγών ακολούθησε κριτική θεώρηση της βιβλιογραφίας που χρησιμοποιήθηκε ώστε να παρουσιαστούν άρτια και αντικειμενικά οι θεματικές ενότητες που πραγματεύεται η συγκεκριμένη εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ

1.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Το ζήτημα των κοινωνικών ανισοτήτων στην εκπαίδευση έχει απασχολήσει για πολλές δεκαετίες τόσο την ελληνική κοινωνία όσο και τις κοινωνίες σε παγκόσμιο επίπεδο. Ωστόσο φαίνεται πως δεν έχουν γίνει τόσο σημαντικά βήματα μέχρι σήμερα ώστε να έχουν εξαλειφθεί ή μειωθεί σε μεγάλο βαθμό οι ανισότητες και οι κοινωνικές διακρίσεις (Κυρίδης,2015).

Σύμφωνα με τον Room, ο αποκλεισμός ως έννοια συνδέεται με τον περιορισμό όσον αφορά στα δικαιώματα του ανθρώπου(Room, 1991) ενώ ο ίδιος σε μεταγενέστερη έρευνά του διαφοροποιεί τον αποκλεισμό από την έννοια της φτώχειας η οποία περιορίζεται σε οικονομικό επίπεδο (Room, 1995). Την ίδια άποψη για την έννοια της φτώχειας εκφράζουν και οι Walker & Walker, οι οποίοι την ορίζουν ως την έλλειψη υλικών αγαθών. Σε μια μελέτη τους για την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, τονίζουν πως η φτώχεια σχετίζεται με τον καταναλωτισμό δηλαδή με τη συχνότητα την οποία κάνει αγορές το κάθε μέλος της κοινωνίας, έπειτα από αναζήτηση, έρευνα και τελικά την αναγκαστική αγορά των πιο "οικονομικών" προϊόντων λόγω χαμηλού εισοδήματος. Εδώ οι έννοιες φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός είναι απόλυτα συνδεδεμένες μεταξύ τους (Hodgson & Turner, 2003).

Η φτώχεια είναι ένα φαινόμενο της κοινωνίας που έχει πολλές διαστάσεις. Ως έννοια δεν περιλαμβάνει μόνο την έλλειψη υλικών πόρων αλλά και την ανεπάρκεια ενεργούς συμμετοχής σε διάφορες εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής όπου οι ανισότητες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Η φτώχεια μπορεί να χαρακτηριστεί ως φυσική ή κοινωνική, σχετική(στέρση υλικών αγαθών που θεωρούνται από την κοινωνία βασικά ή αδυναμία πραγματοποίησης δραστηριοτήτων της κοινότητας που θεωρούνται πρωταρχικές για τα περισσότερα μέλη της) ή απόλυτη (αδυναμία κάλυψης αναγκών όπως τροφή, στέγη, ρουχισμός, θέρμανση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, εκπαίδευση), στιγμιαία ή μακροχρόνια (Engle & Black, 2008; Μπαλούρδος , 2012). Η κατάσταση της προσωρινής φτώχειας ενδέχεται να είναι κάτι παροδικό το οποίο θα αλλάξει ενώ όταν αναφερόμαστε στην απόλυτη φτώχεια η επίδραση στην προσωπικότητα του ατόμου, στην κοινωνική και συναισθηματική του ανάπτυξη και στην εκπαίδευσή του μπορεί να είναι ιδιαίτερα αρνητικές και καταστροφικές όχι μόνο για τον ψυχισμό αλλά και την θέση του ατόμου στην κοινωνία (Stewart et al, 2009). Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού ορίζεται ως μια κατάσταση κατά την οποία εμποδίζεται η συμμετοχή ορισμένων ομάδων του πληθυσμού από τομείς όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η αγορά εργασίας. Η μη συμμετοχή σε όλα τα παραπάνω, οδηγεί σε περιθωριοποίηση του ατόμου και φτώχεια (Τσιάκαλος, 1998).

Η οικονομική κρίση είναι ένα φαινόμενο που αποτελεί μάστιγα, μεταβάλλοντας την κοινωνική διαστρωμάτωση μιας κοινωνίας και διευρύνοντας τις κοινωνικές ανισότητες (Ματσαγγάνης, 2013). Ο κοινωνικός αποκλεισμός που αναφέρεται στον χρηματοοικονομικό τομέα και ως «οικονομικός αποκλεισμός», σχετίζεται με την αδυναμία του τραπεζικού συστήματος ενός κράτους να προσφέρει το σύνολο των οικονομικών υπηρεσιών του σε όλους τους πολίτες του ανεξάρτητα από τη φυλή, την εθνικότητα, τη γεωγραφική περιοχή, το φύλο στο οποίο ανήκουν, εμποδίζοντάς τους έτσι να συμμετέχουν και να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της οικονομίας του κράτους (Dymski, 2005). Η οικονομική κρίση που ξέσπασε στην Ελλάδα αλλά και σε ολόκληρη την Ευρώπη την τελευταία δεκαετία, οδήγησε πολλές χώρες στην δημιουργία μέτρων λιτότητας όπως μείωση μισθών, κλείσιμο επιχειρήσεων και μαζικές απολύσεις εργαζομένων. Αποτέλεσμα ήταν η διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων στα κράτη-μέλη της ευρωπαϊκής ένωσης. Τόσο η παγκόσμια οικονομική κρίση όσο και η πρόσφατη πανδημία του COVID –

19 έχει αρνητικό αντίκτυπο σε πολλούς τομείς όπως την υγεία, την οικονομία, την εκπαίδευση και την στάση των πολιτών απέναντι στο κράτος πρόνοιας. Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, η κρίση που έχει επιφέρει η πανδημία (COVID 19) έχει πολύ χειρότερες επιπτώσεις συγκριτικά με την παγκόσμια οικονομική κρίση της τελευταίας δεκαετίας (Shehzad et al., 2020; Rysavy, 2020).

Το μεγάλο πρόβλημα που έχει επιφέρει η οικονομική κρίση είναι το πρόβλημα της ανεργίας. Από το 2008, οι πολίτες των ευρωπαϊκών κρατών, έχουν έρθει αντιμέτωποι με την ανεργία καθώς έχουν χαθεί πολλές θέσεις εργασίας. Η μερίδα του πληθυσμού που έχει πληγεί περισσότερο είναι τα άτομα νεαρής ηλικίας. Οι μόνιμες θέσεις εργασίας έχουν αντικατασταθεί είτε από θέσεις ημιαπασχόλησης είτε από θέσεις προσωρινής απασχόλησης οι οποίες δεν έχουν μόνιμο χαρακτήρα. Αυτό οδηγεί στην επαγγελματική ανασφάλεια και έχει ολέθριες συνέπειες όσον αφορά στην ποιότητα ζωής όχι μόνο των ατόμων που βιώνουν την παραπάνω κατάσταση αλλά και σε ολόκληρο τον πληθυσμό (Nizalova et al., 2021). Αυτές οι συνθήκες κοινωνικο-οικονομικής αβεβαιότητας επηρεάζουν τη κοινωνική δομή του πληθυσμού, μεγαλώνοντας τις κοινωνικές ανισότητες. Αποτελέσματα έρευνας που πραγματοποιήθηκε ανάμεσα σε άτομα που προέρχονται αντίστοιχα από χώρες υψηλού εισοδήματος και χαμηλού εισοδήματος σχετικά με το αίσθημα της ασφάλειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, έδειξαν πως άτομα με χαμηλότερο εισόδημα βιώνουν πιο έντονα την κοινωνική απομόνωση συγκριτικά με τα άτομα που προέρχονται από χώρες υψηλού εισοδήματος. Το κοινωνικό προφίλ του κάθε ανθρώπου λοιπόν επηρεάζεται άμεσα την οικονομική του επιφάνεια (Stewart et al., 2009).

1.2 ΕΥΠΑΘΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ

Ο αποκλεισμός ορισμένων ατόμων σχετίζεται άμεσα με τον περιορισμό των κοινωνικών δικαιωμάτων όπως αποκλεισμός από αγαθά που απολαμβάνει η πλειοψηφία της κοινότητας (υγεία, εκπαίδευση, εργασία, συμμετοχή στις πολιτικές εξελίξεις του τόπου, πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες κ.α.). Ο όρος «ευπάθεια» (vulnerability), αναφέρεται στις δυσκολίες και στα προβλήματα που αντιμετωπίζει το άτομο όπως ανικανότητα και ανεπάρκεια να αναπτύξει διαπροσωπικές σχέσεις, να συμβαδίζει με τη υπόλοιπη κοινότητα σε τομείς της κοινωνικής ζωής, και να αλληλεπιδράσει με τους συμπολίτες του αποτελεσματικά με στόχο την ευημερία

του τόπου (Mechanic & Tanner, 2007). Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, ευπάθεια χαρακτηρίζεται ως ο βαθμός κατά τον οποίο ένα άτομο ή μια ολόκληρη ομάδα πληθυσμού παρουσιάζει ανικανότητα να αντιμετωπίσει μια δύσκολη κατάσταση. Οι συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού λόγω φύλου, ηλικίας, οικογενειακής κατάστασης, εθνικότητας, είτε άλλων παραγόντων, βρίσκονται σε ευάλωτη θέση και έτσι καθίστανται αδύναμοι να αντιμετωπίσουν τυχόν κινδύνους που μπορεί να προκύψουν στην καθημερινή τους ζωή. Οι κοινωνικές υπηρεσίες είναι φορείς οι οποίοι μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά τα άτομα που ανήκουν σε αυτές τις ομάδες ώστε να ενταχθούν ομαλά στο κοινωνικό σύνολο (Ruiz-Fernández et al., 2021). Η πολιτεία έχει θεσμοθετήσει νομοθεσία κατά την οποία αναγνωρίζει τις ομάδες αυτές του πληθυσμού ως ευπαθείς και τις χωρίζει σε δυο κατηγορίες: τις ευάλωτες ομάδες και τις ειδικές. Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 2 του Ν.4430 (ΦΕΚ 205/Α/31-10-2016), ως «ευάλωτες» ορίζονται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού που η ένταξή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια ή λόγω παραβατικής συμπεριφοράς. Σε αυτές ανήκουν:

α) Τα άτομα με αναπηρία οποιαδήποτε μορφής (σωματική, ψυχική, σωματική, αισθητηριακή),

β) τα άτομα με προβλήματα εξάρτησης από ουσίες ή τα απεξαρτημένα άτομα,

γ) οι ανήλικοι με παραβατική συμπεριφορά, οι φυλακισμένοι/ες και αποφυλακισμένοι/ες.

Συγκεκριμένα, στο άρθρο 32 του Ν.1566/1985 (ΦΕΚ 167/Α/30-09-1985), ως άτομα με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ) ορίζονται όσα άτομα πάσχουν από ψυχοσωματικές διαταραχές ή άλλες δυσλειτουργίες εξαιτίας των οποίων παρεμποδίζεται η ομαλή ένταξή τους στην κοινωνική ζωή και η συμμετοχή τους σε τομείς αυτής όπως η φοίτησή τους στο σχολείο και η εύρεση εργασίας. Επίσης σύμφωνα με την παράγραφο 6, άρθρο 21 του Συντάγματος, τα άτομα με αναπηρία δικαιούνται να απολαμβάνουν όλα τα μέτρα σύμφωνα με τα οποία τους εξασφαλίζεται το δικαίωμά τους στην επαγγελματική κατάρτιση, το δικαίωμα να λειτουργούν αυτόνομα και να συμμετέχουν ισότιμα στα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά δρώμενα της πολιτείας.

Σύμφωνα με το ταξινομικό σύστημα των ασθενειών ICD (International Classification of Diseases), οι εξαρτησιογόνες ουσίες προκαλούν πολυάριθμες βλάβες στο κεντρικό νευρικό σύστημα του ανθρώπου όπως ψυχωσικές διαταραχές, καταστάσεις απόσυρσης(στέρησης), αμνησιακό σύνδρομο, οξεία τοξίκωση κ.α. Αλκοολισμός εννοείται η χρόνια ή περιοδική κατανάλωση αλκοόλ η οποία προκαλεί σοβαρές βλάβες του κεντρικού νευρικού συστήματος, του ήπατος και του κυκλοφορικού συστήματος. Επιπλέον, τα άτομα που πάσχουν από αλκοολισμό παρουσιάζουν έντονες ψυχικές μεταπτώσεις και διαταραχές συμπεριφοράς (Παππά, 2010).

Όσον αφορά στους χρήστες ναρκωτικών, σύμφωνα με τα στοιχεία του European Monitoring Center for Drug and Drug Addiction, το 2019 στην Ευρωπαϊκή Ένωση αναφέρθηκαν περίπου 1,5 εκατομμύρια αδικήματα που εμπίπτουν στη νομοθεσία περί ναρκωτικών, αριθμός αυξημένος κατά 24% σε σύγκριση με το 2009. Τα περισσότερα από τα εν λόγω αδικήματα (82% ή 1,2 εκατομμύρια) αφορούσαν χρήση ή κατοχή για προσωπική χρήση.

Οι ανήλικοι παραβάτες, οι φυλακισμένοι και οι αποφυλακισμένοι θεωρούνται ομάδες του πληθυσμού οι οποίοι βιώνουν πολλά κοινωνικά προβλήματα όπως την περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό από πολλές εκφάνσεις την κοινωνικής ζωής. Η πρόσβαση των ατόμων αυτών στην υγεία και στις κοινωνικές υπηρεσίες του κράτους είναι περιορισμένες σε πολλές χώρες. Ακόμη πιο περιορισμένη είναι η πρόσβασή τους σε ψηφιακές υπηρεσίες υγείας. Αυτός ο περιορισμός οφείλεται στην ικανότητά τους να χρησιμοποιούν ψηφιακές υπηρεσίες, στις προσδοκίες και στο βαθμό εμπιστοσύνης του κοινωνικού περιβάλλοντός τους ως προς την χρήση των ψηφιακών υπηρεσιών. Η ηλικία των κρατουμένων παίζει σημαντικό ρόλο ως προς την επιθυμία χρήσης των παραπάνω υπηρεσιών (Rantanen et al., 2021).

Ως «ειδικές» ομάδες ορίζονται σύμφωνα με τον ίδιο νόμο (άρθρο 2 του Ν.4430 (ΦΕΚ 205/Α/31-10-2016), *οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ένταξή τους στην αγορά εργασίας, από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια. Σε αυτές ανήκουν:*

α) Τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας,

- β) τα θύματα παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων,*
- γ) οι άστεγοι,*
- δ) τα άτομα που διαβιούν σε συνθήκες φτώχειας,*
- ε) οι οικονομικοί μετανάστες,*
- στ) οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο, για όσο εκκρεμεί η αίτηση χορήγησης ασύλου,*
- ζ) οι αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών,*
- η) τα άτομα με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες,*
- θ) οι μακροχρόνια άνεργοι έως είκοσι πέντε ετών και άνω των πενήντα ετών.*

Όσον αφορά στην ειδική ομάδα πληθυσμού που περιλαμβάνει τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, βιώνουν μια πολύ δύσκολη κατάσταση με τραυματικές συνέπειες για τη ψυχική τους υγεία (Su et al., 2021). Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, ενδοοικογενειακή βία ορίζεται ως μια συμπεριφορά που οδηγεί σε σωματική, ψυχολογική ή σεξουαλική βλάβη μέσα σε μια στενή σχέση. Σε πολλές περιπτώσεις, ο θήτης ελέγχει απόλυτα ή απομονώνει το θύμα από άτομα του στενού του περιβάλλοντος (οικογένεια, φίλους) στερώντας τους την ικανοποίηση βασικών αναγκών. Σύμφωνα με στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, υπολογίζεται πως το 15-71% των γυναικών έχουν δεχθεί σωματική ή σεξουαλική βία από τους συντρόφους τους (Ghaffarihosseini et al., 2021). Αποτελέσματα ερευνών δείχνουν πως ένας στους τρεις ανθρώπους παγκοσμίως έχουν βιώσει κάποια στιγμή στη ζωή τους με κάποιο τρόπο ενδοοικογενειακή βία. Ιδιαίτερα τα δυο τελευταία χρόνια λόγω της πανδημίας, τα ποσοστά των θυμάτων έχουν αυξηθεί σημαντικά. Η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί μια κρίση δημόσιας υγείας που μπορεί να οδηγήσει σε νοσηρότητα και σε θάνατο. Κρίνεται λοιπόν απαραίτητη η ανάγκη παρεμβάσεων που θα μπορούσαν να βοηθήσουν σημαντικά και να δώσουν λύσεις όπως παροχή στέγης, σχέδια διαφυγής, εκπαιδευτικά προγράμματα που θα συνεισφέρουν αποτελεσματικά στη

μείωση, ακόμη και την εξάλειψη αυτού του κοινωνικού προβλήματος (Su et al., 2021).

Η εμπορία ανθρώπων είναι ένα φαινόμενο πολύπλευρο και παγκόσμιο που αποτελεί έγκλημα, καταπατώντας κάθε ανθρώπινο δικαίωμα στη ζωή, στην ισότητα και στην ελευθερία. Είναι το σύνολο των εγκληματικών ενεργειών κατά το οποίο παραβιάζονται όλα τα δικαιώματα που σχετίζονται με την υγεία, την ασφάλεια και την απαγόρευση διακρίσεων (Akhtamjon ugli, 2021). Το φαινόμενο της εμπορίας μπορεί να έχει κάνει την εμφάνισή του εδώ και πολλούς αιώνες, αλλά εξελίσσεται συνεχώς με νέες μορφές καθώς η οικονομική ανάπτυξη παγκοσμίως απαιτεί φθηνό εργατικό δυναμικό, κυρίως γυναικών και παιδιών σε διάφορους τομείς υπηρεσιών. Στην παράνομη διακίνηση ανθρώπων, συνεισφέρει σε μεγάλο βαθμό το γεγονός της εντατικοποίησης μέτρων όσον αφορά στην μετακίνηση των ανθρώπων από χώρα σε χώρα, προωθώντας έτσι τα κυκλώματα παράνομης διακίνησης μεταναστών με σκοπό την εύρεση εργασίας. Η δημιουργία αποτελεσματικών στρατηγικών και πολιτικών με σκοπό να περιορίσουν ή ακόμη και να εξαλείψουν αυτό το φαινόμενο κρίνεται αναγκαία (Omelaniuk, 2005).

Οι άστεγοι αποτελούν μια ειδική ομάδα του πληθυσμού και οι συνέπειες του προβλήματος που βιώνουν επηρεάζει όχι μόνο τους ίδιους αλλά και την ευρύτερη κοινότητα στην οποία ζουν. Οι δυσκολίες με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι είναι το χαμηλό βιοτικό επίπεδο, καθώς ζουν σε συνθήκες φτώχειας, οι ελλείψεις στην υγειονομική περίθαλψη και τα προβλήματα που τυχόν έχουν στην σωματική και ψυχική τους υγεία (Wright & Tompkins, 2006). Οι άστεγοι ζουν είτε σε οργανωμένα καταλύματα τα οποία μοιράζονται με άλλους συνανθρώπους τους είτε στους δρόμους. Έτσι είναι εκτεθειμένοι σε ποικίλες μολύνσεις και παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά θνησιμότητας (Kirby, 2020). Αυτό το γεγονός σε συνδυασμό με την περιορισμένη πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, έχουν δώσει το έναυσμα ώστε να γίνουν έρευνες την τελευταία δεκαετία, όσον αφορά στις πολιτικές μείωσης της φτώχειας και ενδυνάμωσης του συστήματος υγείας των αστέγων (Fitzpatrick-Lewis, et al., 2011). Τα τελευταία δυο χρόνια, εν όψει της πανδημίας, έχει πληγεί ιδιαίτερα η συγκεκριμένη ομάδα πληθυσμού με διαφορετικές παθολογίες και υψηλό ποσοστό ψυχικών διαταραχών και διαταραχές χρήσης ουσιών. Αποτελέσματα ερευνών δείχνουν, πως οι άστεγοι γίνονται ακόμη πιο

ευάλωτοι λόγω παρούσας της κατάστασης με τον COVID-19, αυξάνοντας τις πιθανότητες μόλυνσης και μετάδοσης της ασθένειας (Martin et al., 2021).

Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, *μετανάστης είναι το άτομο που μένει για τουλάχιστον 6 μήνες μακριά από τον τόπο κατοικίας του. Στην περίπτωση που βρίσκεται εντός των συνόρων της χώρας του λέγεται εσωτερικός μετανάστης, και στην περίπτωση που βρίσκεται εκτός συνόρων της χώρας του λέγεται εξωτερικός ή διεθνής μετανάστης*. Τα άτομα αυτά εγκαταλείπουν τη χώρα τους με τη θέλησή τους, για προσωπικούς, οικονομικούς ή οικογενειακούς λόγους και ονομάζονται οικονομικοί μετανάστες (Κασιμάτη,2003). Νόμιμοι μετανάστες είναι αυτοί που έχουν εισέλθει και παραμένουν στη χώρα με νόμιμο τρόπο, εφόσον η παρουσία τους έχει καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές του κράτους και έχουν πάρει την άδεια παραμονής. Παράνομοι μετανάστες είναι αυτοί που έχουν εισέλθει σε μια χώρα χωρίς νόμιμα έγγραφα και χαρακτηρίζονται ως «λαθρομετανάστες», οι οποίοι μπορεί να ήρθαν στη χώρα νόμιμα με κάποια ιδιότητα όπως λόγω σπουδών, εργασίας κ.τ.λ. αλλά στη συνέχεια παραμένουν στη χώρα παράνομα (Καρύδης,1996).

Οι πρόσφυγες είναι η ομάδα του πληθυσμού που αναγκάζεται να αφήσει τον τόπο του λόγω φόβου διώξεως, πολιτικών αναταραχών, πολέμου, και μετακινείται σε περιοχές με ευνοϊκότερες συνθήκες διαβίωσης. Αιτών άσυλο είναι ο πολίτης τρίτης χώρας που έχει υποβάλει αίτηση για παροχή προστασίας, όπου ζητά άσυλο ή προστασία. Οι αιτούντες άσυλο μπορούν να αναγνωριστούν ως πρόσφυγες ή να τύχουν άλλης διεθνούς προστασίας μόνο εφόσον δώσουν το πράσινο φως οι εθνικές αρχές του κράτους μέλους όπου εξετάστηκε η αίτησή τους. (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021). Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ο αριθμός των αιτήσεων ασύλου που υποβλήθηκαν για πρώτη φορά μειώθηκε κατά 34% σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση, με εξαίρεση την Αυστρία, όπου οι αιτήσεις αυξήθηκαν κατά 17,5% σε σύγκριση με το 2019. Ο αριθμός των αιτήσεων μειώθηκε σημαντικά στη Γερμανία και στη Γαλλία, παρότι η Γερμανία παρέμεινε η βασική χώρα προορισμού το 2020, εκπροσωπώντας το 24,6% όλων των αιτήσεων ασύλου που υποβλήθηκαν για πρώτη φορά (102.500). Ακολούθησε η Ισπανία (86.400 ή 20,7%) και η Γαλλία (81.800 ή 19,6%). Οι Σύριοι συνεχίζουν να καταλαμβάνουν την πρώτη θέση ως η μεγαλύτερη ομάδα αιτούντων άσυλο το

2020 (15,2%), ενώ οι Αφγανοί αντιπροσωπεύουν το 10,6% του συνολικού αριθμού αιτούντων, οι υπήκοοι της Βενεζουέλας το 7,3% και οι Κολομβιανοί το 7%. Πάνω από το ένα τρίτο (78,7%) των ατόμων που υπέβαλαν αίτηση ασύλου για πρώτη φορά στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2020 ήταν κάτω των 35 ετών, ενώ 13.600 αιτούντες ήταν ασυνόδευτοι ανήλικοι.

Η οικονομική κρίση που σημειώθηκε την τελευταία δεκαετία σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, οδήγησε σε κοινωνικοοικονομική αβεβαιότητα και ανασφάλεια μεγάλη μερίδα των εργαζομένων αλλά κυρίως των ανέργων. Οι μαζικές απολύσεις, η μείωση των συντάξεων αλλά και η μεγάλη αύξηση της ανεργίας, είχαν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό των ασφαλιστικών και κοινωνικών δικαιωμάτων και την διεύρυνση των ανισοτήτων μεταξύ των μελών της κοινωνίας.

1.3 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τα εκπαιδευτικά συστήματα στην Ευρώπη με το πέρασμα των χρόνων αλλάζουν ως προς τον τρόπο λειτουργίας και τη δομή τους. Το θέμα της ισότητας των ευκαιριών παραμένει στην πρώτη γραμμή προτεραιότητας καθώς οι αλλαγές που γίνονται στην εκπαιδευτική πολιτική επηρεάζουν ζητήματα ανισότητας (Maroy, 2004).

Με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992), οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέκτησαν τη δυνατότητα άσκησης πολιτικής στον τομέα της εκπαίδευσης. Επίσης, με τη Συμφωνία για την Κοινωνική Πολιτική του Πρωτοκόλλου για την Κοινωνική Πολιτική, που εντάχθηκε στη Συνθήκη του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση (92/C 191/01), εισήχθησαν για πρώτη φορά διατάξεις για την καταπολέμηση του αποκλεισμού και τέθηκαν τα θεμέλια για μια διεθνή προσέγγιση σε θέματα κοινωνικής προστασίας. Παράλληλα, στη Λευκή Βίβλο για την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική (COM 94/333) ορίζονται ενεργητικά μέτρα για την προώθηση στην απασχόληση, σε αντίθεση με τα παθητικά μέτρα που ίσχυαν μέχρι τότε με τη διατήρηση του εισοδήματος. Ακόμη τονίζεται η ανάγκη για έναν συνδυασμό των τομέων της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, η οποία θα έχει ως προτεραιότητα την ένταξη όλων των ατόμων στην οικονομία και στην κοινωνία. Στη συνθήκη του Άμστερνταμ (97/C 340/01), υπάρχουν ορισμένες διατάξεις με τις

οποίες ρυθμίζεται η κοινωνική ένταξη. Επιπλέον, η Συμφωνία για την Κοινωνική Πολιτική προσαρτήθηκε με ορισμένες βελτιώσεις (κατάργηση της ρήτρας αυτο-εξαίρεσης). Με τη Συνθήκη της Νίκαιας (2001/C 80/01), στις υποστηρικτικές και συμπληρωματικές αρμοδιότητες της ΕΕ, ενσωματώνεται η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού (στοιχείο ι' παρ. 1 άρθρου 137). Με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ (Συμβούλιο της Νίκαιας, 2000) για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας αναγνωρίζονται το δικαίωμα κοινωνικής μέριμνας και βοήθεια στη στέγαση, με σκοπό την εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης σε όλους όσους έχουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Παράλληλα εντάσσονται και άλλα δικαιώματα που σχετίζονται με την ομαλή ένταξη ή αφορούν ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού (δικαίωμα στην απασχόληση, στην επαγγελματική κατάρτιση, στην εκπαίδευση, στην υγεία, στην προώθηση των δικαιωμάτων που αφορούν άτομα με αναπηρίες, στο δικαίωμα της οικογένειας και στην προστασία της μητρότητας) (European Commission, 2010).

Στη Συνθήκη της Λισαβόνας (2007/C 306/01), προβλέπεται ότι «η Ένωση καταπολεμά τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις και προωθεί την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία, την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού» (Άρθρο 3 παρ. 3) (European Commission, 2010). Επιπλέον στη συνθήκη της Λισαβόνας συμφωνήθηκαν νέες στρατηγικές προωθώντας τον εκσυγχρονισμό ενός ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, έχοντας ως στόχο την ανάπτυξη της οικονομίας που είναι βασισμένη στη γνώση. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισαβόνας (23-24 Μαρτίου 2000), σχεδιάστηκε ένα πρόγραμμα για την ανάπτυξη γνωστικών υποδομών, τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις, την ενίσχυση καινοτόμων πρωτοβουλιών και τον μετασχηματισμό των συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας και εκπαίδευσης. Η προαγωγή νέων μορφών Κοινωνικής Πολιτικής με την εισαγωγή προγραμμάτων κατάρτισης, βρίσκονταν στο προσκήνιο, στοχεύοντας στην ενεργό συμμετοχή των πολιτών σε αυτά. Η εκπαίδευση λοιπόν προσαρμόζεται στις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας, με την καλλιέργεια νέων δεξιοτήτων όπως η ανάπτυξη των Τεχνολογιών, της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας, το αίσθημα της πρωτοβουλίας και της επιχειρηματικότητας (Απόφαση Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, 2003/C 175/02). Οι στόχοι που έχουν τεθεί από την Ευρώπη για όλα τα κράτη-

μέλη της στο στρατηγικό πλαίσιο Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2020 (Council of the European Union 2009) είναι:

- Η εφαρμογή της δια βίου μάθησης και κινητικότητας.
- Βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης.
- Προώθηση της ισότητας, της κοινωνικής συνοχής και της ενεργού συμμετοχής στα κοινά.
- Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας σε όλους τους τομείς της εκπαίδευσης και κατάρτισης.
- Προώθηση της δημιουργικότητας και της καινοτομίας.

Έτσι λοιπόν με βάση τα παραπάνω, γίνεται σαφές πως η ευρωπαϊκή εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με την αγορά εργασίας. Επίσης θεωρείται ένας μηχανισμός μέσα από τον οποίο προωθείται η πολιτική, πολιτιστική και οικονομική εναρμόνιση όλων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η καλλιέργεια πολιτών με ευρωπαϊκή συνείδηση (Featherstone & Kazamias, 2000).

Το πλαίσιο «ΕΚ 2020» στηρίζεται στη δια βίου μάθηση και στον σχεδιασμό του περιλαμβάνει όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, από την προσχολική έως την επαγγελματική και την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Έχουν οριστεί λοιπόν από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέχρι το 2020, τα εξής κριτήρια αναφοράς που σχετίζονται με την εκπαίδευση:

- *Τουλάχιστον το 95% των παιδιών θα πρέπει να συμμετέχει στην προσχολική εκπαίδευση.*
- *Το ποσοστό των παιδιών ηλικίας 15 ετών με χαμηλές επιδόσεις στην ανάγνωση, τα μαθηματικά και τις θετικές επιστήμες πρέπει να είναι μικρότερο από 15%.*
- *Το ποσοστό των νέων ηλικίας 18-24 ετών που εγκαταλείπουν πρόωρα την εκπαίδευση και την κατάρτιση πρέπει να είναι μικρότερο από 10%.*
- *Το 40% τουλάχιστον των ατόμων ηλικίας 30-34 ετών πρέπει να έχει ολοκληρώσει κάποιο κύκλο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.*

- *Το 15% τουλάχιστον των ενηλίκων πρέπει να συμμετέχει σε δραστηριότητα μάθησης.*
- *Το 20% τουλάχιστον των πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και το 6% των ατόμων ηλικίας 18-34 ετών με αρχική επαγγελματική κατάρτιση θα πρέπει να έχουν περάσει κάποιο διάστημα σπουδών ή κατάρτισης στο εξωτερικό.*
- *Το ποσοστό των εργαζόμενων πτυχιούχων (ηλικίας 20-34 ετών που διαθέτουν πτυχίο τουλάχιστον ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και που ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους πριν από 1-3 χρόνια) πρέπει να είναι τουλάχιστον 82%.*

Τα αναμενόμενα αποτελέσματα του παραπάνω σχεδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ο περιορισμός της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, η αύξηση του εργατικού δυναμικού, η μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου (European Commission, 2010). Η δράση «Ευρωπαϊκή χρονιά καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού» που θέσπισε το 2010 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, έκανε μια σημαντική προσπάθεια εξάλειψης της φτώχειας με την ενθάρρυνση των θυμάτων να οργανωθούν ώστε να σταματήσουν το πρόβλημα (Díez et al., 2011; European Commission, 2010).

Ο ρόλος της εκπαίδευσης έχει απασχολήσει εδώ και πολλές δεκαετίες την επιστημονική κοινότητα σε συνάρτηση με τις αλλαγές των οικονομικών απαιτήσεων. Οικονομολόγοι, έχουν εντοπίσει αλλαγές στην οικονομία και στην αγορά εργασίας που απαιτούν τροποποιήσεις στον τρόπο εκπαίδευσης του πληθυσμού μιας χώρας (Grosemans, & Cuypers, 2021). Κυβερνήσεις πολλών ευρωπαϊκών χωρών έχουν χρηματοδοτήσει εκπαιδευτικά προγράμματα με σκοπό την επιμόρφωση του εργατικού δυναμικού για την κάλυψη των υψηλών απαιτήσεων στην αγορά εργασίας. Η επένδυση σε τέτοια προγράμματα οδηγεί τους πολίτες στη δια βίου μάθηση (Demeuse et al., 2012). Ιδιαίτερο βάρος δίνεται στον τρόπο που η εκπαίδευση λειτουργεί ώστε να αποτελεί κινητήρια δύναμη για την οικονομική άνθιση και την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών του εργατικού δυναμικού. Το ερώτημα που έχει απασχολήσει ερευνητές εδώ και πολλές δεκαετίες είναι αν και κατά πόσο οι εκπαιδευτικές δομές λαμβάνουν υπ' όψη την κοινωνική τάξη, το φύλο, την εθνικότητα και τις ικανότητες. Επίσης τίθεται το ζήτημα αν όλα τα μέλη της κοινωνίας έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση και

στην κατάρτιση ώστε να προετοιμαστούν σωστά, λαμβάνοντας τα κατάλληλα εφόδια, με στόχο να συνεισφέρουν εξίσου με τα υπόλοιπα μέλη του πληθυσμού στην αγορά εργασίας.

Πολλές φορές ο σχεδιασμός συγκεκριμένων πολιτικών που αποσκοπούν σε όλα όσα προαναφέρθηκαν, πετυχαίνουν το αντίθετο αποτέλεσμα, αναπαράγοντας την κοινωνική ανισότητα (Dougherty & Lombardi, 2016). Η ισότητα των ευκαιριών στην εκπαίδευση συμβάλλει ιδιαίτερα στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων. Μέσα από την μάθηση, προετοιμάζονται οι μαθητές από μικρή ηλικία ώστε να γίνουν ενεργοί πολίτες συμμετέχοντας στην οικονομική και πολιτική ζωή της κοινότητάς τους. Ο όρος « ίσες ευκαιρίες», περιλαμβάνει τη δυνατότητα που δίνεται σε κάθε μαθητή με διαφορετικό υπόβαθρο(κοινωνικό πολιτικό, οικονομικό, θρησκευτικό), διαφορετικές ανάγκες και προτιμήσεις να πετύχει τον στόχο του με την ενεργό συμμετοχή του ως άτομο αλλά και ως μέλος μιας ομάδας. Η προσπάθεια που πρέπει να καταβληθεί βέβαια τόσο από το κάθε άτομο ξεχωριστά όσο κι από τις κυβερνήσεις με τον σχεδιασμό πολιτικών είναι τεράστια, καθώς απαιτείται ουσιαστική πρόοδος για την ίση πρόσβαση σε εκπαιδευτικές ευκαιρίες από όλες τις ομάδες του πληθυσμού και κυρίως των ευάλωτων ομάδων (Malherbe, 2004).

1.4 ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Στην Ελλάδα, θεωρείται πως η εκπαίδευση είναι ένα μέσο για την προώθηση της κοινωνικής ισότητας και της ευημερίας. Η ανάπτυξη επέρχεται με την απόκτηση περισσότερων δεξιοτήτων και προσόντων, ιδιαίτερα των ατόμων που έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Στην Ελλάδα έχουν γίνει περιορισμένες έρευνες συγκριτικά με άλλες χώρες της Ευρώπης, όσον αφορά στη σχέση εκπαίδευσης και ανισότητας και κατά πόσο οι δυο αυτές έννοιες αλληλοεπηρεάζονται μεταξύ τους. Με το πέρασμα των δεκαετιών στην Ελλάδα ο αριθμός των ατόμων που φοιτούν στην υποχρεωτική εκπαίδευση έχει σημειώσει μεγάλη αύξηση. Παρόλα αυτά όμως οι ανισότητες είναι διάχυτες σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και ιδιαίτερα στην τριτοβάθμια.

Επιπλέον, ανισότητες παρατηρούνται στην αγορά εργασίας καθώς η εκπαίδευση είναι ο κύριος παράγοντας που διαμορφώνει τη μισθολογική

κατάσταση του ατόμου (Tsakloglou & Cholezas, 2005). Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα η εκπαίδευση παρέχεται δωρεάν. Περιλαμβάνει 11 χρόνια βασικής υποχρεωτικής φοίτησης από τα οποία 8 χρόνια ανήκουν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση(νηπιαγωγείο, δημοτικό) και 3 χρόνια στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση(γυμνάσιο).Στα 3 χρόνια της ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης(λύκειο) τα οποία δεν έχουν υποχρεωτικό χαρακτήρα, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ δυο κατευθύνσεων, την γενική ή την τεχνολογική. Έπειτα από την φοίτηση στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, οι μαθητές έχουν το δικαίωμα να δώσουν εξετάσεις σε πανελλαδικό επίπεδο με σκοπό να φοιτήσουν στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας(πανεπιστήμιο) όπου η εκπαίδευση παρέχεται επίσης δωρεάν(Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2021). Μετά από ανάλυση που έγινε στα δεδομένα του οικογενειακού εισοδήματος την χρονιά 1993/94, η επίδραση στη δημόσια εκπαίδευση βρέθηκε να έχει θετικό πρόσημο, αν και τα επιμέρους ποσοστά διαφέρουν ανάλογα με το επίπεδο της εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση σημειώνεται μείωση της κοινωνικής ανισότητας ενώ στην τριτοβάθμια εκπαίδευση η ανισότητα αυξάνεται. Οι πανελλήνιες εξετάσεις δίνουν την ευκαιρία στους μαθητές να εισαχθούν είτε στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα(AEI) είτε στα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (TEI). Αποτελέσματα ερευνών δείχνουν πως στα TEI εισάγονται μαθητές που προέρχονται από κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα συγκριτικά με τα άτομα που εισάγονται στα AEI (Tsakloglou & Antoninis, 2010). Σύμφωνα με το νόμο 4610/2019, όλα τα Τεχνολογικά Ιδρύματα της χώρας καταργήθηκαν και τα τμήματά τους ενσωματώθηκαν στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Σύμφωνα με στοιχεία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, άτομα που έχουν φοιτήσει μόνο στην υποχρεωτική εκπαίδευση, έχουν τριπλάσιες πιθανότητες να βιώσουν καταστάσεις φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού συγκριτικά με τα άτομα που έχουν λάβει τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το 2016, η ανεργία στο γενικό πληθυσμό (15-64) ανέρχεται στο 16,6% γι' αυτούς που έχουν φοιτήσει στη βασική εκπαίδευση, ενώ το ποσοστό αυτό μειώνεται αρκετά για τα άτομα που έχουν φοιτήσει στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (5,1%) (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2017). Οι συνεχόμενες αλλαγές στο πρόγραμμα σπουδών της υποχρεωτικής εκπαίδευσης μέσω των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Λισαβόνα (2000), έγιναν

με τη σύμφωνη γνώμη όλων των κρατών μελών, έτσι ώστε να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στον σκληρό ανταγωνισμό με την οικονομία των ΗΠΑ.

Το νέο διαθεματικό πρόγραμμα σπουδών για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, φαίνεται να συνδυάζει το παραδοσιακό με το τεχνολογικό μοντέλο. Πιο συγκεκριμένα, η παλιά κατηγοριοποίηση της γνώσης σε συγκεκριμένα μαθησιακά αντικείμενα διατηρείται και προωθούνται μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια ανθρωπιστικές αξίες. Η διευρυμένη γνώση προσεγγίζεται με πιο σύγχρονο τρόπο με την εισαγωγή των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας δίνοντας περισσότερες δυνατότητες και ευκαιρίες στους μαθητές να αποκομίσουν γνώσεις με ποικίλους τρόπους. Σύμφωνα με τη νέα αυτή προσέγγιση, η διδασκαλία μετατρέπεται από δασκαλοκεντρική σε μαθητοκεντρική όπου ενεργό ρόλο στη μαθησιακή διαδικασία έχει ο μαθητής. Επίσης ενθαρρύνεται η ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας κατά την οποία δίνεται η δυνατότητα αλληλεπίδρασης, επικοινωνίας και ελεύθερης έκφρασης των μαθητών προωθώντας την κοινωνική ενσωμάτωση και την απόκτηση πρωτοβουλιών των μαθητών (Koustourakis, 2007 ; Alahiotis, 2002; MoE, 2002; Panagakos, 2002). Στην Ελλάδα τα σχολικά εγχειρίδια κατέχουν πρωταρχική θέση στην εκπαιδευτική διαδικασία. Με την έκδοση των νέων βιβλίων σύμφωνα με το νέο πρόγραμμα σπουδών, ποικίλες ήταν οι αντιδράσεις που προκλήθηκαν λόγω της έλλειψης επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και τη βιαστική εισαγωγή του νέου προγράμματος χωρίς να προηγηθεί κατάλληλη προετοιμασία τόσο στους μαθητές όσο και στους γονείς. Επικριτική ήταν και η στάση καθηγητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για τα νέα σχολικά εγχειρίδια. Ένα ακόμη θέμα το οποίο έχει πυροδοτήσει αντιδράσεις είναι το γεγονός πως ο διδακτικός χρόνος του σχολείου δεν είναι αρκετός ώστε ο μαθητής να επεξεργαστεί και να αφομοιώσει τη γνώση. Έτσι η ελληνική οικογένεια αναγκάζεται να αφιερώσει πολλές ώρες στο σπίτι με σκοπό να συνεχιστεί αυτή η γνωστική προσπάθεια του παιδιού(Koustourakis, 2007).

Αυτό το γεγονός οδηγεί στην παραπαιδεία επιβαρύνοντας τους γονείς είτε οικονομικά καθώς καλούνται να κάνουν ιδιαίτερα μαθήματα στα παιδιά ακόμη από τις πρώτες τάξεις του Δημοτικού είτε ψυχολογικά διότι πιέζονται να μεταδώσουν τις γνώσεις στα παιδιά τους με τον κατάλληλο τρόπο. Η σχολική επιτυχία των παιδιών εξαρτάται από την οικονομική κατάσταση των γονέων, καταρρίπτοντας τον

“αξιοκρατικό χαρακτήρα” της εκπαίδευσης. Έτσι αμβλύνονται οι κοινωνικές ανισότητες καθώς οι μαθητές των οικογενειών με οικονομική επιφάνεια έχουν περισσότερες πιθανότητες να προετοιμαστούν σωστά συγκριτικά με αυτούς τους γονείς που δεν έχουν την ανάλογη οικονομική άνεση. Με αυτό τον τρόπο απορρυθμίζεται σταδιακά ο δημόσιος χαρακτήρας της εκπαίδευσης διαμορφώνοντας το κατάλληλο έδαφος για την δημιουργία μιας ανταγωνιστικής αγοράς με την άτυπη ιδιωτικοποίηση όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης (Σιάνου, 1998).

Η δημιουργία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα έγινε με αφορμή την εμφάνιση των μεταναστών και την ανάγκη δημιουργίας ενός κράτους υποδοχής. Μεγάλος αριθμός αλλοδαπών έκανε την εμφάνισή του στα ελληνικά σχολεία, γεγονός που πυροδότησε συζητήσεις για την “Διαπολιτισμική Εκπαίδευση” την δεκαετία του '80. Εκείνη την περίοδο υπήρξε η ανάγκη υποστήριξης μια μειονότητας, αυτή των Ρομά, η οποία υπήρξε χρόνια στην Ελλάδα αλλά δεν της είχε δοθεί η προσοχή που της αναλογούσε από το εκπαιδευτικό σύστημα. Την ίδια περίοδο, έγιναν σημαντικά βήματα από το κράτος με την υποστήριξη της ακαδημαϊκής κοινότητας για τη νομοθετική ρύθμιση μέτρων και την εφαρμογή πρακτικών με στόχο την ένταξη ειδικών πληθυσμιακών ομάδων στο σχολικό περιβάλλον, λαμβάνοντας υπ' όψη τις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Έτσι καθιερώθηκε με νομοθεσία, η ίδρυση και λειτουργία των τάξεων Υποδοχής (Paleologou, 2004). Όσον αφορά στα σχολικά εγχειρίδια, έχουν δομηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε οι μαθητές να διαμορφώσουν διαπολιτισμική ταυτότητα.

Σχετικά με τη θρησκεία, σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα « Οργάνωση και Λειτουργία δημοτικών σχολείων», η υπ' αριθμ.201/1998 Άρθρο 13 παρ.10, οι μαθητές που ανήκουν σε διαφορετική θρησκεία, δε συμμετέχουν στον εκκλησιασμό, σεβόμενοι την επιλογή των γονιών τους. Επίσης έχουν τη δυνατότητα απαλλαγής από το μάθημα των Θρησκευτικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΕΥΠΑΘΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

2.1 ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στις μέρες μας, καθώς η φτώχεια έχει εξαπλωθεί σε όλη την Ευρώπη, πολλοί άνθρωποι έρχονται αντιμέτωποι με δυσκολίες όπως η πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, η εκπαίδευση, η ανεργία και η συμμετοχή στην κοινωνική και πολιτική ζωή του τόπου (Díez et al., 2011; European Commission, 2008; 2010). Στον τομέα της εκπαίδευσης, ενώ τα σχολεία μπορούν να δράσουν αποτελεσματικά στην επίτευξη της κοινωνικής συνοχής, δεν μπορούν μεμονωμένα να εξαλείψουν την φτώχεια που υπάρχει γύρω τους. Ιδιαίτερα όσον αφορά στα παιδιά που έρχονται αντιμέτωπα με προβλήματα στο περιβάλλον το οποίο ζουν(οικονομικά, οικογενειακά...), πρέπει να συμβάλλουν πολλοί φορείς και να συνεργαστούν αποτελεσματικά με το σχολείο με σκοπό να ενταχθεί αρμονικά το παιδί στη σχολική κοινότητα και να ξεπεραστούν οι δυσκολίες προσαρμογής που τυχόν αντιμετωπίζει. Η ενεργός συμμετοχή και η άμεση επαφή οικογενειών μαθητών που ανήκουν είτε σε ευπαθείς ομάδες είτε σε μειονότητες με το προσωπικό αλλά και άλλους φορείς του σχολείου, μπορεί να βελτιώσει σε μεγάλο βαθμό τη μάθηση και τη σχολική επιτυχία (Díez et al., 2011; European Commission, 2010). Αποτελέσματα ερευνών έχουν δείξει πως το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο μιας οικογένειας σχετίζεται με την ακαδημαϊκή επιτυχία. Συγκεκριμένα, άτομα που ανήκουν σε χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα δεν συμμετέχουν σε μεγάλο ποσοστό στα σχολικά δρώμενα και δεν επεμβαίνουν ιδιαίτερα στην εκπαίδευση των παιδιών τους συγκριτικά με τους γονείς οικογενειών με υψηλή κοινωνική και οικονομική επιφάνεια (Miedel & Reynolds, 2000; Hickman et al., 1995; Marcon, 1998).).

Ο αποκλεισμός ατόμων από την εκπαίδευση αφορά σε θεσμικές ρυθμίσεις αλλά και πρακτικές που ακολουθούν φορείς της εκπαίδευσης και είναι οι εξής: απαγόρευση ή περιορισμένη δυνατότητα πρόσβασης στην εκπαίδευση, άρνηση εγγραφής, έλλειψη συνεχούς φοίτησης και αδυναμία παροχής εκπαίδευσης με τον κατάλληλο τρόπο. Πιο αναλυτικά, όσον αφορά στην απαγόρευση πρόσβασης στην

εκπαίδευση, κάνοντας μια ιστορική αναδρομή, η διάκριση αναφέρεται στο φύλο καθώς η πρόσβαση των κοριτσιών στο πανεπιστήμιο επιτράπηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα (Ρετινιώτη & Μάντζιου, 2010; Ζιώγου-Καραστεργίου, 1994). Μία ακόμη διάσταση της παραπάνω διάκρισης, αφορά την ποσόστωση σε στρατιωτικές σχολές με βάση το φύλο. Αργότερα αυτές οι ποσοστώσεις καταργούνται με απόφαση του Συμβουλίου Επικρατείας το 2005 ως αντίθετες προς την αρχή των ίσων δικαιωμάτων.

Μια πρακτική που ακολουθείται από κάποιες Διευθύνσεις σχολείων είναι η άρνηση εγγραφής. Συγκεκριμένα παρατηρείται η άρνηση ορισμένων διευθυντών να εγγράψουν στο σχολείο το οποίο διευθύνουν άτομα από ευπαθείς κοινωνικές ομάδες όπως τα παιδιά μεταναστών ή τα παιδιά των Ρομά, προβάλλοντας δικαιολογίες όπως έλλειψη πιστοποιητικού υγείας, ή έλλειψη απαραίτητων εγγράφων για την άδεια παραμονής (Ρετινιώτη & Μάντζιου, 2010; Βεργίδης 1999, Μαυρομάτης, Τσιτσελίκης, 2004). Τα αποτέλεσμα λοιπόν είναι η στέρηση μιας ή και περισσότερων κοινωνικών ομάδων από την φοίτηση στην πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Μαθητές που προέρχονται από μειονότητες, είναι παιδιά μεταναστών ή ανήλικοι παραβάτες, παιδιά με αναπηρίες είναι μερικές από τις κατηγορίες στις οποίες η εκπαίδευση δεν παρέχεται σε ικανοποιητικό βαθμό και ενώ υπάρχουν νομοθετικές ρυθμίσεις που καλύπτουν τις ιδιαιτερότητές τους υπάρχουν κενά όσον αφορά τις ξεχωριστές ανάγκες τους. Ένα παράδειγμα είναι τα παιδιά της μουσουλμανικής μειονότητας που φοιτούν σε σχολεία όπου διδάσκεται η μουσουλμανική γλώσσα αλλά η ανεπαρκής γνώση της ελληνικής γλώσσας στέκεται εμπόδιο ώστε να συνεχίσουν τις σπουδές τους στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Ρετινιώτη & Μάντζιου, 2010; Τρέσσου, 1998).

Όσον αφορά στην κατηγορία των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ΑΜΕΑ), τα 19.000 παιδιά από το σύνολο των 200.000 φοιτούν σε σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Ρετινιώτη & Μάντζιου, 2010; Σκορδίλης, 2005). Σημειώνονται όμως πολλές ελλείψεις της πολιτείας όσον αφορά στον κατάλληλο σχεδιασμό και την χρήση θετικών πρακτικών για την ισότιμη συμμετοχή αυτών των μαθητών στην εκπαίδευση. Επίσης επιτακτική κρίνεται η ανάγκη εφαρμογής κοινωνικής πολιτικής η οποία θα προωθή το αναφαίρετο δικαίωμα της συμμετοχής των παιδιών αυτών στις εκφάνσεις του κοινωνικού βίου και στην

επαγγελματική τους αποκατάσταση (Ρετινιώτη & Μάντζιου, 2010; Κασσωτάκης et al., 2005). Προγράμματα τα οποία είναι κατάλληλα σχεδιασμένα, εξαλείφουν τα εμπόδια δίνοντας τη δυνατότητα ισότιμης συμμετοχής των παιδιών στα εκπαιδευτικά δρώμενα (Miedel & Reynolds, 2000).

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, αποτελέσματα έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο Εκουαδόρ, έδειξε πως η εφαρμογή πολιτικών που επικεντρώνονται στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, μπορούν να επιδράσουν θετικά στη επιτυχή μετάβαση στο πανεπιστήμιο. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 164 φοιτητές ευπαθών ομάδων που εισήχθησαν στο πανεπιστήμιο. Από αυτούς οι 41 παρακολούθησαν πρόγραμμα παρέμβασης με στόχο την ομαλή κοινωνική και ακαδημαϊκή τους ένταξη ενώ οι υπόλοιποι 123 συμμετείχαν απευθείας στο πρόγραμμα μαθημάτων του πανεπιστημίου. Όταν τελείωσαν τα μαθήματα και των δυο ομάδων συγκρίθηκαν τα αποτελέσματα των αποδόσεών τους, δείχνοντας πως το τμήμα των μαθητών που παρακολούθησε το πρόγραμμα παρέμβασης σημείωσε υψηλότερη απόδοση στα μαθηματικά και τη γεωμετρία σε σύγκριση με τους μαθητές που δεν παρακολούθησαν το πρόγραμμα. Έτσι λοιπόν φαίνεται πως μαθητές ευάλωτων κοινωνικών ομάδων που παρακολουθούν προγράμματα τα οποία σχετίζονται με την προώθηση της κοινωνικής και ακαδημαϊκής τους επιτυχίας λειτουργούν θετικά όσον αφορά στην ένταξή τους στην κοινότητα του πανεπιστημίου (Almeida et al., 2021). Παρόμοιες έρευνες υποστηρίζουν πως η εξατομικευμένη εξάσκηση ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες σε συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα με στοχευμένες δραστηριότητες, ενεργοποιεί τους ίδιους σε μεγάλο βαθμό, οδηγώντας τους σε ακαδημαϊκή επιτυχία (Read & Barcena, 2021).

2.2 ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η μετάβαση των παιδιών από το σχολείο στην ενήλικη ζωή αποτελεί μια ιδιαίτερη περίοδο που χαρακτηρίζεται από πολλές μικρότερες μεταβάσεις. Η φοιτητική ζωή σηματοδοτεί αλλαγή και στη σχέση του ατόμου με την οικογένειά του. Το πανεπιστήμιο είναι το βήμα προς την ενηλικίωση, επομένως ο φοιτητής πρέπει να παίρνει πρωτοβουλίες και να αποφασίζει για θέματα που μέχρι τώρα τα έλυσε η οικογένειά του (Καλατζή – Αζίζι, 2005). Η εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο για τους φοιτητές που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, αποτελεί μια επιπρόσθετη δυσκολία. Αρχικά, είναι πολύ σημαντική η υποστήριξη από το οικογενειακό περιβάλλον αλλά και από τις δομές του πανεπιστημίου ώστε να μπορέσει το άτομο να ενταχθεί ομαλά στη νέα κοινότητα (Καραγιάννη & Ζωνίου - Σιδέρη, 2006). Τα μέλη πολλών ευπαθών ομάδων του πληθυσμού ανήκουν όπως έχουμε προαναφέρει σε χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Το γεγονός αυτό αποτελεί βασικό εμπόδιο ώστε να συνεχίσουν τα άτομα αυτά τις σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ειδικά όταν εισάγονται σε σχολές διαφορετικών πόλεων από τον τόπο κατοικίας τους. Η μεγάλη οικονομική επιβάρυνση δεν επιτρέπει στις οικογένειες των ευπαθών ομάδων να παρέχουν στα παιδιά τους το δικαίωμα σπουδών στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Το οικονομικό υπόβαθρο λοιπόν των ευπαθών πληθυσμιακών ομάδων θεωρείται πως είναι πρωταρχικό εμπόδιο για την μετάβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Επίσης παιδιά μεταναστών αντιμετωπίζουν δυσκολίες με την γλώσσα οι οποίες αν δεν καλυφθούν με την ομαλή φοίτηση στις προηγούμενες βαθμίδες, δεν μπορούν να ανταποκριθούν στο υψηλό επίπεδο της ανώτατης εκπαίδευσης (Skënderaj & Tota, 2021).

Στο παρόν κεφάλαιο θα επικεντρωθούμε στην μετάβαση των εφήβων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση καθώς αυτή η ομάδα αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα τόσο στη μετάβαση όσο κι στην ολοκλήρωση των σπουδών τους. Σύμφωνα με το Διεθνή Οργανισμό για την Αναπηρία, τα παιδιά με αναπηρίες έχουν δύο φορές πιο πιθανόν να εγκαταλείψουν την εκπαίδευση μετά την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Barnes, 2007). Σε διεθνές επίπεδο έχουν πραγματοποιηθεί δεκάδες έρευνες σχετικά με τη μετάβαση των παιδιών με αναπηρίες στην ενήλικη ζωή. Το «Γραφείο Προγραμμάτων Ειδικής Αγωγής» των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής έχει πραγματοποιήσει δύο μακροχρόνιες

μελέτες σχετικά με τη μετάβαση των παιδιών με αναπηρία στην ενήλικη ζωή καθώς και τη σημασία της εκπαίδευσης (Μαλικιώση - Λοίζου, 1989). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερευνών, τα παιδιά με αναπηρίες που δεν ολοκληρώνουν την υποχρεωτική φοίτησή τους ή δε συνεχίζουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες στην ενήλικη ζωή από όσους ολοκλήρωσαν τις ακαδημαϊκές τους σπουδές (Ψύλλα & Μαυριγιαννάκη, 2003).

Τα ποσοστά εγκατάλειψης των ακαδημαϊκών σπουδών σχετίζεται με το είδος της αναπηρίας που αντιμετωπίζει το άτομο αλλά και την ύπαρξη ή όχι των κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Σε παιδιά με τύφλωση το ποσοστό εγκατάλειψης των ακαδημαϊκών είναι αρκετά μικρότερο από το αντίστοιχο άλλων αναπηριών. Ακόμη, σημαντικά είναι τα ευρήματα των ερευνών σχετικά με τα ποσοστά ανεργίας των ατόμων με αναπηρία σε σχέση με την ολοκλήρωση ή όχι της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και της ολοκλήρωσης των ακαδημαϊκών σπουδών (Getzel & Thoma, 2008). Ακόμη, σημαντικό ρόλο παίζει και στο είδος της εργασίας που θα απασχοληθεί ακόμα και στην αμοιβή που θα πάρει για την εργασία του. Η συνέχιση των παιδιών με αναπηρίες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σήμερα ολοένα και αυξάνεται. Παρά την αύξηση του ποσοστού των φοιτητών με αναπηρίες στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα, οι έρευνες έχουν δείξει ότι υπάρχει διαφοροποίηση ως προς τη συμμετοχή τους σε αυτά ανάλογα με το είδος της αναπηρίας. Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1998 – 1999, φοιτητές με σωματική αναπηρία ή κινητική ήταν περισσότεροι από αυτούς με νοητική, οπτική ή ακουστική αναπηρία. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι η φοίτηση ατόμων με νοητική, ακουστική ή οπτική αναπηρία, προϋποθέτει αλλαγές και προσαρμογές που απαιτούν περισσότερα κονδύλια. Τα τελευταία χρόνια ωστόσο, οι προσαρμογές που έχουν γίνει στα εκπαιδευτικά ιδρύματα βοήθησαν στην αύξηση των φοιτητών με τις αναπηρίες αυτές (Eckes & Ochoa, 2005).

Τα παιδιά με αναπηρίες ωστόσο, έχει παρατηρηθεί ότι σε πολλές περιπτώσεις, δεν έχουν αποκτήσει με την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τα απαραίτητα προσόντα και τις ακαδημαϊκές δεξιότητες εκείνες που θα τους βοηθήσουν ώστε να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Σημαντικός επομένως είναι ο ρόλος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη μετάβαση των παιδιών με αναπηρίες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στην ενήλικη ζωή (Barnes, 2007).

Σύμφωνα με έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικός είναι ο ρόλος της συνεκπαίδευσης για την εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρίες. Η συναναστροφή με παιδιά της ίδιας ηλικίας μέσα στο σχολικό περιβάλλον αλλά και η παρακολούθηση του αναλυτικού προγράμματος σπουδών, βοηθά τα παιδιά με αναπηρίες να ενσωματωθούν στην κοινωνία, να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση, να αναπτύξουν τις δεξιότητές και τις κλίσεις τους, να νιώσουν αποδεκτοί και μέρος μιας ομάδας (Fuller & Healey, 2004). Η κατάκτηση αυτών των χαρακτηριστικών από την πλευρά των μαθητών με αναπηρίες μπορεί να συμβάλει στην εισαγωγή του παιδιού στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και την απόκτηση πτυχίου. Παράλληλα, σημαντικά είναι οφέλη και στο συναισθηματικό τομέα για τα παιδιά με αναπηρίες. Μέσα από τη συνεκπαίδευση ενισχύεται ο αυτοσεβασμός αλλά και η αυτοεκτίμησή τους.

Παρά τη σπουδαιότητα της φοίτησης των ατόμων με αναπηρίες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τα ερευνητικά δεδομένα που υπάρχουν μέχρι σήμερα είναι δύσκολο να μας δώσουν μια σαφή εικόνα. Ο λόγος είναι ότι οι έρευνες που κατά κύριο λόγο υπάρχουν αφορούν περισσότερες από μία αναπηρίες. Η μελέτη επομένως των αναπήρων, ως ένα ενιαίο σύνολο, δε δίνει την ακριβή εικόνα σχετικά με τα προβλήματα της κάθε ομάδας αναπήρων καθώς έχουν διαφορετικές ανάγκες στην προσβασιμότητα (Gallagher & Gilmore, 2013).

2.3 ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Η δυνατότητα των παιδιών με αναπηρίες – κάθε είδους – να φοιτήσουν σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης ακόμη και στην τριτοβάθμια, σήμερα δεν αποτελεί ουτοπία αλλά πραγματικότητα. Στην Ελλάδα, το δικαίωμα στην ένταξη των παιδιών με αναπηρία ιδιαίτερα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι νομοθετικά και συνταγματικά κατοχυρωμένο. Η ισότιμη ωστόσο ένταξη των παιδιών με αναπηρίες στα πανεπιστήμια δεν μπορεί να εγγυηθεί με έναν μόνο νόμο καθώς χρειάζονται αλλαγές τόσο στις πανεπιστημιακές δομές όσο και στη διοίκηση των πανεπιστημίων αλλά και στην εκπαιδευτική διαδικασία (Gallagher & Gilmore, 2013).

Η έννοια της «προσβασιμότητας», είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τα άτομα με αναπηρίες. Η προσβασιμότητα είναι αυτή που καθορίζει την ισότιμη, ασφαλή και αυτόνομη ζωή των ατόμων με αναπηρίες. Η προσβασιμότητα ωστόσο σε

εκπαιδευτικές δομές είναι ακόμα και σήμερα αρκετά περιορισμένη. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, τα άτομα με αναπηρία αναφέρουν ότι η πρόσβαση στις αίθουσες διδασκαλίας, στις βιβλιοθήκες αλλά και στις διοικητικές υπηρεσίες των σχολείων και των πανεπιστημίων είναι δύσκολη. Αναφέρουν ότι τα κτήρια δε διαθέτουν ανελκυστήρες ή η συντήρησή τους είναι προβληματική με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται να κινηθούν με ευκολία μέσα στα κτήρια. Ακόμη αναφέρουν την έλλειψη χώρων στάθμευσης κοντά στα σχολεία και στα πανεπιστήμια αλλά και ότι συχνά απουσιάζουν οι ράμπες. Ακόμη, όπως αναφέρουν, αρκετά πανεπιστήμια αλλά και σχολεία στεγάζονται σε διατηρητέα κτήρια με αποτέλεσμα οι μετατροπές να είναι αρκετά δύσκολες (Gallagher & Gilmore, 2013).

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, συμμετείχαν 54 φοιτητές και φοιτήτριες με διάφορες αναπηρίες και χρόνιες ασθένειες. Όπως προέκυψε από την έρευνα, οι φοιτητές αντιμετώπιζαν προβλήματα προσβασιμότητας κυρίως στις κτηριακές εγκαταστάσεις αλλά και σε στην παρακολούθηση των διαλέξεων. Ακόμη, προβλήματα αντιμετωπίζουν στη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών αλλά και στην πρόσβαση στη βιβλιοθήκη.

2.4 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Κριτήριο στην επιτυχή ένταξη των ανθρώπων στην κοινωνία, αποτελεί η επιτυχημένη ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα. Όσον αφορά τη διάσταση αυτή ωστόσο, τα ερευνητικά δεδομένα είναι αρκετά περιορισμένα. Τα ερευνητικά δεδομένα είναι ακόμα πιο περιορισμένα όταν μελετάμε μια συγκεκριμένη ομάδα αναπηρίας. Ο «κοινωνικός αποκλεισμός», είναι η διαδικασία όπου συγκεκριμένες κατηγορίες ατόμων αποκλείονται είτε πλήρως είτε μερικώς από την κοινωνία στην οποία ζουν. Μια πλευρά «κοινωνικού αποκλεισμού», είναι και ο «εκπαιδευτικός αποκλεισμός» (Emam & Farrell, 2009). Ως εκπαιδευτικός αποκλεισμός ορίζεται «μια διαδικασία που αποκλείονται τα άτομα από την πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα ή από κάποιο επίπεδο του εκπαιδευτικού συστήματος. Ο αποκλεισμός αυτός μπορεί να είναι είτε θεσμοθετημένος είτε άτυπος» (Κορρές & Γιαννοπούλου, 2005).

Σε αντίθεση με τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και τα βήματα που έχουν γίνει προς τη διαχείριση της ετερότητας και στην άρση του «εκπαιδευτικού αποκλεισμού», στα πανεπιστημιακά ιδρύματα δεν μπορούν να τη διαχειριστούν (Ευκλείδη, 2005).

Εκτός από τις δυσκολίες στην πρόσβαση στις εκπαιδευτικές δομές οι φοιτητές με αναπηρίες έρχονται αντιμέτωποι και με τη συμπεριφορά των άλλων φοιτητών προς τους ίδιους. Οι αρνητική στάση οφείλεται πολλές φορές στην απουσία συναναστροφής με άτομα με αναπηρίες. Αν και σύμφωνα με έρευνες, οι αλλαγές που συντελούνται σήμερα στους χώρους των πανεπιστημίων όσον αφορά την προσβασιμότητα, φαίνεται ότι δεν αρκούν για την πλήρη ένταξή τους (Καλτσόγια-Τουρναβίτη, 2003). Σύμφωνα με έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, κυρίως ποιοτικές, σχετικά με το «κλίμα» και την «ατμόσφαιρα» που επικρατεί απέναντι στους φοιτητές με αναπηρίες αποδείχτηκε ότι η φυσική πρόσβαση δεν αρκεί. Αντιθέτως, σημαντική είναι η επικοινωνία, η συνεργασία αλλά και το γενικότερο κλίμα που επικρατεί απέναντι στους φοιτητές με αναπηρίες. Τα στοιχεία αυτά, σύμφωνα με έρευνες, βοηθούν στην ομαλή και πλήρη ένταξη των φοιτητών με αναπηρίες στη φοιτητική ζωή αλλά και στην ολοκλήρωση των σπουδών τους (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 2002). Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα, οι φοιτητές με αναπηρίες συχνά βιώνουν κατά τα πρώτα χρόνια των σπουδών τους, μοναξιά, απομόνωση, δυσφορία και αποξένωση. Τα συναισθήματα αυτά ωστόσο φαίνεται να αλλάζουν μέσα στα επόμενα έτη. Σημαντικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση φαίνεται ότι διαδραμάτισε η συμμετοχή των φοιτητών με αναπηρίες σε δραστηριότητες εντός του Πανεπιστημίου (Στασινός, 2006; Barnes, 2007).

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης σε δείγμα 54 φοιτητών και φοιτητριών με χρόνιες ασθένειες και αναπηρίες διαφορετικών τύπων, προέκυψε ότι είναι φτωχή η συναναστροφή τους με άλλους φοιτητές κυρίως για όσους αντιμετώπιζαν κάποιου είδους αισθητηριακή αναπηρία (Gallagher & Gilmore, 2013).

Οι εκδηλώσεις και οι δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο χώρο του πανεπιστημίου αποτελούν μια καλή ευκαιρία για τους φοιτητές να κοινωνικοποιηθούν, να διευρύνουν τα ενδιαφέροντά τους αλλά και να αναπτύξουν προσωπικές σχέσεις. Οι φοιτητές με αναπηρίες ωστόσο, δεδομένου ότι αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα στην προσβασιμότητα στους χώρους αλλά και της έλλειψης πρόβλεψης γι' αυτούς, δυσκολεύονται να συμμετέχουν στις

δραστηριότητες τόσο μέσα στους χώρους του πανεπιστημίου όσο και εκτός αυτού (Elliott & Shin, 2002). Σύμφωνα με έρευνες οι δραστηριότητες ψυχαγωγίας αποτελούν ένα πολύ καλό τρόπο για την ομαλή μετάβαση των ατόμων με αναπηρία στην ενήλικη ζωή. Ωστόσο, οι ευκαιρίες για αναψυχή είναι ελάχιστες για τα άτομα αυτά μέσα στα πανεπιστημιακά ιδρύματα ενώ πολλές φορές αποκλείονται συνειδητά από αυτές.

Οι κοινωνικές σχέσεις, μελετώνται κυρίως μέσα από την αντίληψη που το ίδιο το άτομα έχει για τον εαυτό του. Η αποδοχή και η εκτίμηση που ένα άτομο απολαμβάνει από τους συνομήλικους του, καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την αυτοεκτίμησή του και τις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους. Η αλληλεπίδραση των φοιτητών με αναπηρίες – κινητικές - με φοιτητές χωρίς, μπορεί να δημιουργήσει «κοινωνικό άγχος». Το «κοινωνικό άγχος» μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα – τόσο από τους φοιτητές με αναπηρίες όσο και από τους φοιτητές τυπικής ανάπτυξης. Έρευνες ωστόσο έχουν δείξει ότι «τόσο οι φοιτητές με κινητικές αναπηρίες όσο και οι μη ανάπηροι συνομήλικοί τους ξέρουν ποιες είναι οι κατάλληλες και μη κατάλληλες συμπεριφορές σε διάφορες κοινωνικές καταστάσεις». Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, οι φοιτητές με κινητικές αναπηρίες έχουν θετικές στάσεις απέναντι στους φοιτητές χωρίς. Δηλαδή, ανέπτυξαν φιλικές σχέσεις με μη ανάπηρους φοιτητές σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι με άλλους ανάπηρους. Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα, οι φοιτητές με αναπηρίες επομένως δεν επιλέγουν να αναπτύσσουν φιλικές και κοινωνικές σχέσεις με άλλους ανάπηρους (Gallagher & Gilmore, 2013).

Σε έρευνες που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, σχετικά με τις κοινωνικές και φιλικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ φοιτητών με αναπηρίες και φοιτητών χωρίς, προέκυψε μια «θετική εικόνα σχετικά με τις σχέσεις ανάπηρων και μη ανάπηρων φοιτητών». Συγκριμένα, οι φοιτητές με σωματικές αναπηρίες «έχουν συχνή επαφή με άλλους συμφοιτητές τους κατά τη διάρκεια των μαθημάτων, εκτιμώντας θετικά τη στάση των άλλων απέναντί τους». Ωστόσο, άλλες έρευνες έχουν δείξει αντίθετα αποτελέσματα (Hadjikakou & Hartas, 2009). Σύμφωνα με αυτές, οι φοιτητές με αναπηρίες είναι συχνά περιθωριοποιημένοι κατά τη φοίτησή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι φοιτητές με νοητική αναπηρία δε, είναι λιγότερο διατεθειμένοι να αναπτύξουν κοινωνικές επαφές. Ακόμη προκύπτει μέσα από τα ερευνητικά δεδομένα ότι «προκύπτουν εμπόδια κοινωνικής συναναστροφής

ανάπηρων και μη ανάπηρων φοιτητών, με αποτέλεσμα οι νέοι με εγκεφαλική παράλυση να έχουν λιγότερες κοινωνικές σχέσεις από τους μη ανάπηρους συνομηλίκους τους» (Elliott & Shin, 2002).

Όσον αφορά τους φοιτητές με ακουστική αναπηρία, σύμφωνα με έρευνες, έχουν λιγότερες πιθανότητες να συναναστραφούν με άλλους φοιτητές αλλά και καθηγητές. Σπάνια συμπεριλαμβάνονται σε συναντήσεις μεταξύ φοιτητών αλλά και σε συζητήσεις με σκοπό την ανταλλαγή απόψεων, τις προσδοκίες των διδασκόντων ή συμβουλές για μελέτη (Hadjikakou & Hartas, 2009).

Ένας άλλος παράγοντας που δίνει σημαντικές πληροφορίες σχετικά με την κοινωνική ένταξη είναι οι στάσεις και οι συμπεριφορές των φοιτητών χωρίς αναπηρίες και κατά πόσο αυτές οι συμπεριφορές επηρεάζουν τα ίδια τα άτομα με αναπηρίες. Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα, «οι φοιτητές χωρίς αναπηρία έχουν μεγαλύτερο κοινωνικό άγχος όταν συναναστρέφονταν με συμφοιτητές τους με αναπηρία». Έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σχετικά με τις αντιλήψεις των φοιτητών απέναντι στους φοιτητές με κινητικές αναπηρίες καταδεικνύουν «ότι οι φοιτητές χωρίς αναπηρία διακατέχονται από πολλές λανθασμένες αντιλήψεις για τη συγκεκριμένη ομάδα συνομηλίκων τους, οι οποίες προέρχονται από κοινωνικά στερεότυπα ή βασίζονται αποκλειστικά σε προσωπικές τους εκτιμήσεις» (Elliott & Shin, 2002).

Οι σκέψεις των φοιτητών χωρίς αναπηρίες σχετικά με την αλληλεπίδρασή τους είναι λιγότερο θετικές – σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα – σε σύγκριση με τις σκέψεις που κάνουν για τους συμφοιτητές τους χωρίς αναπηρίες. Άλλα ερευνητικά δεδομένα έδειξαν ότι οι λιγότερες θετικές σκέψεις που κάνουν οφείλονται στις δυσκολίες που αφορούν τις συνθήκες αλληλεπίδρασης (Fuller & Healey, 2004).

Στην περίπτωση που οι φοιτητές είχαν προηγούμενη επαφή με άτομα με αναπηρίες, οι αντιλήψεις και οι στάσεις τους διαφέρουν. Όπως προκύπτει από τα ερευνητικά δεδομένα, «οι φοιτητές που είχαν παλαιότερα επαφή με άτομα που ανήκουν σε αυτή την ομάδα αλληλεπιδρούσαν πιο εύκολα με αυτά τα άτομα και φάνηκε να χαρακτηρίζονται από άνεση κατά τη διάρκεια της αλληλεπίδρασης, ενώ εκείνοι που δεν είχαν ανάλογη εμπειρία ήταν πολλές φορές προκατειλημμένοι και σχημάτιζαν αρνητικές σκέψεις γι' αυτά τα άτομα» (Barnes, 2007). Όσον αφορά τη στάση και τις συμπεριφορές των φοιτητών με κινητικές αναπηρίες κατά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης στο πλαίσιο του πανεπιστημίου, η έρευνα έδειξε

«ότι η συμπεριφορά τους διαφέρει ανάλογα με τα άτομα με τα οποία έρχονται σε επαφή» (Heiman & Precel, 2003). Πιο συγκεκριμένα, στις επαφές που είχαν με άλλους ανάπηρους φοιτητές ένιωθαν λιγότερη άνεση, σε αντίθεση με τις συναναστροφές που είχαν με μη ανάπηρους. Από την άλλη πλευρά, τα μέχρι τώρα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι «οι φοιτητές με κινητικές αναπηρίες νιώθουν άνετα και χαλαρά στην καθημερινή αλληλεπίδρασή με τους συμφοιτητές τους χωρίς αναπηρίες» (Eckes & Ochoa, 2005).

Συμπερασματικά, οι παραπάνω έρευνες αντικατοπτρίζουν τις δυσκολίες των φοιτητών με αναπηρία να συμμετάσχουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Παρά το γεγονός ότι υπάρχει μια θετική εικόνα σχετικά με τις κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των φοιτητών με αναπηρίες και φοιτητών χωρίς, υπάρχει σημαντική έλλειψη ενημέρωσης με αποτέλεσμα να φοβούνται να συναναστραφούν με τα άτομα με αναπηρίες. Προς την κατεύθυνση αυτή συμβάλλουν και τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις που έχουν παγιωθεί στη σημερινή κοινωνία. Σύμφωνα επομένως με τα παραπάνω, προκύπτει ότι οι φοιτητές με αναπηρίες δεν είναι ενταγμένοι πλήρως στην κοινωνική ζωή των πανεπιστημίων όπου φοιτούν ενώ δεν είναι και πλήρως αποδεκτοί από τα υπόλοιπα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας (Heiman & Precel, 2003).

2.5 ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ-ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Οι μαθητές με αναπηρίες αντιμετωπίζουν πλήθος προβλημάτων κατά την είσοδό τους στην εκπαίδευση. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οφείλονται στο ότι οι διοικήσεις των σχολείων δεν έχουν λάβει υπόψη τους τις ιδιαιτερότητες των παιδιών με αναπηρίες και τις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν είναι κυρίως η έλλειψη του κατάλληλου υλικοτεχνικού εξοπλισμού και ειδικών βιβλιοθηκών, η ελλιπής αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, η έλλειψη των κατάλληλων βιβλίων αλλά και η ελλιπής κατάρτιση των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης (Elliott & Shin, 2002).

Εκτός από τις δυσκολίες στην πρόσβαση, συνήθως αντιμετωπίζουν προβλήματα ως προς τη μαθησιακή – γνωστική τους ετοιμότητα. Τα διαθέσιμα ερευνητικά δεδομένα, εστιάζουν κυρίως στη σύγκριση της αναπτυξιακής πορείας και τις εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών με αναπηρίες. Μέσω των ερευνών, αναδεικνύονται οι δυσκολίες που συχνά αντιμετωπίζουν στη διαδικασία της

πρόσκτησης της γνώσης αλλά και στην αξιολόγησή τους (Barnes, 2007). Στο γνωστικό τομέα, οι μαθητές με αναπηρίες – κυρίως νοητικές – αντιμετωπίζουν προβλήματα στη συγκέντρωση, στο σχεδιασμό, στην οργάνωση, στην εργαζόμενη μνήμη, στην αυτορρύθμιση, στον αυτοέλεγχο, στην αυτοδιόρθωση, στο σχηματισμό υποθέσεων, στην κατανόηση των σύνθετων και αφηρημένων εννοιών και στην επίλυση προβλημάτων. Έρευνες έχουν αναδείξει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές με ακουστική αναπηρία ως προς τη γλώσσα και τις γλωσσικές δεξιότητες. Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα, οι φοιτητές με προβλήματα όρασης και ακοής, είναι αναγκασμένοι να προσπαθούν περισσότερο για να «κατακτήσουν τη γνώση» καθώς τις περισσότερες φορές δε χρησιμοποιείται ακουστικό ή οπτικό υλικό κατά τις διαλέξεις (Fuller & Healey, 2004). Το γεγονός αυτό οδηγεί τους φοιτητές με αναπηρίες να αντιμετωπίζουν αρνητικά συναισθήματα καθώς χρειάζονται περισσότερο χρόνο όχι μόνο στην πρόσκτηση της γνώσης αλλά και στην εξέτασή τους.

Σύμφωνα με έρευνες, οι καθηγητές ιδιαίτερα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, στην πλειοψηφία τους, δεν καταβάλλουν προσπάθεια ώστε και οι φοιτητές με ακουστική αναπηρία να κατανοήσουν επαρκώς το μάθημα. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι μιλούν και γράφουν ταυτόχρονα με αποτέλεσμα οι φοιτητές με ακουστική αναπηρία να μην μπορούν να τους παρακολουθήσουν. Ωστόσο, άλλες έρευνες έχουν δείξει ότι ακόμα και στην περίπτωση όπου παρακολουθούν μαθήματα με διερμηνέα, το μαθησιακό τους επίπεδο είναι κατώτερο από των υπόλοιπων φοιτητών (Eckes & Ochoa, 2005). Ο λόγος είναι ότι ο τρόπος με τον οποίο διδάσκονται είναι κατώτερος και δε φαίνεται να ευθύνεται η αναπηρία τους. Σύμφωνα με έρευνες δε, προκύπτει ότι οι καθηγητές από την πλευρά τους συχνά αποθαρρύνουν τους φοιτητές με αναπηρίες από το να παρακολουθούν τις διαλέξεις.

Σημαντικοί παράγοντες για την ολοκλήρωση των ακαδημαϊκών σπουδών, είναι η απόκτηση ανεξαρτησίας, η διαμόρφωση ταυτότητας και η ανάπτυξη κοινωνικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα, οι φοιτητές όπου στη δευτεροβάθμια εκπαιδευτική βαθμίδα είχαν καλή επίδοση, έχουν περισσότερες πιθανότητες να είναι και καλοί στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Weerasinghe & Fernando, 2017). Προκύπτει δηλαδή «ότι η προηγούμενη εκπαίδευση του μαθητή παίζει σημαντικό ρόλο, καθώς συμβάλλει στη δημιουργία μιας καλής ακαδημαϊκής βάσης» (Fuller & Healey, 2004). Σε αυτή την κατεύθυνση

συμβάλλει και το οικογενειακό περιβάλλον αλλά και οι δεξιότητες που έχει αποκτήσει κατά τη φοίτησή του από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Πολλοί μαθητές με αναπηρίες έχουν σημαντικές εκπαιδευτικές – γνωστικές ελλείψεις από τη φοίτησή τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με αποτέλεσμα αυτό να γίνεται τροχοπέδη για την ολοκλήρωση των ακαδημαϊκών τους σπουδών αλλά και την εύρεση εργασίας (Heiman & Precel, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΙΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Ο ρόλος της Κοινωνικής Πολιτικής είναι οικονομικός, κοινωνικός και πολιτικός. Οι διαστάσεις του όρου της Κοινωνικής Πολιτικής και ο ρόλος της στην ανάπτυξη έχει αλλάξει με το πέρασμα των χρόνων. Έτσι παρουσιάζεται δυσκολία προκειμένου να αποσαφηνιστεί η σύνδεση της Κοινωνικής Πολιτικής με τις κοινωνικές επενδύσεις, την αντιμετώπιση της φτώχειας και την ισότητα. Η Κοινωνική Πολιτική είναι μέρος της δημόσιας πολιτικής και σχετίζεται με κοινωνικά θέματα, καθώς αποτελεί ένα σύνολο από μέτρα και παρεμβάσεις με στόχο την επίτευξη ενός κράτους ευημερίας μέσα από αλλαγές που γίνονται προς αυτόν τον σκοπό σε τομείς όπως: η εκπαίδευση, η υγεία, η στέγαση, η απασχόληση (Hernandez et al., 2011). Η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης επιτυγχάνεται με την ανάπτυξη της οικονομίας και την αναδιανομή του εισοδήματος με διάφορες δραστηριότητες όπως: παρεμβάσεις στην δημοσιονομική πολιτική (φορολογία, δαπάνες), ανάπτυξη υποδομών (π.χ. για στεγαστική βοήθεια), και δημιουργία κατευθυντήριων γραμμών προς τη συγκρότηση ενός κράτους πρόνοιας (Στασινοπούλου, 2003). Όλες οι υπηρεσίες ενός κράτους που περιλαμβάνουν παροχές, επιδοτήσεις ή και προγράμματα, εξασφαλίζοντας καλύτερη ποιότητα ζωής στους πολίτες της συνθέτουν την έννοια της Κοινωνικής Πολιτικής (Λιαρόπουλος, 2007). Για να είναι αποδοτική η Κοινωνική Πολιτική που εφαρμόζεται στο εκάστοτε κράτος πρέπει να εφαρμόζεται με το σωστό τρόπο, μέσα από τη συνεργασία πολλών φορέων του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα. Μερικοί τέτοιοι φορείς είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε), ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης κ.α. Βασική προϋπόθεση των φορέων αυτών είναι η εξειδίκευση και η σωστή εφαρμογή κατάλληλων μέτρων και πρακτικών έτσι ώστε όλοι οι πολίτες να νιώθουν ασφάλεια (Στασινοπούλου, 2003).

Η Κοινωνική Πολιτική είναι ένα είδος πολιτικής που χρησιμοποιείται από το κράτος, αποσκοπώντας στην κοινωνική ευημερία και στην ουσιαστική βοήθεια ατόμων που ανήκουν είτε σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού(π.χ. ανάπηροι) είτε όχι (Κοντιάδης, κ.α., 2006).

Όσον αφορά στην αποσαφήνιση του όρου της Κοινωνικής Πολιτικής, πρόκειται για ένα διεπιστημονικό πεδίο στο οποίο ανήκουν και άλλες κοινωνικές επιστήμες οι οποίες συμβάλλουν στην θεωρητική προσέγγιση του όρου, στην μεθοδολογία έρευνας, στην ανάλυση και στις πρακτικές παρεμβάσεις. Οι πιο βασικές επιστήμες που συνδυάζονται με την Κοινωνική Πολιτική είναι η Κοινωνιολογία, η Κοινωνική Ανθρωπολογία, η Κοινωνική Ψυχολογία, η Οικονομική επιστήμη, η Νομική, η Πολιτική Επιστήμη, η Στατιστική, η Δημογραφία. Με τη συνεργασία όλων αυτών των επιστημών, σχεδιάζονται και υλοποιούνται παρεμβάσεις οι οποίες σχετίζονται με χρηματικές παροχές ή με προγράμματα κοινωνικής προστασίας που στοχεύουν στην κάλυψη αναγκών ή στην αντιμετώπιση επικίνδυνων καταστάσεων(Στασινοπούλου, 2003). Ωστόσο, η επιστημονική κοινότητα είναι αυτή που καθορίζει τους τομείς της Κοινωνικής Πολιτικής, η οποία επιδιώκει την ισότητα για όλους, την οικονομική ανάπτυξη και τη διασφάλιση των κοινωνικών δικαιωμάτων (Midgley & Livermore, 2009).

Το Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης ορίζει την κοινωνική πολιτική ως «*τα συστήματα κοινωνικής ασφάλειας που στόχο έχουν την επίτευξη κοινωνικής ασφάλειας, δηλαδή την προστασία των πολιτών που ζουν καταστάσεις που σχετίζονται με απώλεια ή μείωση των πηγών συντήρησης, την προστασία της υγείας, την εξασφάλιση της απασχόλησης και τη διατήρηση εργασίας, την εγγύηση του ελάχιστου επιπέδου διαβίωσης και τη διασφάλιση ότι το κάθε άτομο μπορεί να συμμετέχει ενεργά οικονομικά και κοινωνικά στην κοινωνία*». Διαπιστώνεται λοιπόν πως η εφαρμογή Κοινωνικής Πολιτικής θέτει ως προτεραιότητα την εξάλειψη των διακρίσεων μέσω της ισότιμης κατανομής των δημόσιων αγαθών, εστιάζοντας στην προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (Dickens, 2016). Η κοινωνική ασφάλεια και κοινωνική προστασία του ατόμου περιγράφεται στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρο 22) και στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη της Ευρώπης (άρθρο 12) όπου δίνεται έμφαση στα κοινωνικά δικαιώματα του ανθρώπου. Προϋπόθεση για την επίτευξη όλων των παραπάνω είναι περισσότερο το χτίσιμο μιας κουλτούρας με κριτική σκέψη και δράση και λιγότερο η αλλαγή των μεθόδων παρέμβασης (Karagkounis, 2021).

Το κράτος καθορίζει την ελευθερία και τα δικαιώματα του κάθε πολίτη αφού αναγνωρίσει τις ανάγκες του, οργανώνοντας υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας (Clarke & Newman, 1997 ; Hall & Schwarz, 1985). Με τον καθορισμό οικονομικών και κοινωνικών μέτρων που λαμβάνονται, προάγεται η κοινωνική ευημερία των πολιτών. Ως κοινωνική ευημερία ορίζεται η ευημερία του ανθρώπου δηλαδή η βελτίωση του επιπέδου ζωής του σε πολλούς τομείς όπως η πρόνοια, η υγεία, η κοινωνική ασφάλιση, η κοινωνική στέγαση, οι συνθήκες διαβίωσης, η μείωση της φτώχειας, η δικαιοσύνη, η ασφάλιση της ανεργίας, η παιδεία, η εγκληματικότητα. Σύμφωνα με τον Spicker, η ευημερία είναι αμφιταλαντευόμενος όρος, καθώς αναφέρεται τόσο στην ευζωία των ανθρώπων όσο και στις υπηρεσίες που έχουν διαρθρωθεί με σκοπό να τους φροντίζουν. Η ευζωία εξαρτάται από ένα σύνολο παραγόντων θετικών και αρνητικών. Στους αρνητικούς παράγοντες περιλαμβάνονται αρνητικές καταστάσεις και συμπεριφορές που δεν πρέπει να υπάρχουν, ενώ στους θετικούς παράγοντες συγκαταλέγονται θετικές καταστάσεις που πρέπει να υπάρχουν για να οδηγήσουν τον άνθρωπο στην ευζωία. Συγκεκριμένα, θετικοί παράγοντες είναι όλα τα φυσικά και τα υλικά αγαθά που μας βοηθούν να επιβιώσουμε. Ακόμη περιλαμβάνονται πολλοί κοινωνικοί παράγοντες, όπως η επικοινωνία με άλλους ανθρώπους, η φροντίδα, η ασφάλεια και η προσωπική ευημερία. Το σύνολο όλων αυτών των αναγκών συνθέτουν την ευζωία και η έλλειψή τους επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό αρνητικά την ποιότητα ζωής του ατόμου. Ωστόσο ο ορισμός των αναγκών πολλές φορές δεν είναι σαφής και δεν μπορεί να οριστεί με αντικειμενικά κριτήρια, γι' αυτό συγχέεται πολλές φορές με τον ορισμό των επιθυμιών του ατόμου (Δημουλάς & Οικονόμου, 2012).

Η Κοινωνική Πολιτική αφορά την κοινωνία, τον «κοινωνικό άνθρωπο» και τις κοινωνικές ανάγκες των πολιτών. Όσον αφορά στην σχέση της με το κράτος πρόνοιας, το κράτος πρόνοιας στοχεύει στην προστασία των πολιτών κάτι που σχετίζεται με τις πρακτικές εφαρμογές της Κοινωνικής Πολιτικής(Σακελλαρόπουλος, 2011). Στο επίκεντρο λοιπόν και της Κοινωνικής Πολιτικής και του κράτους πρόνοιας είναι η φροντίδα και προστασία του πολίτη. Το κράτος πρόνοιας στηρίζεται στις αρχές της δικαιοσύνης και της συνεργασίας μέσα από την συλλογική δράση ώστε να παρέχουν βοήθεια στους «κοινωνικά αδύναμους» (άπορους, άστεγους, άνεργους....) (Σταθόπουλος, 2005). Το κράτος πρόνοιας έχει ενεργή συμμετοχή στην οικονομία καθώς διαθέτει μεγάλο μέρος των κρατικών πόρων για την κάλυψη βασικών αναγκών και την εξασφάλιση καλύτερων

συνθηκών διαβίωσης. Βασικός του ρόλος λοιπόν είναι η εξάλειψη των κοινωνικών ανισοτήτων μέσω προνοιακών παροχών (Κοντιάδης, 1997).

Οι φορείς Κοινωνικής Πολιτικής χωρίζονται σε τρία επίπεδα: το τοπικό, το κεντρικό και το υπερεθνικό. Στο τοπικό επίπεδο ανήκουν οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) και ειδικά οι δήμοι. Αυτοί οι οργανισμοί αναλαμβάνουν υποθέσεις που σχετίζονται με την κοινωνική πρόνοια και πολιτική. Ακόμη εφαρμόζουν κοινωνικές πολιτικές που σχετίζονται με την κεντρική διοίκηση όπως η παροχή επιδομάτων σε άτομα που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες. Σε κεντρικό επίπεδο, τα μέτρα Κοινωνικής Πολιτικής εφαρμόζονται από το κράτος μέσω των αρμόδιων υπουργείων. Το κράτος θεωρείται βασικός φορέας άσκησης κοινωνικής πολιτικής καθώς εφαρμόζει τα κατάλληλα μέτρα κοινωνικής πρόνοιας αναλογικά με τους οικονομικούς πόρους που μπορεί να διαθέσει. Σε υπερεθνικό επίπεδο, η κοινωνική πολιτική ασκείται από διεθνείς φορείς και οργανισμούς όπως ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.), ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί (Μ.Κ.Ο.) κ.α. (Στασινοπούλου, 2006).

3.2 ΕΘΝΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΕΥΑΛΩΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

Στην Ελλάδα, στο πλαίσιο της λειτουργίας του κράτους πρόνοιας έχει θεσπιστεί μέσω του Συνήγορου του Πολίτη, ένας οδηγός παροχών ο οποίος περιλαμβάνει ορισμένες απαλλαγές και ελαφρύνσεις σε διάφορους τομείς προς όφελος των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων του πληθυσμού. Συγκεκριμένα, οι τομείς στους οποίους αναφέρεται αυτός ο οδηγός καθώς και οι ελαφρύνσεις που περιέχονται είναι οι εξής:

Φορολογία:

- Σύμφωνα με το νόμο Ν. 4021/2011 άρθρο 53, παρ.6 (ΦΕΚ 218Α'), επιβάλλεται τέλος με μειωμένο συντελεστή σε ακίνητα που κατοικούνται ή ανήκουν σε κυριότητα ή επικαρπία σε πολύτεκνους και ανάπηρους. Απαλλάσσονται του τέλους άτομα που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες των άνεργων ή μακροχρόνια άνεργων (εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις σύμφωνα με το νόμο).

- Σύμφωνα με το νόμο Ν. 4152/2013, άρθρο 1, υποπαρ. Α7, παρ. 9,10,11 (ΦΕΚ 107 Α') επιβάλλεται μειωμένος συντελεστής ή απαλλάσσονται του τέλους, ακίνητα που ανήκουν σε άτομα που βρίσκονται σε κατάσταση φτώχειας ή απειλούνται από φτώχεια (εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις σύμφωνα με το νόμο).
- Σύμφωνα με το νόμο Ν. 4223/2013, άρθρο 7, παρ.1,2 (ΦΕΚ 287 Α'), όσον αφορά στον Ενιαίο Φόρο Ιδιοκτησίας Ακινήτων (ΕΝ.Φ.Ι.Α), ορίζεται έκπτωση 50% ως 100% σε φορολογούμενος που αδυνατούν να πληρώσουν τη συνολική οφειλή τους για το τρέχον έτος ή είναι πολύτεκνοι ή ανάπηροι (εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις σύμφωνα με το νόμο).
- Σύμφωνα με το νόμο Ν. 3986/2011, άρθρο 29, παρ.2 (ΦΕΚ 152 Α'), εξαιρούνται από την υποχρέωση καταβολής ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης, οι άνεργοι καθώς και οι μακροχρόνια άνεργοι οι οποίοι δεν έχουν κύριο ούτε σταθερό εισόδημα, οι ολικώς τυφλοί και τα άτομα με κινητική αναπηρία 80% (εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις σύμφωνα με το νόμο).
- Σύμφωνα με το νόμο Ν. 4172/2013 (κώδικας φορολογίας εισοδήματος) άρθρο 31, παρ.2 (ΦΕΚ 167 Α'), όταν το ετήσιο συνολικό ποσό της αντικειμενικής δαπάνης, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του υπουργείου οικονομικών, είναι πιο υψηλό από την πραγματική δαπάνη του φορολογούμενου καθώς και της οικογένειάς του, μπορεί να αμφισβητηθεί από τον ίδιο, εφόσον το αποδείξει καταθέτοντας πραγματικά στοιχεία. Αυτό ισχύει όταν τα άτομα: υπηρετούν στρατιωτική θητεία, είναι φυλακισμένοι, είναι άνεργοι και δικαιούνται κάποιο επίδομα ανεργίας, νοσηλεύονται σε νοσοκομείο ή κλινική, είναι ορφανοί ανήλικοι και έχουν στην κατοχή τους επιβατικά αυτοκίνητα από κληρονομιά του πατέρα ή της μητέρας τους, συγκατοικούν με συγγενείς πρώτου βαθμού και έτσι έχουν μειωμένα έξοδα διαβίωσης, προσκομίζουν στοιχεία από τα οποία αποδεικνύεται έχουν μικρότερη δαπάνη από την αντικειμενική.
- Σύμφωνα με το νόμο Ν. 3463/2006 (Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων) άρθρο 202, παρ.3 (ΦΕΚ 114 Α'), τα δημοτικά και κοινοτικά συμβούλια έχουν το δικαίωμα να μειώσουν τους δημοτικούς φόρους ή τα τέλη μέχρι και 50% και ακόμη να υπάρξει 100% απαλλαγή στους άπορους, στα άτομα με αναπηρία, στους πολύτεκνους (όπως οριοθετείται από την κείμενη

νομοθεσία) υπό προϋποθέσεις. Εφόσον υπάρχει σχετική απόφαση από τον αντίστοιχο ΟΤΑ, οι πολίτες που ανήκουν στις εν λόγω ευπαθείς ομάδες, πρέπει να υποβάλουν σχετικό αίτημα.

Στέγαση:

- Σύμφωνα με το νόμο Ν. 19068/819/4.5.2015 (ΦΕΚ878 Β'), μετά την κατάργηση του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ), οι πολίτες που έχουν οφειλές στεγαστικών δανείων από τον παραπάνω οργανισμό, έχουν τη δυνατότητα να απευθύνονται στον ΟΑΕΔ ο οποίος δημιουργήθηκε στην θέση του ΟΕΚ, ως καθολικός διάδοχος.

Εργασία:

- Όσον αφορά στο επίδομα ανεργίας, σύμφωνα με το νόμο Ν. 4203/2013, άρθρο 26, (ΦΕΚ 235 Α'), ο ΟΑΕΔ χορηγεί επίδομα ανεργίας (υπό προϋποθέσεις) σε μισθωτούς των οποίων καταγγέλθηκε από τον εργοδότη ή έληξε η σύμβαση εργασίας και έχουν ασφαλιστεί στον ΟΑΕΔ, στον κλάδο ανεργίας, εφόσον υποβάλουν σχετικό αίτημα εντός 60 ημερών από την ημέρα απόλυσή τους.
- Σύμφωνα με το νόμο Ν. 4093/2012, άρθρο 1 παρ. ΙΑ, υποπαρ. ΙΑ1 περ. ΙΙ (ΦΕΚ 222 Α'), χορηγείται το επίδομα μακροχρονίως ανέργου από τον ΟΑΕΔ, σε όλους τους Έλληνες υπηκόους και όλους τους υπηκόους κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που είναι ασφαλισμένοι, ηλικίας 20-66 ετών, έχουν εξαντλήσει την ετήσια επιδότηση ανεργίας και το ετήσιο οικογενειακό τους εισόδημα δεν υπερβαίνει τα 10.000 ευρώ. Ο ενδιαφερόμενος πρέπει να προχωρήσει σε σχετικό αίτημα εντός 2 μηνών από τη λήξη καταβολής του επιδόματος.
- Ο ΟΑΕΔ καταβάλλει ειδικό επίδομα μέσω του προγράμματος ΕΣΠΑ, σε άνεργους σε νέους/νέες ως 29 ετών, ως επιδότηση νεοεισερχόμενων στην αγορά εργασίας, οι οποίοι έχουν κλείσει το 20^ο έτος της ηλικίας τους, έχουν αποφοιτήσει από Δημόσιο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα και έχουν λάβει τίτλο σπουδών από οποιαδήποτε βαθμίδα.
- Σύμφωνα με το νόμο Ν. 1836/89, άρθρο 20 (ΦΕΚ 79 Α'), οι μισθωτοί που έχουν τεθεί σε διαθεσιμότητα από τον εργοδότη τους, κατά τη διάρκειά της δικαιούται να λάβουν από τον ΟΑΕΔ ως 3 μήνες κάθε έτος, επίδομα που ανέρχεται στο 10% από το μέσο όρο των αποδοχών τους των δυο τελευταίων μηνών όντας σε καθεστώς πλήρους απασχόλησης.

- Σύμφωνα με το νόμο Ν.3986/2011, άρθρο 44, παρ.2 (ΦΕΚ 152 Α'), οι ελεύθεροι επαγγελματίες και αυτοτελώς απασχολούμενοι, ασφαλισμένοι στους φορείς ΟΑΕΕ, ΕΤΑΠ-ΜΜΕ, εφόσον έχουν διακόψει την εργασία τους αποδεδειγμένα από 1.1.2012 και μετά (υπό προϋποθέσεις), δικαιούνται βοήθημα ανεργίας από τον ΟΑΕΔ.
- Σύμφωνα με το νόμο Ν. 2874/00, άρθρο 10(ΦΕΚ 286 Α'), άνεργοι άνδρες άνω των 60 ετών και γυναίκες άνω των 55 ετών που είναι εγγεγραμμένοι στον ΟΑΕΔ, με δελτίο ανεργίας 12 μηνών (εν ενεργεία), έχουν δικαίωμα μέσω του προγράμματος προαιρετικής ασφάλισης, να εξασφαλίσουν τις προϋποθέσεις για να θεμελιώσουν το δικαίωμα της σύνταξής τους στο ΙΚΑ.
- Σύμφωνα με το νόμο Ν. 4331/2015, άρθρο 77 (ΦΕΚ 69 Α'), οι εγγεγραμμένοι στα μητρώα του ΟΑΕΔ δικαιούνται να μετακινούνται δωρεάν με τα μέσα μαζικής μεταφοράς ενώ διαγράφονται τα διοικητικά πρόστιμα ανέργων που έχουν επιβληθεί από ορισμένους φορείς (ΣΤΑΣΥ, ΟΣΥ, ΟΑΣΑ) από το 2010 ως το 2015 εφόσον ο επιβάτης ήταν εγγεγραμμένος στον ΟΑΕΔ ως άνεργος όταν έγινε η παράβαση είτε όταν δημοσιεύτηκε ο νόμος (2 Ιουλίου 2015).

Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η προσκόμιση εγγράφων από τους ενδιαφερόμενους(αστυνομικό δελτίο ταυτότητας, προσκόμιση δελτίου ανεργίας).

Ακόμη υπάρχουν κάποιες παροχές μειωμένης χρέωσης από τις δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας (ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ,) οι οποίες έχουν θεσπιστεί με νομοθετικές ρυθμίσεις για τα άτομα που ανήκουν στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού.

Επιδόματα:

Επιπλέον παρέχονται επιδόματα αναπηρίας εφόσον έχει γίνει ο σχετικός έλεγχος για το ποσοστό αναπηρίας από τα ΚΕΠΑ(κέντρα πιστοποίησης αναπηρίας).

- Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το νόμο ΥΑΓ 4α / Φ225/161, ΦΕΚ Β' 108/1989, όπως έχει τροποποιηθεί, παρέχεται το επίδομα βαριάς αναπηρίας από τις υπηρεσίες πρόνοιας των δήμων σε ανασφάλιστους ή έμμεσα ασφαλισμένους και σε ανασφάλιστα ή έμμεσα ασφαλισμένα παιδιά.
- Σύμφωνα με το νόμο ΥΑ Π3α/ Φ. 27/ Γ. Π. οικ.124095, (ΦΕΚ Β' 1594/2002), χορηγείται παραπληγικό επίδομα από τις υπηρεσίες πρόνοιας

των δήμων εφόσον πληρούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις και χαρακτηρίζονται ως "παραπληγικοί". Αντίστοιχα επιδόματα παραπληγίας χορηγούνται και από τους φορείς Κοινωνικής Ασφάλισης σε ασφαλισμένους ή μέλη οικογένειας σύμφωνα με το νόμο Ν. 3518/2006, άρθρο 61, ΦΕΚ 272 Α'.

- Σύμφωνα με το νόμο Ν. 1140/81, άρθρο 42, παρ.3, ΦΕΚ 58 Α', σε περίπτωση απόλυτης αναπηρίας χορηγείται αντίστοιχο επίδομα στους συνταξιούχους ή γίνεται μια αύξηση στη σύνταξή τους.

Επιπλέον χορηγούνται κάποια ειδικά επιδόματα σε άτομα που πάσχουν από σπάνια νοσήματα ή ειδικές περιπτώσεις βαριάς αναπηρίας(αιματολογικά νοσήματα, εγκεφαλική παράλυση, σύνδρομο Down, βαριά νοητική καθυστέρηση, τυφλότητα, κωφλαλία κ.α).

Ειδικά επιδόματα έχουν θεσπιστεί ακόμη για τα απροστάτευτα παιδιά (ορφανά ή αυτά που στερούνται πατρικής προστασίας), σχολικά επιδόματα σε παιδιά των οποίων το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα είναι ως 3.000 ευρώ, ενιαίο επίδομα στήριξης τέκνων το οποίο χορηγείται από τον ΟΓΑ υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και τέλος επίδομα τρίτεκνων και πολύτεκνων οικογενειών.

Εκπαίδευση:

- Σύμφωνα με το νόμο Ν.3794/2009, άρθρο 35 (ΦΕΚ 156 Α'), άτομα τα οποία έχουν κάποια σοβαρή ασθένεια εισάγονται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση χωρίς εξετάσεις, με συγκεκριμένο ποσοστό ανά σχολή σε σχέση με τον συνολικό αριθμό των εισακτέων.
- Βάση του νόμου Ν.4186/2013, άρθρο 34(ΦΕΚ 193 Α'), σε συνέχεια του παραπάνω νόμου, οι φοιτητές που εισάγονται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, έχουν δικαίωμα μετεγγραφής σε αντίστοιχη σχολή άλλης πόλης, εφόσον πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια.
- Σύμφωνα με το νόμο Ν.4251/2014, άρθρο 21 παρ.7,8 (ΦΕΚ 8^ο Α'), οι ανήλικοι πολίτες αλλοδαποί που μένουν στην Ελλάδα, φοιτούν κανονικά σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης(πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια) με τα ίδια κριτήρια που φοιτούν και οι ημεδαποί. Επίσης έχουν δικαίωμα εγγραφής σε δημόσιο σχολείο παρόλο που μπορεί να εκκρεμούν κάποια δικαιολογητικά.
- Σύμφωνα με το νόμο ΠΔ 201/1998, άρθρο 7, παρ. 10,11 (ΦΕΚ 161, Α'), τα παιδιά που έχουν εκκρεμότητες με τα έγγραφά τους είτε στα δημοτολόγια

είτε στα μητρώα μπορούν να φοιτήσουν κανονικά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση μόνο με την προσκόμιση της ληξιαρχικής πράξης γέννησης ή υπεύθυνη δήλωση γονέα.

- Σύμφωνα με το νόμο Ν. 4186/13, άρθρο 28 (ΦΕΚ 193 Α'), οι μαθητές με αναπηρία, δικαιούνται συγκεκριμένες παροχές καθώς και υπηρεσίες ως προς την διευκόλυνση της εκπαίδευσής τους.

3.3 ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΕΥΠΑΘΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), είναι το βασικό εργαλείο το οποίο χρησιμοποιεί η Ευρωπαϊκή Ένωση ως μέσο για να υποστηρίξει τους πολίτες της με στόχο την εύρεση θέσεων εργασίας και να δώσει πολλές ευκαιρίες απασχόλησης σε διάφορους τομείς, εξασφαλίζοντας δικαιοσύνη και ισότητα ανάμεσα σε όλους τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίοι αναζητούν εργασία. Το ΕΚΤ χρηματοδοτεί τοπικά, περιφερειακά και εθνικά έργα που συνδέονται με την εργασία στις χώρες της ΕΕ. Ο τρόπος με τον οποίο χρηματοδοτούνται διάφορα έργα ποικίλουν από περιφέρεια σε περιφέρεια και εξαρτάται από το ΑΕΠ του κάθε κράτους μέλους σε σχέση με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κάποια παραδείγματα είναι πρωτοβουλίες φιλανθρωπικών οργανώσεων οι οποίες προσφέρουν βοήθεια στα άτομα με αναπηρίες ώστε να βρουν κατάλληλες θέσεις εργασίας, είτε εθνικά έργα που εκπαιδεύουν κατάλληλα άτομα για να αναπτύξουν νέες επαγγελματικές δεξιότητες. Τα έργα που περιλαμβάνει το ΕΚΤ ποικίλουν και μπορεί να απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς, μαθητές, σε νέους που μόλις έχουν τελειώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σε άνεργους μεγαλύτερης ηλικίας που αναζητούν εργασία, σε νέους επιχειρηματίες, ανεξάρτητα από την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκουν (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Προτεραιότητα και δέσμευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η εξασφάλιση βιώσιμης ανάπτυξης μέσω της δημιουργίας καλύτερων θέσεων εργασίας χωρίς κοινωνικές διακρίσεις. Με αυτόν τον τρόπο στοχεύει στην καταπολέμηση της φτώχειας και της ανεργίας. Ουσιαστικά οι οικονομικοί πόροι του ΕΚΤ κατανέμονται στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ο τρόπος

που δαπανούνται αυτοί οι πόροι εξαρτάται από πολλούς παράγοντες και κυρίως από τις προτεραιότητες που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Μερικές από αυτές είναι η δημιουργία καινοτόμων επιχειρήσεων, η επιμόρφωση των εργαζομένων σε νέες δεξιότητες και η προσαρμογή τους σε νέα δεδομένα εργασίας που συμβαδίζουν με καινοτόμες δράσεις. Επίσης το ΕΚΤ δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαιδευτική κατάρτιση των νέων κατά την περίοδο της αποφοίτησής τους από το σχολείο, ώστε να τους δώσει τα κατάλληλα εφόδια για να βελτιώσουν τις προοπτικές απασχόλησης. Οι ευκαιρίες δια βίου μάθησης περιλαμβάνονται σε πολλά έργα του ΕΚΤ δίνοντας στους νέους τη δυνατότητα να αποκτήσουν γνώσεις ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας. Η βοήθεια των ατόμων που εντάσσονται στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού είναι μία ακόμη προτεραιότητα που έχει θέσει το ΕΚΤ. Η απασχόληση των ατόμων που ανήκουν σε αυτές τις κοινωνικές ομάδες βοηθάει στην ομαλή ένταξή τους στην κοινωνία και στην προσαρμογή τους σε πολλές εκφάνσεις του κοινωνικού βίου. Κατά τη περίοδο της οικονομικής κρίσης οι προσπάθειες για την διατήρηση των θέσεων εργασίας έχουν εντατικοποιηθεί ώστε να μη χαθούν θέσεις εργασίας (ΕΣΠΑ, 2014-2020).

Όσον αφορά στον τρόπο λειτουργίας του ΕΚΤ, στη διάρκεια επταετούς προγραμματικής περιόδου, κάθε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, επιτρέπεται να χρηματοδοτηθεί για ένα ή περισσότερα Επιχειρησιακά Προγράμματα. Έπειτα το κάθε κράτος αφού περιγράψει με σαφήνεια το προγραμματισμό και τους στόχους του, το ΕΚΤ με τη σειρά του κατανέμει τους πόρους στα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να χρηματοδοτήσουν τα Επιχειρησιακά Προγράμματα. Τα Προγράμματα αυτά αφορούν στη χρηματοδότηση έργων που σχετίζονται με την απασχόληση και τα διαχειρίζονται οι δικαιούχοι που μπορεί να είναι φορείς δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα. Τα έργα του ΕΚΤ σε όλη την Ευρώπη στηρίζουν την πρόσβαση στην εργασία, εστιάζοντας κυρίως στις ομάδες του πληθυσμού που δυσκολεύονται στην εύρεση εργασίας για διάφορους λόγους (ΕΣΠΑ, 2014-2020). Ακόμη το ΕΚΤ προσφέρει ευκαιρίες στους νέους βοηθώντας τους να αποκτήσουν εκπαιδευτική κατάρτιση και τεχνογνωσία έτσι ώστε να εισαχθούν στην αγορά εργασίας. Εδώ τα προγράμματα επικεντρώνονται κυρίως στους νέους που είναι είτε άνεργοι είτε διαθέτουν λιγοστά προσόντα. Πολλοί επιχειρηματίες εντάσσονται σε προγράμματα του ΕΚΤ με σκοπό να επιμορφώσουν το προσωπικό των επιχειρήσεών τους

αποκτώντας καλύτερες δεξιότητες και μεγαλύτερη ευελιξία. Με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται η επιχείρηση με πρωτοποριακούς τρόπους εργασίας, αυξάνεται η απόδοσή της και οδηγείται σε οικονομική ανάπτυξη. Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να προσαρμόζονται στις αλλαγές και στα νέα δεδομένα που παρουσιάζονται για να ανταποκριθούν με επιτυχία στις νέες προκλήσεις. Όταν λοιπόν η ανεργία απειλεί τις θέσεις εργασίας, το ΕΚΤ παρέχει προγράμματα που ενθαρρύνουν τους εργαζομένους να στραφούν σε κλάδους αναπτυσσόμενους όπου υπάρχει ζήτηση. Προϋπόθεση βέβαια είναι η παροχή εκπαιδευτικής κατάρτισης η οποία όπως προαναφέρθηκε προσφέρεται από τα προγράμματα του ΕΚΤ (ΕΣΠΑ, 2014-2020).

Πρόγραμμα για την Απασχόληση και την Κοινωνική Καινοτομία (EaSI)

Ένα ακόμη χρηματοδοτικό εργαλείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την υποστήριξη ευπαθών κοινωνικών ομάδων είναι το πρόγραμμα για την Απασχόληση και την Κοινωνική Καινοτομία (EaSI). Στόχος του είναι η εξασφάλιση της ποιοτικής και βιώσιμης απασχόλησης, η προστασία των ατόμων που ανήκουν σε μειονοτική ομάδα του πληθυσμού και η καταπολέμηση της φτώχειας και των κοινωνικών διακρίσεων. Έτσι θα μπορέσει να διασφαλιστεί η υψηλή ποιότητα των συνθηκών εργασίας και η κοινωνική προστασία των εργαζομένων. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα το χειρίζεται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και συνενώνει τρία ξεχωριστά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα οποία αποτελούν τους τρεις βασικούς άξονες του προγράμματος EaSI (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Ο πρώτος άξονας αναφέρεται στον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής πολιτικής και της πολιτικής για την απασχόληση (άξονας PROGRESS). Εδώ τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλούνται να αναπτύξουν πολιτικές σε τρεις τομείς: Πρώτος τομέας είναι η εργασιακή απασχόληση μέσω της μείωσης της ανεργίας ιδιαίτερα ατόμων νεαρής ηλικίας. Ο δεύτερος τομέας επικεντρώνεται στην κοινωνική ενσωμάτωση και προστασία καθώς και στην καταπολέμηση της φτώχειας. Τέλος ο τρίτος τομέας αναφέρεται στην ποιότητα όσον αφορά στις συνθήκες εργασίας. Στόχος του συγκεκριμένου άξονα είναι η ανάπτυξη γνώσεων υψηλού επιπέδου, η ελεύθερη ανταλλαγή απόψεων και πληροφοριών χωρίς κοινωνικές διακρίσεις με κοινό σκοπό τη μάθηση, η οικονομική στήριξη μέσω χρηματοδότησης από το ΕΚΤ με σκοπό την δημιουργία καινοτόμων δράσεων για την αγορά εργασίας και η χρηματοδότηση διαφόρων οργανώσεων ώστε να

αυξηθούν οι γνώσεις και οι ικανότητές τους για να στηρίξουν τις πολιτικές της Ε.Ε. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Ο δεύτερος άξονας εστιάζει στην επαγγελματική κινητικότητα (άξονας EURES). Ο στόχος του συγκεκριμένου άξονα είναι να προωθήσει ένα ευρωπαϊκό δίκτυο (EURES), που να περιλαμβάνει υπηρεσίες οι οποίες παρέχουν πληροφορίες στους εργοδότες για άτομα τα οποία αναζητούν εργασία. Εδώ οι τομείς που καλύπτονται είναι οι εξής: η αξιοκρατία και η εγγύηση διαφάνειας υπό την οποία δίνεται οποιαδήποτε πληροφορία είτε για τον εργαζόμενο είτε για τον εργοδότη. Ένα δεύτερος τομέας αφορά στην δημιουργία υπηρεσιών με σκοπό την πρόσληψη των εργαζομένων σε συγκεκριμένες θέσεις εργασίας. Ο τρίτος τομέας δίνει βαρύτητα στην εξάλειψη των κοινωνικών διακρίσεων καθώς τονίζει πως οι εταιρικές σχέσεις που αναπτύσσονται δεν έχουν όριο ως προς την φυλετική προέλευση των εργαζομένων. Προσδοκώμενοι στόχοι εδώ είναι η στήριξη των εργαζομένων για την εξεύρεση μιας ποιοτικής θέσης εργασίας μέσω της προσφοράς και της ζήτησης. Αξιοσημείωτο ως προς τη διαδικασία είναι η εξασφάλιση της διαφάνειας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Ο τρίτος άξονας είναι οι Μικροχρηματοδοτήσεις και η Κοινωνική επιχειρηματικότητα. Εδώ το πρόγραμμα επικεντρώνεται στην παροχή μικρών πιστώσεων και δανείων που αφορούν κυρίως ευάλωτες κοινωνικές ομάδες ή μικρές επιχειρήσεις. Στόχοι εδώ καθίστανται η δυνατότητα των ατόμων που ανήκουν σε αυτές τις μειονότητες για ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας και η διευκόλυνση χρηματοδότησης για τη δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (TEBA/ FEAD)

Ένα τρίτο χρηματοδοτικό εργαλείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την στήριξη των ευπαθών κοινωνικών ομάδων είναι το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (TEBA/ FEAD). Το συγκεκριμένο πρόγραμμα περιλαμβάνει μια σειρά από μέτρα και στηρίζει ιδιαίτερα τους άπορους με την προσφορά τροφίμων και άλλων βασικών υλικών αγαθών (ρούχα, υποδήματα, είδη προσωπικής χρήσης κ. α). Το πρόγραμμα πραγματοποιείται μέσω Κοινωνικών Συμπράξεων και τα άτομα τα οποία συμμετέχουν επιλέγονται με βάση εισοδηματικά κριτήρια. Ακόμη παρέχεται καθοδήγηση και υποστήριξη στα άτομα που συμμετέχουν στο πρόγραμμα προκειμένου να ενταχθούν στο κοινωνικό

σύνολο και να μετέχουν ισότιμα στα κοινωνικά δρώμενα. Η έξοδος από την φτώχεια αποτελεί έναν από τους βασικότερους μακροπρόθεσμους στόχους του προγράμματος. Τον Μάιο του 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε κάποιες επιπλέον τροποποιήσεις όσον αφορά στον κανονισμό του FEAD, με στόχο την κάλυψη των αυξημένων αναγκών που προέκυψαν εξαιτίας της πανδημίας του COVID-19. Έτσι διατέθηκαν περισσότεροι οικονομικοί πόροι από το FEAD για τα έτη 2020-2021-2022 (European Commission, 2021).

Όσον αφορά στον τρόπο λειτουργίας του FEAD, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εγκρίνει τα προγράμματα των κρατών μελών της για την περίοδο 2014-2020, εφόσον το κάθε κράτος έχει λάβει αποφάσεις σε εθνικό επίπεδο όσον αφορά στην παροχή βοήθειας, μέσω διαφόρων οργανώσεων συχνά μη κυβερνητικών. Η κάθε χώρα αναλόγως με τις ανάγκες της επιλέγει τον τρόπο με τον οποίο θα παράσχει βοήθεια (παροχή φαγητού ή υλική βοήθεια σε είδη πρώτης ανάγκης) στα άτομα των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Η διανομή των διαφόρων ειδών γίνεται με τους εξής τρόπους: Είτε το κάθε κράτος διανέμει τρόφιμα και υλικά αγαθά πρώτης ανάγκης μέσω των κατάλληλων υπουργείων σε δημόσιους φορείς ή σε μη κυβερνητικές οργανώσεις είτε το κράτος χρηματοδοτεί τους οργανισμούς ώστε να αγοράσουν οι ίδιοι τα απαραίτητα είδη. Όσον αφορά στο ποσό της χρηματοδότησης, πάνω από 3,8 δισεκατομμύρια ευρώ διατίθενται για το TEBA την περίοδο 2014-2020 (European Commission, 2021).

Στη νέα προγραμματική περίοδο 2021-2027 η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφάσισε να ενοποιήσει τα τρία ταμεία (EKT, EaSI, FEAD) προκειμένου να υπάρχει ένας ολοκληρωμένος σχεδιασμός και ένα χρηματοδοτικό εργαλείο για όλες τις παρεμβάσεις που αφορούν τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Το νέο χρηματοδοτικό εργαλείο ονομάστηκε EKT + ή ESF + (European Social Fund plus) (European Commission, 2021).

3.4 ΤΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΕΥΠΑΘΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

Το κράτος έχει θέσει σε προτεραιότητα το σχεδιασμό ενός προγράμματος σε εθνικό επίπεδο, για την υποστήριξη των ατόμων που βρίσκονται σε ανάγκη, ιδιαίτερα στο πλαίσιο των ιδιαίτερων συνθηκών που βιώνει η κοινωνία τα 2 τελευταία χρόνια με την πανδημία του κορωνοϊού COVID-19. Κρίνεται λοιπόν

αναγκαία η άμεση λήψη μέτρων, διαφορετικά οι επιπτώσεις της πανδημίας θα έχουν ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις τόσο για την οικονομία όσο και για την κοινωνία. Οι τρεις βασικοί άξονες στους οποίους επικεντρώνεται το εθνικό αυτό σχέδιο είναι οι εξής:

- Η μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και η αποδοχή της διαφορετικότητας αποτελούν σημαντικά κοινωνικά ζητήματα τα οποία συντελούν στη συνοχή της ελληνικής κοινωνίας.
- Η πρακτική στήριξη των ατόμων που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες με σκοπό την ενεργή συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή ως ισότιμα μέλη.
- Η ανάπτυξη διαύλων επικοινωνίας μεταξύ κράτους και πολιτών ώστε ο σχεδιασμός στρατηγικών να ανταποκρίνεται στις ουσιαστικές ανάγκες τους. Η συνεργασία μεταξύ των φορέων Κοινωνικής Πολιτικής κρίνεται σημαντική με στόχο τον αποτελεσματικό σχεδιασμό του προγράμματος (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2021).

Το εθνικό στρατηγικό σχέδιο του 2021, εστιάζει σε παρεμβάσεις που αφορούν την κοινωνική ένταξη διαφορετικών ομάδων του πληθυσμού που χρειάζονται βοήθεια. Συγκεκριμένα, η καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας κρίνεται πολύ σημαντική καθώς παρουσιάζονται ελλείψεις στον σχεδιασμό ολοκληρωμένων παρεμβάσεων που αφορούν αυτόν τον τομέα (π.χ. σχεδιασμός δομών φιλοξενίας οικογενειών και παροχής ειδών πρώτης ανάγκης). Μία ακόμη πρωτοβουλία σχετικά με το παιδί που βρίσκεται σε κατάσταση φτώχειας είναι η προστασία του με τη δωρεάν παροχή υπηρεσιών υγείας, στέγασης, σίτισης και εκπαίδευσης. Μια ακόμη κατηγορία ατόμων στα οποία θα δίνεται έμφαση και ιδιαίτερη φροντίδα είναι οι εγκαταλελειμμένοι από τις οικογένειές τους οι οποίοι ως ανήλικοι διέμεναν σε κοινωνικά ιδρύματα και τώρα που ενηλικιώθηκαν αναγκάζονται να τα εγκαταλείψουν και να ενταχθούν στην κοινωνία και στην αγορά εργασίας. Επιπλέον εφαρμόζεται το θεσμικό πλαίσιο όσον αφορά στους ασυνόδευτους ανήλικους οι οποίοι είναι υπήκοοι τρίτων χωρών.

Ένα ακόμη πολύ κρίσιμο θέμα που τίθεται σε προτεραιότητα και έχει ταλαιπωρήσει για πολλά χρόνια την ελληνική κοινωνία είναι η επίσπευση των διαδικασιών όσον αφορά στην υιοθεσία και στην αναδοχή παιδιών (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2021).

Σε αυτό το εθνικό σχέδιο γίνεται εντατική προσπάθεια αποϊδρυματοποίησης των ατόμων με ή χωρίς αναπηρία ώστε να ζουν ανεξάρτητα. Η ανεξάρτητη διαβίωση ιδιαίτερα των ατόμων με αναπηρία εξασφαλίζεται με δράσεις όπως «ο Προσωπικός βοηθός». Ακόμη η χορήγηση της «κάρτας αναπηρίας» σε άτομα με αναπηρία η οποία είχε εφαρμοστεί πιλοτικά, τώρα ολοκληρώνεται με το παρόν σχέδιο (Υπουργείο Υγείας, 2021).

Όσον αφορά στα άτομα της τρίτης ηλικίας, γίνονται παρεμβάσεις για την διευκόλυνσή τους σε ψηφιακές υπηρεσίες, δίνοντας έμφαση σε αυτούς που μένουν σε απομακρυσμένες περιοχές (Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, 2021).

Επανεξετάζονται τα μέτρα που είχαν ληφθεί και για την ειδική ομάδα πληθυσμού των Ρομά 2020-2030, σύμφωνα με τις προτεραιότητες του Νέου Ευρωπαϊκού Στρατηγικού Πλαισίου για την Ένταξη, την Ισότητα και τη Συμμετοχή των Ρομά, 2020-2030. Συγκεκριμένα, δίνεται έμφαση στην κοινωνική ένταξη των Ρομά με την ίση συμμετοχή τους στους τομείς της υγειονομικής περίθαλψης, της εκπαίδευσης, της στέγασης και της εύρεσης εργασίας. Η δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων για την ένταξη και την ενεργή συμμετοχή τους σε όλες τις εκφάνσεις του κοινωνικού βίου είναι απαραίτητη ώστε να αισθάνονται ισότιμα μέλη της κοινωνίας. Το γεγονός πως έχουν καθυστερήσει τα προηγούμενα έτη κάποιες δράσεις που αφορούν τους Ρομά καθιστά αναγκαία την λήψη άμεσων μέτρων με στόχο την βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου και την κοινωνική πλήρη ενσωμάτωσή τους (Διεύθυνση Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, 2021).

Μια ολοκληρωμένη στρατηγική σχεδιάζεται για την προστασία αστεγών με μέτρα που αφορούν όχι μόνο την φροντίδα τους αλλά και την εξασφάλιση στέγης. Εδώ περιλαμβάνονται ακόμη δράσεις συγχρηματοδοτούμενες και από άλλες πηγές, δημιουργώντας έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό. Οι δράσεις που υλοποιούνται προϋποθέτουν τη συνεργασία πολλών τοπικών φορέων και στοχεύουν στην εξασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης των ευάλωτων ομάδων. Η διαφυγή των ατόμων από την κατάσταση αστεγίας ώστε να μπορέσουν να ζήσουν αυτόνομα είναι στις άμεσες προτεραιότητες καθώς και η εργασιακή απασχόληση των ατόμων που δικαιούνται το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ).

Ακόμη, στο σχέδιο εντάσσεται η εφαρμογή πολιτικών ένταξης μέσα από την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (ΚΑΛΟ) που βοηθάει ιδιαίτερα τα άτομα που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες να δημιουργήσουν τις δικές τους επιχειρήσεις (Διεύθυνση Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, 2021).

Η δράση του «Δικτύου Κέντρων Κοινότητας» η οποία είχε ξεκινήσει κατά την περίοδο 2014-2020, συνεχίζεται και ενισχύεται για την περίοδο 2021-2027, δίνοντας το δικαίωμα στα ευάλωτα άτομα να έχουν πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες. Η ανάπτυξη και βελτίωση ψηφιακών υπηρεσιών που παρέχουν οι φορείς του κράτους προς τα μέλη των ευπαθών κοινωνικών ομάδων περιλαμβάνεται στο νέο σχεδιασμό για να διευκολύνει την καθημερινότητα των πολιτών. Τέλος η αναβαθμίζονται οι υπηρεσίες φροντίδας και κοινωνικής προστασίας (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, ΕΣΠΑ).

Σύμφωνα με το Υπουργείο Εργασίας, για τον σχεδιασμό των δράσεων που αφορούν στην κοινωνική ενσωμάτωση των ευπαθών ομάδων, τα βασικά ζητήματα τα οποία πρέπει να αντιμετωπίσει η εθνική στρατηγική στους βασικούς πυλώνες πολιτικών είναι τα παρακάτω:

Κοινωνική Αλληλεγγύη και μείωση φτώχειας: Εδώ κρίνεται επιτακτική η ανάγκη να καταπολεμηθεί η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός μέσα από την αύξηση και την βελτίωση παροχών. Ακόμη ψηφιοποιούνται οι υπηρεσίες πρόνοιας με στόχο την διευκόλυνση πρόσβασης για τους πολίτες ευάλωτων ομάδων. Αναβαθμίζεται το σύστημα κοινωνικής μέριμνας και κοινωνικής προστασίας ενισχύοντας τα μέτρα υπέρ της μητρότητας και της παιδικής μέριμνας με σκοπό την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας. Ακόμη ενισχύονται οι δράσεις που σχετίζονται με τη σύμβαση των δικαιωμάτων του παιδιού καθώς και οι δράσεις καταπολέμησης της έμφυλης βίας. Επίσης δημιουργούνται δομές φιλοξενίας και ενισχύονται οι υπηρεσίες των ατόμων που ανήκουν στην ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα. Η αναβάθμιση των υπηρεσιών με τις οποίες αξιολογούνται οι αναπηρίες έχει ως αποτέλεσμα να γίνεται η διαδικασία αξιολόγησης πιο γρήγορα, αξιόπιστα και με μεγαλύτερη διαφάνεια. Μέσα από την πρώιμη παρέμβαση των δράσεων για τα παιδιά με αναπηρία ή αυτισμό, παρέχεται η υποστήριξη και δίνεται η δυνατότητα βελτίωσης σε σημαντικό βαθμό των συμπτωμάτων στα παιδιά που παρουσιάζουν λειτουργικές διαταραχές ή αναπηρίες. Οι δράσεις για τη φύλαξη των παιδιών των εργαζομένων που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες διευκολύνει ιδιαίτερα τους γονείς

στις ώρες εργασίας τους. Ακόμη τα μέτρα για την αντιμετώπιση του δημογραφικού προβλήματος αποτελούν ένα επιπλέον στήριγμα την ελληνική οικογένεια. Η ψυχοκοινωνική παρέμβαση και η αντιμετώπιση κρίσεων, ενισχύεται στο πλαίσιο ενός σχεδίου δράσης, βοηθώντας στην επίλυση ψυχικών και κοινωνικών προβλημάτων του ατόμου. Η συστηματική καταγραφή και η επικαιροποίηση των στοιχείων των ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες βοηθάει ώστε να υπάρχει μια ολοκληρωμένη εικόνα τόσο των ατόμων που έχουν ανάγκη από βοήθεια όσο και των επιμέρους κατηγοριών στις οποίες ανήκουν. Τέλος η βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχονται διευκολύνει την καθημερινότητα των πολιτών.

Δικαιοσύνη και δικαιώματα: Ενισχύονται οι δράσεις που αφορούν στα δικαιώματα των ευάλωτων ομάδων και στους αποφυλακισθέντες μειώνοντας τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ακόμη διευρύνεται η λειτουργία των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων και οργανώνονται δράσεις σύμφωνα με το Εθνικό Σχέδιο για τα δικαιώματα του παιδιού και για τα άτομα με αναπηρία.

Υγεία: Οργανώνονται δράσεις για την προώθηση της ψυχικής υγείας των παιδιών καθώς και την αντιμετώπιση ψυχοκοινωνικών προβλημάτων. Επίσης γίνεται προσπάθεια ώστε να διασφαλιστεί η πρόσβαση των ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες, ως ισότιμα μέλη της κοινωνίας, στις Δομές της Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας. Η προώθηση προγραμμάτων απεξάρτησης συμβάλλει στην αποκατάσταση της σωματικής και ψυχικής υγείας των ατόμων. Επιπλέον, παρέχονται υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και συμβουλευτικής για άτομα όλων των ηλικιών τόσο στο γενικό πληθυσμό όσο και σε αυτούς που πάσχουν από χρόνιες ασθένειες, με σκοπό την βελτίωση της ποιότητας ζωής.

Εκπαίδευση και δια βίου μάθηση: Σε αυτόν τον πυλώνα συμπεριλαμβάνονται δράσεις που αφορούν όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και στοχεύουν τόσο στην πρόσβαση όσο και στην παραμονή στο σύστημα εκπαίδευσης. Ακόμη έχουν αναπτυχθεί δράσεις οι οποίες επιτρέπουν σε όλους να έχουν πρόσβαση στην ηλεκτρονική εκπαίδευση. Προγράμματα που σχετίζονται με τα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και με πρώιμη παρέμβαση, σκοπό έχουν τόσο την ενημέρωση όσο και την παροχή βοήθειας σε άτομα που το έχουν ανάγκη. Η ψυχολογική υποστήριξη και η συμβουλευτική μαθητών στο πλαίσιο

του σχολείου (με τον διορισμό ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών) επιδρά θετικά στην ψυχοσύνθεση των μαθητών και εκπαιδευτικών βοηθώντας στην αποτελεσματικότερη λειτουργία των σχολικών μονάδων. Πολύ σημαντική θεωρείται η δράση που αφορά στην κοινωνική μέριμνα των φοιτητών που έχουν πολύ χαμηλά εισοδήματα και δυσκολεύονται να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους. Ακόμη, δράσεις για την πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού, δράσεις κατά του ρατσισμού, δράσεις για την προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας προάγουν την ισότητα και ευημερία της σύγχρονης κοινωνίας με επίκεντρο τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Πολιτισμός και αθλητισμός: Δίνεται η δυνατότητα στα άτομα ειδικών ομάδων(άτομα με αναπηρία, άτομα με ΕΕΕ, πρόσφυγες) να έχουν πρόσβαση σε πολιτιστικά δρώμενα και να συμμετέχουν ισότιμα σε εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής.

Μεταφορές: Τα άτομα των ευπαθών ομάδων έχουν δικαίωμα τα άτομα που ανήκουν σε ειδικές κατηγορίες, να μετακινούνται με τα μέσα μαζικής μεταφοράς και τα ΚΤΕΛ με μειωμένο εισιτήριο ή δωρεάν με κάρτες μετακίνησης ανέργων.

Ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών: Δημιουργία στοχευμένων δράσεων και πολιτικών που περιλαμβάνονται στην Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη και αφορούν ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Ακόμη γίνεται εντατικοποίηση προσπαθειών που αφορά στην προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων.

Τουρισμός: Το κράτος διασφαλίζει κονδύλια, με τη μορφή voucher, δίνοντας τη δυνατότητα στους δικαιούχους να κάνουν διακοπές με πολύ χαμηλό αντίτιμο (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2021).

Με βάση τους παραπάνω πυλώνες που αποτελούν το Εθνικό σχέδιο στρατηγικής για την καταπολέμηση της φτώχειας, όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς σε εθνικό και τοπικό επίπεδο εφαρμόζουν τις πολιτικές που απαιτούνται για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Στη συνέχεια της εθνικής στρατηγικής, η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας έχει εκπονήσει ένα επιχειρησιακό σχέδιο για την εφαρμογή πολιτικών που θα συμβάλλουν στην κοινωνική ενσωμάτωση και υποστήριξη των ευπαθών ομάδων που διαβιούν στα όριά της. Βασική φιλοσοφία της στρατηγικής της ΠΚΜ για την κοινωνική ένταξη, την καταπολέμηση της φτώχειας και κάθε μορφής διακρίσεων είναι η ανάπτυξη ενός πλέγματος παρεμβάσεων που θα στοχεύουν αφενός στους φτωχότερους και μειονοκτούντες, αφετέρου στην αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Το σχέδιο αυτό έχει τρεις βασικούς στόχους, ο καθένας από τους οποίους συνοδεύεται από τις αντίστοιχες δράσεις:

- 1) Προώθηση της βιώσιμης απασχόλησης.
- 2) Διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής.
- 3) Αναβάθμιση των υποδομών εκπαίδευσης (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Η επιμέρους ανάλυση των παραπάνω στόχων καθώς και οι προτεραιότητες που έχουν τεθεί αναλύονται στα παρακάτω υποκεφάλαια:

4.1 ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Η ενίσχυση των πολιτικών για αύξηση στην απασχόληση είναι ένα από τα βασικά κοινωνικά και οικονομικά ζητήματα που απασχολεί την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. Παρά το γεγονός πως κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης το ποσοστό απασχόλησης μειώθηκε αρκετά, η ΠΚΜ τα τελευταία χρόνια εμφανίζει δείκτη απασχόλησης γύρω στο 50% ενώ ο αντίστοιχος δείκτης της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» ανέρχεται στο 75%. Μεγαλύτερο ποσοστό αποκλεισμού από την αγορά εργασίας εμφανίζουν οι μακροχρόνια άνεργοι το ποσοστό των οποίων στη συνολική ανεργία είναι περίπου στο 70%. Δυσκολίες πρόσβασης στην αγορά εργασίας εμφανίζουν ορισμένες ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού όπως τα άτομα που δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση, οι ρομά, οι άστεγοι και οι μετανάστες. Το εκπαιδευτικό σύστημα δεν

βοηθάει ιδιαίτερα τους νέους να αποκτήσουν τα απαραίτητα εφόδια ώστε να μπορέσουν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας, αποτελώντας έναν ακόμη ανασταλτικό παράγοντα. Μεγαλύτερο πρόβλημα απασχόλησης στην ΠΚΜ σημειώνεται στους νέους, οι οποίοι δεν έχουν την απαραίτητη εκπαιδευτική κατάρτιση. Στις ηλικίες 15-24 το ποσοστό ανεργίας ανέρχεται περίπου στο 60% (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Έτσι λοιπόν με βάση τα παραπάνω στοιχεία, η ΠΚΜ θέτει τους παρακάτω στόχους ως προτεραιότητες:

- Μείωση της ανεργίας και αύξηση των ποσοστών απασχόλησης ιδιαίτερα στους νέους.
- Αύξηση των επενδύσεων για την δημιουργία επιχειρήσεων.
- Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, δίνοντας έμφαση στους νέους.
- Προώθηση προγραμμάτων ενεργητικής απασχόλησης, τοπικών πρωτοβουλιών απασχόλησης, κοινωνικού έργου και απόκτηση εργασιακής εμπειρίας.
- Δημιουργία ενός περιφερειακού μηχανισμού ο οποίος σε συνεργασία με τον εθνικό, θα παρακολουθεί την αγορά εργασίας.

Μέσα από αυτές τις προτεραιότητες, ενισχύονται οι δράσεις της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης οι οποίες έχουν άμεση σχέση με την αύξηση του ανθρώπινου δυναμικού και οι παρεμβάσεις Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Αστικής Ανάπτυξης (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Η ΠΚΜ σχεδιάζει ενεργητικές πολιτικές σε συνδυασμό με τοπικές πρωτοβουλίες, οι οποίες στοχεύουν στις ομάδες με τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας όπως οι νέοι, οι μακροχρόνια άνεργοι, τα άτομα με χαμηλά τυπικά προσόντα και στις οικογένειες χωρίς κανέναν εργαζόμενο μέλος. Το περιεχόμενο των προγραμμάτων σχετίζεται με τις ανάγκες των ατόμων που υπάγονται στην ΠΚΜ. Η αποτελεσματικότητα των πολιτικών αυτών συνδέεται ως έναν μεγάλο βαθμό με τον εκσυγχρονισμό του ΟΑΕΔ ο οποίος είναι σε εξέλιξη, προβλέποντας στην ενίσχυση των σχέσεων και την ενεργή επικοινωνία μεταξύ των ατόμων που αναζητούν εργασία και των εργοδοτών (ΕΣΠΑ, 2014-2020).

Ακόμη ενισχύεται η συνεργασία μεταξύ των φορέων εξεύρεσης εργασίας καθώς και η προσφορά υπηρεσιών για τους ανέργους. Η βελτίωση της διαδικασίας σχεδιασμού, επικοινωνίας και αξιολόγησης Ενεργητικών Πολιτικών Απασχόλησης, τίθεται ως βασικός πυλώνας με σκοπό την επιτυχή υλοποίησή τους (ΕΣΠΑ, 2014-2020).

Ένας ακόμη βασικός στόχος είναι η οικονομική ανάπτυξη μέσα από την επαγγελματική κατάρτιση των νέων. Οι παρεμβάσεις που γίνονται βασίζονται στην ανάλυση των αναγκών της αγοράς εργασίας και αφορούν κυρίως σε ανάπτυξη δεξιοτήτων οι οποίες είναι απαραίτητες για να προωθηθούν με μεγαλύτερη ευκολία οι ωφελούμενοι στην εύρεση εργασίας. Τα προγράμματα ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των εργοδοτών και οδηγούν στην πιστοποίηση των ωφελούμενων για τις δεξιότητες που αποκτούν σύμφωνα με τις απαιτήσεις του ΕΟΠΠΕΠ.

Οι δράσεις που υλοποιούνται για την προώθηση της βιώσιμης απασχόλησης είναι: Η ανάπτυξη δεξιοτήτων καινοτομίας στελεχών επιχειρήσεων η οποία περιλαμβάνει την εκπαίδευση 600 στελεχών από 200 επιχειρήσεις, την υλοποίηση 30 εκπαιδευτικών προγραμμάτων για 600 άτομα διάρκειας 40 ωρών το καθένα και την παροχή εξειδικευμένων συμβουλευτικών υπηρεσιών όπως εκπόνηση επιχειρησιακών σχεδίων καινοτομίας και εξωστρέφειας (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Ακόμη περιλαμβάνονται ολοκληρωμένα προγράμματα ανάπτυξης των επαγγελματικών προσόντων και απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας μακροχρόνια ανέργων με χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα. Όσον αφορά στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, πραγματοποιούνται προγράμματα απασχόλησης. Συγκεκριμένα, για την κοινωνική ομάδα των Ρομά υλοποιούνται τοπικά ολοκληρωμένα σχέδια για τη βελτίωση της πρόσβασής τους στην απασχόληση και στην τοπική κοινωνική ζωή και προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας και ανάπτυξης των βασικών ψηφιακών δεξιοτήτων.

Ακόμη μια σημαντική παρέμβαση εστιάζει κυρίως σε γυναίκες κάτω του ορίου της φτώχειας (άνεργες ή εργαζόμενες). Το συγκεκριμένο πρόγραμμα εστιάζει στην ενίσχυση των γυναικών μέσω ολοκληρωμένων και στοχευμένων δράσεων που αποσκοπούν στην αύξηση της απασχόλησης και στην εξέλιξη της επαγγελματικής σταδιοδρομίας γυναικών που βαρύνονται με ευθύνες φροντίδας εξαρτημένων μελών. Οι ενδεικτικές δράσεις είναι: Ολοκληρωμένες δράσεις / παρεμβάσεις για ευπαθείς ομάδες οι οποίες θα περιλαμβάνουν πλέγμα δράσεων

(συμβουλευτική, mentoring, επαγγελματικός προσανατολισμός, απασχόληση, κατάρτιση, ευαισθητοποίηση, δημοσιότητα κλπ), δράσεις προώθησης στην απασχόληση (τύπου ΝΕΕ, ΝΘΕ) για ευπαθείς ομάδες, στοχευμένα προγράμματα κατάρτισης-πιστοποίησης και πρακτικής άσκησης για ευπαθείς ομάδες σε κλάδους αιχμής της οικονομίας της Περιφέρειας/τοπικής οικονομίας, παροχή υπηρεσιών φροντίδας και φιλοξενίας παιδιών (παιδικοί / βρεφικοί / βρεφονηπιακοί σταθμοί, ΚΔΑΠ, κλπ), στοχευμένα μέτρα ενίσχυσης της διαχειριστικής ικανότητας και της ενθάρρυνσης της συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων και της κοινωνίας των πολιτών (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Σημαντικές δράσεις γίνονται στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας με στόχο την ενίσχυση των δυνατοτήτων απασχόλησης για άτομα των ευπαθών ομάδων πληθυσμού σε περιφερειακό επίπεδο. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα μπορεί να αφορά σε διάφορους τομείς της οικονομίας που σχετίζεται τόσο με προϊόντα όσο και με παροχή υπηρεσιών.

Οι ενδεικτικές δράσεις είναι:

- Προγράμματα για την Ενημέρωση, κινητοποίηση, υποστήριξη και την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων.
- Μεταφορά καλών πρακτικών.
- Δράσεις δικτύωσης επιχειρήσεων Κοινωνικής Οικονομίας.
- Στήριξη για ανάπτυξη συνεργιών και δικτύων των επιχειρήσεων Κοινωνικής Οικονομίας (clusters).
- Ενίσχυση υφιστάμενων.
- Δημιουργία νέων ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ. (π.χ. για προώθηση της Ψυχικής Υγείας).
- Κατάρτιση στελεχών κοινωνικών επιχειρήσεων.

Βασική προτεραιότητα αποτελεί η ένταξη των νέων στην αγορά εργασίας. Ο σχεδιασμός περιλαμβάνει παρεμβάσεις ανάλογες με τις ανάγκες της κάθε ομάδας στόχου των νέων (μακροχρόνια άνεργοι, νέοι με χαμηλά τυπικά προσόντα, νέοι που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο) και είναι οι εξής:

- Η δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας για νέους.
- Η ενίσχυση της δυνατότητας των νέων να αναπροσαρμόζουν το επαγγελματικό τους προφίλ ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες που επικρατούν στην αγορά εργασίας.
- Η ενίσχυση της επαγγελματικής κινητικότητας των νέων.

- Η αναχαίτιση της «διαρροής εγκεφάλων» (brain drain) δηλαδή της μετανάστευσης νέων επιστημόνων με υψηλού επιπέδου δεξιότητες στο εξωτερικό.
- Η αναβάθμιση του ρόλου της πρακτικής άσκησης και της μαθητείας μέσω της θεσμικής κατοχύρωσης και της συνακόλουθης αναβάθμισης των μέσων και των μηχανισμών ενίσχυσης της πρακτικής άσκησης.

Άμεση διασύνδεση της πρακτικής άσκησης με τις ανάγκες των επιχειρήσεων (ΕΣΠΑ, 2014-2020).

Επιπλέον υλοποιούνται δράσεις αναδιάρθρωσης επιχειρήσεων και ενίσχυσης δεξιοτήτων των εργαζομένων που θα συμβάλλουν στην προσαρμογή των επιχειρήσεων στην αλλαγή. Ειδικότερα, η ανάπτυξη των δεξιοτήτων των εργαζομένων, εργοδοτών κλπ, υποστηρίζει τον αναπροσανατολισμό των επιχειρήσεων προς νέες αγορές, τη βελτίωση της οργάνωσης της εργασίας και της παραγωγής με επικέντρωση σε τομείς με αναπτυξιακή προοπτική και ποιότητα. Ενεργοποιούνται προγράμματα για την ανάπτυξη υποστηρικτικών-συμβουλευτικών υπηρεσιών με βάση τις ανάγκες σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο και σε τομείς που υπάρχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα και αυξημένη δυναμική στην τοπική οικονομία της περιοχής (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Αξιοσημείωτες δράσεις γίνονται για τη στήριξη της υγιούς επιχειρηματικότητας και την πολύπλευρη ενίσχυση της κοινωνικής και αγροτικής επιχειρηματικότητας. Για το σκοπό αυτό αξιοποιούνται πόροι για τη δημιουργία νέων και καινοτόμων επιχειρήσεων (start up) και ενεργοποιούνται μηχανισμοί συμβουλευτικής υποστήριξης και καθοδήγησης νέων εν δυνάμει επιχειρηματιών και υφιστάμενων επιχειρήσεων, ενώ θα υλοποιηθούν στοχευμένες παρεμβάσεις, όπως η στήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Στο πλαίσιο αυτό και με δεδομένη την τάση επιστροφής στην ύπαιθρο, ειδικά από τους νέους, δίνεται έμφαση στη στήριξη και δημιουργία θέσεων απασχόλησης-αυτοαπασχόλησης και μικρών επιχειρήσεων, ιδιαίτερα όσον αφορά τη διαφοροποίηση σε τομείς συμπληρωματικούς προς τον πρωτογενή τομέα (π.χ. μεταποίηση) ή προστιθέμενης αξίας για την τοπική ανάπτυξη (π.χ. κοινωνικές υπηρεσίες, περιβαλλοντικές και τεχνικές υπηρεσίες, τοπική παράδοση κλπ).

Τα αναμενόμενα αποτελέσματα από την εφαρμογή των παρεμβάσεων του στόχου για την προώθηση της βιώσιμης απασχόλησης είναι: Μείωση της

ανεργίας των νέων, μείωση της ανεργίας των γυναικών, μείωση της ανεργίας των μακροχρόνια ανέργων, μείωση της ανεργίας των ανέργων με χαμηλά τυπικά προσόντα, αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των ανέργων, αναζητούντων εργασία και εργαζομένων σε δράσεις επαγγελματικής κατάρτισης που οδηγούν σε πιστοποίηση γνώσεων, προώθηση της αυτοαπασχόλησης και της επιχειρηματικότητας των νέων και σε επιχειρήσεις κυρίως κοινωνικού χαρακτήρα. Ένα ακόμη αποτέλεσμα που αναμένεται να επιτευχθεί είναι η αναβάθμιση των δεξιοτήτων των ευπαθών ομάδων μέσα από δράσεις που σχετίζονται με την διαχείριση πόρων, φυσικού περιβάλλοντος και πολιτισμού. Επιπλέον η προώθηση της δημιουργίας νέων μικρών επιχειρήσεων στις αγροτικές περιοχές καθώς και η δημιουργία θέσεων εργασίας στις αγροτικές περιοχές (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

4.2 ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ

Στην ΠΚΜ, λόγω της οικονομικής κρίσης, αυξήθηκε ο αριθμός των ατόμων αλλά και των υπο-περιοχών της που ζει κάτω από το όριο της φτώχειας (περίπου 30% του πληθυσμού της ΠΚΜ). Ειδικότερα, σε επίπεδο ΠΚΜ, τα τελευταία πέντε χρόνια παρατηρείται σημαντική αύξηση του αριθμού των περιοχών που βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας. Όλες οι Περιφερειακές Ενότητες περιλαμβάνουν περιοχές με αυξανόμενη φτωχοποίηση (ΕΣΠΑ, 2014-2020).

Όσον αφορά στον κοινωνικό αποκλεισμό και διαχωρισμό, στην ΠΚΜ εντοπίζονται περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες όπως οι Ρομά, οι μετανάστες και οι άστεγοι. Η ΠΚΜ είναι μία εκ των τεσσάρων περιφερειών της χώρας με τη μεγαλύτερη πληθυσμιακή συγκέντρωση οικογενειών Ρομά. Οι Ρομά με μόνιμη εγκατάσταση βρίσκονται, κυρίως, στη δυτική περιοχή του πολεοδομικού συγκροτήματος της Θεσσαλονίκης και αντιμετωπίζουν μια σειρά από προβλήματα όπως έλλειψη εκπαίδευσης και κατάρτισης, ανεργία, στέγαση, εξαφάνιση πολλών παραδοσιακών επαγγελμάτων και γενικότερα αδυναμία κάλυψης βασικών αναγκών. Η κοινωνική ενσωμάτωση των περιθωριοποιημένων ομάδων θα συνέβαλλε στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των εν λόγω ομάδων, όπως στην κοινωνική συνοχή και σταθερότητα. Τα άτομα αυτών των ομάδων θίγονται συχνά και από πρακτικές διακρίσεων και άνισης μεταχείρισης (ΕΣΠΑ, 2014-2020).

Στο πλαίσιο αυτό δίνεται έμφαση σε δράσεις που υποστηρίζουν τις « Ευάλωτες Ομάδες Πληθυσμού» και τις «Ειδικές Ομάδες Πληθυσμού». Στο πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής Κοινωνικής Ένταξης προτεραιότητα δίνεται:

- Στις παροχές εισοδηματικής υποστήριξης.
- Στην πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες κοινωνικής φροντίδας.
- Στην πρόσβαση σε υπηρεσίες ενεργοποίησης στην αγορά εργασίας.

Η στρατηγική εξειδικεύεται σε περιφερειακές στρατηγικές, οι οποίες βασίζονται σε τοπικά σχέδια δράσης κοινωνικής ένταξης και θα προκύψουν από τη χαρτογράφηση της εκάστοτε περιοχής αναφορικά με τα χαρακτηριστικά της φτώχειας, των παρεχόμενων υπηρεσιών και των αναγκών του πληθυσμού, ώστε να είναι εφικτή η ολιστική παρέμβαση που εμπεριέχει α) το στάδιο της προστασίας, β) την ενεργοποίηση και γ) την προώθηση στην απασχόληση και την κοινωνική ένταξη (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Οι ανάγκες στο πεδίο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού αντιμετωπίζονται με ενεργές πολιτικές ένταξης που στοχεύουν στη βελτίωση των ευκαιριών απασχόλησης και συγκεκριμένα στην προώθηση απασχόλησης των ομάδων υψηλού κινδύνου φτώχειας και στη βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση, μέσω ποιοτικών υπηρεσιών υποστήριξης. Βασική προτεραιότητα αποτελεί η ανάπτυξη δικτύου σε τοπικό κυρίως επίπεδο με τη συνεργασία και τη σύμπραξη φορέων του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα και ιδίως των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης για την παροχή υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας.

Για την ενσωμάτωση των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων (Ρομά, άστεγοι, μετανάστες κ.τ.λ), προβλέπονται ολοκληρωμένες παρεμβάσεις οι οποίες αποσκοπούν: στη δημιουργία νέων και / ή βελτίωσης ήδη υπαρχουσών υποδομών στέγασης για άτομα που αντιμετωπίζουν ή και βρίσκονται μπροστά στο φάσμα του προβλήματος έλλειψης στέγης, στη μείωση της σχολικής διαρροής, στην παροχή υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας, στην ενημέρωση και ατομική ενδυνάμωση, στην επαγγελματική και επιχειρηματική συμβουλευτική και κατάρτιση, στην ενίσχυση της απασχόλησης μέσω κοινωφελούς εργασίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται η ενεργοποίηση της κοινωνίας των πολιτών, της τοπικής αυτοδιοίκησης και των εθελοντών. Απαραίτητη είναι η καταπολέμηση των διακρίσεων κατά των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων μέσω στοχευμένων

δράσεων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών, κυρίως μαθητών και νέων (ΕΣΠΑ, 2014-2020).

Η καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, επιδιώκεται με εστιασμένες παρεμβάσεις εξατομικευμένα για την κάθε κατηγορία ευάλωτων ομάδων όπως για παράδειγμα για τις γυναίκες μετανάστριες που λόγω και του φύλου τους καθώς και της φύσης της εργασίας τους απειλούνται από διακρίσεις. Έτσι λοιπόν οι παρεμβάσεις πολλές φορές ενισχύονται με την εφαρμογή διαπολιτισμικών πολιτικών και πολιτικών ευαισθητοποίησης της ελληνικής κοινωνίας.

Μία σημαντική δράση είναι η βελτίωση της πρόσβασης σε οικονομικά προσιτές, βιώσιμες και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης και των κοινωνικών υπηρεσιών κοινής ωφέλειας. Συγκεκριμένα, η παραπάνω δράση περιλαμβάνει τη δημιουργία κοινωνικών υπηρεσιών μιας στάσης (one stop shop), της ανάπτυξης νέων μοντέλων και μεθόδων παροχής υπηρεσιών υγείας (TOMY-Τοπικές Μονάδες Υγείας), τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού δικτύου πρωτοβάθμιας φροντίδας και την ολοκλήρωση των υπηρεσιών στην ψυχική υγεία. Η προάσπιση της ισότιμης πρόσβασης των πολιτών σε υπηρεσίες υγείας υποστηρίζεται μέσω παρεμβάσεων που αξιοποιούν τις δυνατότητες που παρέχουν οι ΤΠΕ, δίνοντας έμφαση σε δράσεις που προωθούν την πρόσβαση σε προηγμένες υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας. Επιπλέον με πόρους του ΕΣΠΑ υποστηρίζεται η διευκόλυνση της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες για άστεγους, υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας και προσχολικής εκπαίδευσης για παιδιά (ΕΣΠΑ, 2014-2020).

Τα αναμενόμενα αποτελέσματα από την εφαρμογή των παρεμβάσεων του στόχου για τη διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής είναι τα εξής: Αύξηση της απασχόλησης και των κοινωνικών επιχειρήσεων που δημιουργούνται ή υποστηρίζονται σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, δημιουργία θέσεων απασχόλησης σε αγροτικές περιοχές, κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωση του πληθυσμού της υπαίθρου, επενδύσεις σε υποδομές υγείας προκειμένου οι ευπαθείς ομάδες να έχουν καλύτερη πρόσβαση στις υποδομές υγείας και καλύτερες υπηρεσίες, μείωση του αριθμού των ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, πρόληψη και αντιμετώπιση κοινωνικού αποκλεισμού ευπαθών ομάδων. Ακόμη αναμένεται η βελτίωση των δεικτών ποιότητας των

παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας-πρόνοιας και η υλοποίηση ενός δικτύου ασφαλείας για την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας των ευπαθών ομάδων(health safety net) (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

4.3 ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Για τη βελτίωση του επιπέδου της εκπαίδευσης, η Στρατηγική «Ευρώπη 2020» επιδιώκει τη μείωση του ποσοστού πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου σε ποσοστό κατώτερο του 10% και την αύξηση, σε τουλάχιστον 40% του ποσοστού των ατόμων ηλικίας 30-34 ετών που ολοκληρώνουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στόχος της ΠΚΜ είναι να προσεγγίσει τους δείκτες εκπαίδευσης της στρατηγικής Ευρώπη 2020 (πρόωρη εγκατάλειψη της σχολικής εκπαίδευσης 9,7%, τριτοβάθμια εκπαίδευση 32%) (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2020). Οι επιδόσεις της ΠΚΜ υπολείπονται των στόχων αυτών. Για παράδειγμα, γύρω στο 27% εκτιμάται ότι ανέρχεται το ποσοστό των ατόμων μεταξύ 30-34 ετών που αποφοίτησε από ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ φαίνεται να βελτιώθηκε ο δείκτης του αριθμού των μαθητών που εγκατέλειψαν το σχολείο και το οποίο από 9,2% το 2010, μειώθηκε γύρω στο 7,8%. Σε γενικές γραμμές, το επίπεδο εκπαίδευσης και οι σχετικές υποδομές της ΠΚΜ κρίνονται, σε σχέση με το μέσο όρο της χώρας ως ικανοποιητικές. Παρόλα αυτά, διαπιστώνονται προβλήματα όπως, για παράδειγμα, η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, σημαντικά ποσοστά αναλφάβητων, χαμηλή συμμετοχή στην επαγγελματική και τεχνική εκπαίδευση, μειωμένη συμμετοχή στη δια βίου εκπαίδευση, προβληματική πρόσβαση στο σχολείο παιδιών από απομακρυσμένες περιοχές, κ.α. Η οικονομική κρίση προκάλεσε το πρόβλημα του υποσιτισμού πολλών μαθητών στο σχολείο ενώ η μεγάλη μείωση των λειτουργικών και επενδυτικών δαπανών των εκπαιδευτικών μονάδων θέτει σε κίνδυνο την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Επιπλέον, η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού αποτελεί βασικό στόχο για την έξοδο από την κρίση και την αλλαγή του παραγωγικού προτύπου της ΠΚΜ. Υψηλής ποιότητας υποδομές εκπαίδευσης είναι η βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, ιδιαίτερα στους τομείς των εργαστηρίων βιβλιοθηκών, εξοπλισμών για την ανάπτυξη τεχνικών δεξιοτήτων, των ΤΠΕ και της ψηφιακής μάθησης κ.α. Η ΠΚΜ, λόγω της στενότητας των πόρων προχώρησε σε

ιεράρχηση των δράσεων σε σχέση με τις ανάγκες, θέτοντας σε προτεραιότητα την ενίσχυση των υποδομών για νηπιαγωγεία σε όλη την ΠΚΜ και πρωτοβάθμια-δευτεροβάθμια εκπαίδευση για την εξάλειψη της διπλοβάρδιας, μικρή ενίσχυση στην τριτοβάθμια για εξοπλισμούς, επίλυση προβλημάτων σε κτιριακές εγκαταστάσεις, ενίσχυση της παροχής υψηλού επιπέδου υπηρεσιών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Οι επιμέρους στόχοι της στρατηγικής της ΠΚΜ είναι: Αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος και επένδυση στην κατάρτιση για την απόκτηση δεξιοτήτων και στη δια βίου μάθηση. Αναλυτικά, η εκπαίδευση, η ανάπτυξη δεξιοτήτων και η δια βίου μάθηση αποτελούν κύριους συντελεστές ανάπτυξης της οικονομίας και της κοινωνίας. Αυτό ισχύει ακόμα περισσότερο στην περίπτωση της Ελλάδας που καλείται να αντιμετωπίσει σημαντικές προκλήσεις, προκειμένου να αναπτύξει ένα νέο παραγωγικό μοντέλο και παράλληλα να επιτύχει ένα ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο για τον πληθυσμό. Για το σκοπό αυτό στόχο υψηλής προτεραιότητας αποτελεί η αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος και του ανθρώπινου δυναμικού, σε όλες τις βαθμίδες της τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, οι βασικές προτεραιότητες στον τομέα της εκπαίδευσης αφορούν στην αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος σε όλες τις βαθμίδες, το συντονισμό του χώρου της τυπικής εκπαίδευσης με αυτόν της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης και της δια βίου μάθησης (μη τυπική εκπαίδευση), καθώς και τη σύνδεση της τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας. Η επίτευξη αυτών των προτεραιοτήτων θα δώσει στη χώρα ανθρώπινο δυναμικό καλά εκπαιδευμένο, με εξειδικευμένες γνώσεις και δεξιότητες, το οποίο θα είναι σε θέση να δημιουργήσει εστίες καινοτομίας και να υπηρετήσει ένα νέο παραγωγικό και κοινωνικό υπόδειγμα (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Ένας ακόμη επιμέρους στόχος είναι η μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου. Ο υψηλός αριθμός νέων που εγκαταλείπουν το σχολείο, χωρίς βασικό επίπεδο προσόντων και ικανοτήτων επιβάλλει το σχεδιασμό και την εφαρμογή μιας συνεκτικής και ολοκληρωμένης πολιτικής για την καταπολέμηση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, η οποία θα καλύπτει όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης. Στην κατεύθυνση αυτή καθίσταται σημαντική προτεραιότητα η

αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης που επιδιώκεται να επιτευχθεί μέσω των ακόλουθων επιλογών:

Υιοθέτηση συστηματικής στρατηγικής για τη μείωση του ποσοστού πρόωρης εγκατάλειψης της σχολικής εκπαίδευσης, με την υλοποίηση δέσμης στοχευμένων και ολοκληρωμένων παρεμβάσεων σε συγκεκριμένες περιοχές και κοινωνικές ομάδες, καθώς και με την εφαρμογή μηχανισμών διαρκούς παρακολούθησης και αξιοποίησης της πληροφορίας.

Ενίσχυση και διεύρυνση των δομών νηπιακής εκπαίδευσης και αγωγής με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης και της διεύρυνσης της πρόσβασης χωρίς διακρίσεις.

Ενίσχυση της ψυχοκοινωνικής υποστήριξης των παιδιών και των οικογενειών τους με την ενεργή συμμετοχή των γονέων και φορέων υποστήριξης της τοπικής κοινωνίας.

Αναβάθμιση των προγραμμάτων σπουδών και των προσόντων των εκπαιδευτών, με περαιτέρω αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση, καθώς και εφαρμογή προγραμμάτων ενισχυτικής διδασκαλίας.

Βελτίωση της διασύνδεσης των νέων με την αγορά εργασίας με παράλληλη βελτίωση της ποιότητας και τον εκσυγχρονισμό της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, με στόχο την προσφορά δεξιοτήτων σε «κρίσιμα» επαγγέλματα και τομείς προτεραιότητας της παραγωγικής / επιχειρηματικής βάσης και την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας.

Σχεδιασμός και αναβάθμιση προγραμμάτων με έμφαση στη μαθητεία και στην πρακτική άσκηση με στόχο την αμεσότερη σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας μέσω μίας ευέλικτης και προσαρμοσμένης μαθητείας/πρακτικής άσκησης σε επιχειρήσεις.

Ενίσχυση του πολιτιστικού, αθλητικού και καλλιτεχνικού χαρακτήρα της εκπαίδευσης με έμφαση στην κοινωνική ευθύνη και συνοχή (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Ένας ακόμη στόχος επικεντρώνεται στη δια βίου μάθηση. Η ενίσχυση της πρόσβασης στη δια βίου μάθηση αλλά και η βελτίωση της αποτελεσματικότητας αυτής, με αναβάθμιση των δεξιοτήτων και ικανοτήτων του πληθυσμού και σύνδεση της κατάρτισης με την αγορά εργασίας και τις ανάγκες των επιχειρήσεων θα επιτευχθεί μέσω των ακόλουθων επιλογών:

Διεύρυνση της πρόσβασης στη διά βίου μάθηση με ενίσχυση του δικτύου των Κέντρων, τη χρήση κατάλληλων μεθοδολογικών εργαλείων, καθώς και την υλοποίηση συστήματος κινήτρων για την προώθηση της συμμετοχής των ενηλίκων και ιδιαίτερα των ευάλωτων ομάδων σε προγράμματα δια βίου μάθησης.

Εισαγωγή εθνικού πλαισίου ποιότητας στη διά βίου μάθηση με παρακολούθηση-αξιοποίηση των αποτελεσμάτων διασφάλισης ποιότητας βασικών δεξιοτήτων – ικανοτήτων.

Ένας επιπρόσθετος στόχος δίνει βαρύτητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, η σύνδεση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας καταδεικνύει ένα σημαντικό πεδίο ρύθμισης με στόχο την αύξηση της απασχόλησης και τη μείωση της ανεργίας. Η ρύθμιση αυτή συνδέεται στενά με την υπέρβαση των αδυναμιών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ΠΚΜ. Παράλληλα απαιτείται στήριξη της έρευνας συμβάλλοντας στην ανταγωνιστικότητα της Ελληνικής Οικονομίας. Στόχος είναι, η εκπαίδευση να είναι περισσότερο στοχευμένη στις ανάγκες και τη ζήτηση της αγοράς, δημιουργώντας και αξιοποιώντας τους δεσμούς μεταξύ πανεπιστημίων /ερευνητικών ιδρυμάτων και του ιδιωτικού τομέα, δίνοντας παράλληλα έμφαση στην ενίσχυση της εφαρμοσμένης έρευνας, ανάπτυξης και καινοτομίας (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Η βελτίωση της ποιότητας, της αποτελεσματικότητας και του ανοιχτού χαρακτήρα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης θα επιτευχθεί μέσω των ακόλουθων επιλογών :

Ενίσχυση της αποτελεσματικής λειτουργίας των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (οργάνωση / διοίκηση, υλικοτεχνικές υποδομές, φοιτητική μέριμνα).

Συστημική σύνδεση όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων μεταξύ τους, αλλά και με το διεθνή χώρο εκπαίδευσης, τον επιχειρηματικό κόσμο και το διεθνές επιχειρηματικό περιβάλλον.

Δημιουργία πλαισίων προσόντων και έγκυρων διαδικασιών αποτίμησης των αποτελεσμάτων όλων των μορφών εκπαίδευσης και αυτών των προσφερόμενων μέσω εργασιακής εμπειρίας.

Διεύρυνση της εφαρμογής του συστήματος διασφάλισης της ποιότητας στη Γ/θμια Εκπαίδευση με αποτελεσματικότερη αποτίμηση- αξιολόγηση του εκπαιδευτικού – ερευνητικού έργου.

Πρώθηση της συμμετοχής των φοιτητών σε σχήματα συνεργασίας με τον ιδιωτικό τομέα και ενδυνάμωση της εφαρμογής της κινητικότητας μεταξύ προγραμμάτων σπουδών.

Υιοθέτηση στρατηγικών κατευθύνσεων, ώστε τα προγράμματα σπουδών, καθώς και το εκπονούμενο ερευνητικό έργο να καταστούν διεθνώς ανταγωνιστικά και να διασυνδέονται επιτυχώς με κέντρα επιστημονικής και ερευνητικής αριστείας.

Διαμόρφωση των προϋποθέσεων και ενίσχυση της συστηματικής συνεργασίας πολιτιστικών, επιστημονικών και ερευνητικών φορέων, με σκοπό τη συνεχή ανάπτυξη και ποιοτική αναβάθμιση του ελληνόφωνου περιεχομένου στο διαδίκτυο (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Τα αναμενόμενα αποτελέσματα από την εφαρμογή των παρεμβάσεων του στόχου για την αναβάθμιση των υποδομών εκπαίδευσης είναι: Η δημιουργία/αναβάθμιση υποδομών τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης, κατάρτισης και δια βίου μάθησης, η ενίσχυση σχέσεων και μεταφοράς γνώσης από τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα και δημόσιους ερευνητικούς οργανισμούς σε ιδιωτικές επιχειρήσεις μέσα από ειδικές πλατφόρμες προσελκύνοντας (επιχειρηματικό) κεφάλαιο και στήριξη από ιδιώτες επενδυτές. Ακόμη η μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, η ισότιμη πρόσβαση σε καλής ποιότητας πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η υποστήριξη των νέων (15-24 ετών) στις φάσεις της μετάβασης μεταξύ εκπαιδευτικών βαθμίδων αλλά και από την εκπαίδευση στην εργασία, με έμφαση στην απασχόληση, τη συμβουλευτική και την επιχειρηματικότητα. Επιπλέον, η ενίσχυση της συμμετοχής και της ισότιμης πρόσβασης στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία και των παιδιών από ομάδες χαμηλού εισοδήματος και ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, ενίσχυση των θεσμών «δεύτερης ευκαιρίας» σε όλες τις βαθμίδες, συνέχιση της λειτουργίας των ολοήμερων γυμνασίων, αύξηση της συμμετοχής στη δια βίου μάθηση, βελτίωση της ποιότητας της αποτελεσματικότητας και του ανοιχτού χαρακτήρα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με σκοπό τη βελτίωση του επιπέδου συμμετοχής και των επιδόσεων. Μερικά ακόμη αναμενόμενα αποτελέσματα είναι η αύξηση του αριθμού των φοιτητών που ολοκληρώνουν έγκαιρα τις σπουδές τους, η εξειδίκευση του ερευνητικού και επιστημονικού δυναμικού, ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της οικονομίας και των κοινωνικών προκλήσεων, η πρώθηση καινοτόμων ιδεών με τη συνδρομή έμπειρων επιχειρηματιών και συμμετοχή των αποφοίτων και εξειδικευμένων επαγγελματιών σε σχήματα συνεργασίας με τον

ιδιωτικό τομέα και τέλος οι δράσεις αναβάθμισης της εκπαίδευσης σε θέματα διαχείρισης των πόρων, φυσικού περιβάλλοντος και πολιτισμού (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η μελέτη αποτελεί μια ανασκόπηση της διαθέσιμης βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας, σχετικά με τις πολιτικές ένταξης τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην κοινωνία των ατόμων που ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Η συγκεκριμένη έρευνα επικεντρώθηκε κυρίως στις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και στις εθνικές πολιτικές που έχουν σχεδιαστεί και εφαρμοστεί στα κράτη μέλη της Ε.Ε. για τη στήριξη των ευπαθών κοινωνικών ομάδων.

Το θέμα του κοινωνικού αποκλεισμού έχει απασχολήσει εδώ και δεκαετίες τη διεθνή επιστημονική κοινότητα και συνδέεται άμεσα με τη φτώχεια, την οικονομική κρίση και την ανεργία (Hodgson & Turner, 2003). Οι παραπάνω παράγοντες διευρύνουν το πρόβλημα της κοινωνικής ανισότητας ιδιαίτερα όταν αναφερόμαστε στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού οι οποίες έρχονται αντιμέτωπες και με περαιτέρω δυσκολίες λόγω φύλου, ηλικίας, οικογενειακής ή οικονομικής κατάστασης. Επιτακτική θεωρείται η ανάγκη βοήθειας των παραπάνω ατόμων μέσω κοινωνικών υπηρεσιών οι οποίες συμβάλλουν στην ομαλή ενσωμάτωσή τους στο κοινωνικό σύνολο (Ruiz-Fernández et al., 2021). Σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στην Ελλάδα έχει θεσμοθετηθεί νομοθεσία στην οποία αναγνωρίζονται πρωτίστως και διαχωρίζονται οι ευπαθείς κοινωνικές ομάδες σε ευάλωτες και ειδικές (ΦΕΚ 205/Α/31-10-2016). Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η ευκαιρία της κατοχύρωσης των δικαιωμάτων τους. Η κοινωνικοοικονομική ανασφάλεια που δημιουργήθηκε την τελευταία δεκαετία λόγω της οικονομικής κρίσης έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό τόσο των ασφαλιστικών όσο και των κοινωνικών δικαιωμάτων των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, οπότε τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης οφείλουν να εντατικοποιήσουν τις προσπάθειες μείωσης των κοινωνικών ανισοτήτων που δημιούργησε η υπάρχουσα κατάσταση μέσω της εφαρμογής κοινωνικών πολιτικών προς όφελος των ατόμων που βρίσκονται σε ανάγκη (Maroy, 2004).

Τα εκπαιδευτικά συστήματα στην Ευρώπη αλλάζουν τον τρόπο λειτουργίας καθώς και τη δομή τους, επιδιώκοντας να μειώσουν τις κοινωνικές ανισότητες (Featherstone & Kazamias, 2000). Η ανάγκη αυτή αποτυπώνεται έντονα από αποτελέσματα ερευνών τα οποία αντικατοπτρίζουν τις δυσκολίες των ευάλωτων

κοινωνικών ομάδων και ιδιαίτερα των ατόμων με αναπηρίες να συμμετάσχουν σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Παρά τις θετικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μαθητών με αναπηρίες και των μαθητών χωρίς, η δημιουργία προκαταλήψεων και στερεοτύπων που έχουν παγιωθεί στην κοινωνία και η έλλειψη ενημέρωσης, καλλιεργούν έναν δισταγμό όσον αφορά στη συναναστροφή και την πλήρη ένταξή τους στην κοινωνία (Gallagher & Gilmore, 2013). Οι ευρωπαϊκές πολιτικές λοιπόν των τελευταίων ετών λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, βελτιώνονται και εξελίσσονται προκειμένου να στηρίξουν πιο αποτελεσματικά τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες (European Commission, 2021). Οι δεσμεύσεις που αναλαμβάνουν τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης τόσο ως προς την εφαρμογή πολιτικών κοινωνικής ενσωμάτωσης όσο και εκπαιδευτικών πολιτικών, αποτυπώνονται ρητά από τις συνθήκες που αποφασίζουν και εγκρίνουν τα κράτη-μέλη (Συνθήκη Μάαστριχτ, Συνθήκη Νίκαιας, Συνθήκη Λισαβόνας, Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε) (European Commission, 2010).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση με την προαγωγή νέων μορφών κοινωνικής πολιτικής, εισάγει προγράμματα κατάρτισης στοχεύοντας στην ενεργό συμμετοχή των πολιτών (Στασινοπούλου, 2003). Η εκπαίδευση προσαρμόζεται στις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας με την καλλιέργεια νέων δεξιοτήτων όπως των Τεχνολογιών, της Πληροφορικής και των Επικοινωνιών, αναπτύσσοντας το αίσθημα πρωτοβουλίας και επιχειρηματικότητας (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, ΕΣΠΑ).

Διαπιστώνεται λοιπόν ότι η ευρωπαϊκή εκπαίδευση στοχεύει στην προώθηση της πολιτικής, πολιτιστικής και οικονομικής εναρμόνισης όλων των κρατών- μελών της, καλλιεργώντας ευσυνείδητους ευρωπαίους πολίτες.

Το στρατηγικό πλαίσιο Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2020 που έχει σχεδιαστεί από την Ευρώπη, θέτει ως προτεραιότητα τη δια βίου μάθηση, τον περιορισμό της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, την βελτίωση των συνθηκών στην αγορά εργασίας, τη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού και την βελτίωση της ποιότητας ζωής (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2021).

Πολλές κυβερνήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης δίνουν ιδιαίτερη βάση στις αλλαγές που πρέπει να γίνουν στον τρόπο εκπαίδευσης του πληθυσμού ώστε να

ανταποκρίνονται επιτυχώς στις σύγχρονες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. Η δημιουργία λοιπόν κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων αποτελούν κινητήρια δύναμη, καταρτίζοντας επαρκώς τους πολίτες με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη του κράτους και την παροχή ίσων ευκαιριών του εργατικού δυναμικού (ΕΣΠΑ, 2014-2020). Πολλές φορές βέβαια ο σχεδιασμός τέτοιου είδους πολιτικών μπορεί να αποτύχει και να μην επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα που είναι η μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων. Η δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών μάθησης, ανιχνεύοντας τις ιδιαίτερες ανάγκες και προτιμήσεις του κάθε μαθητή είναι ιδιαίτερα σημαντική, με σκοπό την πρόσβαση σε εκπαιδευτικές ευκαιρίες από όλες τις ομάδες του πληθυσμού εστιάζοντας στις ευπαθείς ομάδες (Malherbe, 2004).

Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει δημιουργήσει ορισμένα χρηματοδοτικά εργαλεία για να ενισχύσει τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες με σκοπό τη διευκόλυνση στην εύρεση εργασίας εξασφαλίζοντας έτσι την ισότιμη συμμετοχή τους στα κοινωνικά δρώμενα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021). Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) είναι ένα βασικό εργαλείο το οποίο χρηματοδοτεί έργα σε τοπικό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Συγκεκριμένα, η ευρωπαϊκή επιτροπή κατανέμει τους οικονομικούς πόρους του ΕΚΤ στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με τα κριτήρια του Δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην απόκτηση γνώσεων μέσα από την επιμόρφωση των εργαζομένων σε νέες δεξιότητες ώστε να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας, στη δημιουργία καινοτόμων επιχειρήσεων και στην επανένταξή τους στην αγορά εργασίας. Έτσι αποκτώντας την κατάλληλη εκπαιδευτική κατάρτιση, δίνεται η δυνατότητα στους εργαζομένους που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, να συμμετέχουν ενεργά στην αγορά εργασίας με κύριο στόχο την επίτευξη κοινωνικής δικαιοσύνης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Το πρόγραμμα για την Απασχόληση και την Κοινωνική Καινοτομία (EaSI) είναι ένα ακόμη χρηματοδοτικό εργαλείο που στηρίζει τις παραπάνω ομάδες πληθυσμού μέσα από τη συνένωση τριών προγραμμάτων με τους εξής βασικούς άξονες: την ανάπτυξη γνώσεων υψηλού επιπέδου, την επαγγελματική κινητικότητα και την κοινωνική επιχειρηματικότητα μέσα από προγράμματα χρηματοδοτήσεων που αφορούν τα άτομα που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες.

Ένα τελευταίο χρηματοδοτικό εργαλείο είναι το Ταμείο Βοήθειας προς τους Απόρους (TEBA/ FEAD) το οποίο περιλαμβάνει μέτρα που προσφέρουν έμπρακτη

βοήθεια στα άτομα που βρίσκονται σε οικονομική δυσχέρεια. Τα άτομα συμμετέχουν σε αυτό μέσω Κοινωνικών Συμπράξεων και στοχεύει στη μείωση της φτώχειας και στην κάλυψη των βασικών αναγκών σε τρόφιμα και σε είδη πρώτης ανάγκης για τα άτομα που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή εθνικών πολιτικών έχει συμβάλλει ιδιαίτερα στην στήριξη των ευπαθών ομάδων μέσα από έναν οδηγό παροχών ο οποίος περιλαμβάνει ελαφρύνσεις και απαλλαγές σε διάφορους τομείς όπως την φορολογία, τη στέγαση, την εργασία, την εκπαίδευση και την παροχή επιδομάτων προς όφελος των ευπαθών κοινωνικών ομάδων. Με αυτόν τον τρόπο το κράτος προστατεύει ως έναν βαθμό τις παραπάνω ομάδες προωθώντας την κοινωνική δικαιοσύνη (Ruiz-Fernández et al., 2021).

Στο πλαίσιο της κοινωνικής ένταξης και της υποστήριξης των ευπαθών κοινωνικών ομάδων και λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες που βιώνει η κοινωνία μας τα τελευταία 2 χρόνια λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού COVID - 19, η Ελλάδα έχει σχεδιάσει ένα εθνικό πρόγραμμα με 3 βασικούς άξονες: τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και την αποδοχή της διαφορετικότητας, την πρακτική στήριξη των ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες με την ισότιμη συμμετοχή σε όλες τις εκφάνσεις του κοινωνικού βίου και την ανάπτυξη διαύλων επικοινωνίας μεταξύ κράτους πολιτών. Συμπεραίνουμε λοιπόν πως η πολιτεία με τη συνεργασία φορέων κοινωνικής πολιτικής μέσα από την εφαρμογή πολιτικών ένταξης, προχωράει σε δομικές αλλαγές έχοντας ως γνώμονα την ικανοποίηση των ουσιαστικών αναγκών αυτών των ατόμων (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2021).

Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας πραγματοποίησε πληθώρα κοινωνικών δράσεων με μεγάλη επιτυχία. Αξιοσημείωτες είναι οι δράσεις εναρμόνισης επαγγελματικής και κοινωνικής ζωής, οι δράσεις λειτουργίας κοινωνικών δομών από την τοπική αυτοδιοίκηση (όπως τα κέντρα και οι δομές αστέγων) και οι δράσεις ενίσχυσης ατόμων ευπαθών κοινωνικών ομάδων του πληθυσμού. Στον τομέα της κοινωνικής ένταξης, σημαντικό αντίκτυπο είχαν οι δράσεις κατά της φτώχειας και υποστήριξης ΑΜΕΑ. Στον τομέα παροχής υπηρεσιών Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας, βασική δράση αποτέλεσε η λειτουργία Τοπικών Μονάδων Υγείας (TOMY).

Όσον αφορά στις αδυναμίες υλοποίησης δράσεων, αυτές εστιάζονται κυρίως στις δράσεις βελτίωσης συνθηκών διαβίωσης των Ρομά για τις οποίες δεν ολοκληρώθηκαν τα προαπαιτούμενα έργα υποδομής αλλά και η ανάγκη καλύτερης διασύνδεσης μεταξύ των δομών που υποστηρίζουν τις ευπαθείς ομάδες προκειμένου να επιτευχθεί καλύτερος συντονισμός των δράσεων και η μέγιστη δυνατή ωφέλεια για τους πολίτες που δέχονται αυτές τις υπηρεσίες (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

Στα θετικά αποτελέσματα του προγράμματος της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας συγκαταλέγεται επίσης η εξασφάλιση ολοκληρωμένων παροχών σε όλους τους ανθρώπους που έχουν ανάγκη, όπως επαρκείς οικονομικούς πόρους, πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες υψηλής ποιότητας και υποστήριξη για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Η Περιφερειακή διάσταση των παρεμβάσεων και η υλοποίησή τους από τοπικούς φορείς διασφαλίζει καλύτερη προσβασιμότητα για τους ωφελούμενους προς τις παρεχόμενες υπηρεσίες και τη δυνατότητα να ωφεληθούν όσοι πολίτες έχουν πραγματικά ανάγκη. Ο σχεδιασμός αυτός αναμένεται να ενισχυθεί και να βελτιωθεί και στη νέα Προγραμματική Περίοδο 2021-2027 (Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020).

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Akhtamjon ugli, A. N. (2021). Trafficking in human beings is a problem of the times. *Tematics Journal of Education*, 6, 211-216.
<https://doi.org/10.1177%2F0020872811425805>
- Almeida, T. S., Naranjo, D., Gilar-Corbi, R., & Reina, J. (2021). Effects of Socio-Academic Intervention on Student Performance in Vulnerable Groups. *Sustainability*, 13(14), 1-14. <https://doi.org/10.3390/su13147673>
- Antoninis, M., & Tsakoglou, P. (2001). Who Benefits from Public Education in Greece? Evidence and Policy Implications, *Education Economics*, 9(2), 197-222, doi: 10.1080/09645290110057001
- Barnes, C. (2007). Disability, Higher Education and the Inclusive Society. *British Journal of Sociology of Education*, 28(1) 25-35.
<https://doi.org/10.1080/01425690600996832>
- Clarke, J. & Newman, J. (1997). *The Managerial State: Power, Politics and Ideology in the Remaking of social welfare*. Sage.
- Demeuse, M., Frandji, D., Greger, D., Rochex, J.Y. (Eds.). (2012). *Educational Policies and Inequalities in Europe*. Springer. doi: 10.1057/9780230358652
- Dickens, J. (2016). *Social work and social policy: an introduction*. Routledge.
- Díez, J., Gatt, S., & Racionero, S. (2011). Placing Immigrant and Minority Family and Community Members at the School's Centre: the role of community participation. *European Journal of Education*, 46(2), 184-196 doi: 10.1377/hlthaff.26.5.1220
- Dougherty, S. M., & Lombardi, A. R. (2016). From Vocational Education to Career Readiness: The Ongoing Work of Linking Education and the Labor Market. *Review of Research in Education*, 40 (1), 326–355. SAGE Publications Sage CA: Los Angeles, CA.
- Dymski, G. A. (2005). Financial Globalization, Social Exclusion and Financial Crisis. *International Review of Applied Economics*, 19(4), 439–457. doi: 10.1080/02692170500213319
- Eckes, S., & Ochoa, T. (2005). Students with Disabilities: Transitioning from High School to Higher Education. *American Secondary Education*, 33(3), 6-20.
- Elliott, K. M. & Shin, D. (2002). Student Satisfaction: An alternative approach to assessing this important concept. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 24(2), 197-209, doi: 10.1080/1360080022000013518

- Elliott, K. M., & Shin, D. (2010). Student Satisfaction: An alternative approach to assessing this important concept. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 24(2), 197-209, doi: 10.1080/1360080022000013518
- Emam, M., & Farrell, P. (2009). Tensions experienced by teachers and their views of support for pupils with autism spectrum disorders in mainstream schools. *European Journal of Special Needs Education*, 24 (4), 407-422, doi: 10.1080/08856250903223070
- Featherstone, K., & Kazamias, G. (2000). Southern Europe and the Process of 'Europeanization'. *South European Society and Politics*, 5(2), 1-24, doi: 10.1080/13608740508539600
- Fitzpatrick-Lewis, D., Ganann, R., Krishnaratne, S., Ciliska, D., Kouyoumdjian, F. & Hwang, S.W. (2011). Effectiveness of interventions to improve the health and housing status of homeless people: a rapid systematic review. *BMC Public Health*, 11(638), 1471-2458 <https://doi.org/10.1186/1471-2458-11-638>
- Fuller, M., & Healey, M. (2004). Barriers to learning: a systematic study of the experience of disabled students in one university. *Studies in Higher Education*, 29(3), 303-318, doi: 10.1080/03075070410001682592
- Gallagher, D., & Gilmore, A. (2013). Social integration and the role of student societies in higher education: an exploratory study in the UK. *International journal of nonprofit and voluntary sector marketing*, 18(4), 275-286. <https://doi.org/10.1002/nvsm.1472>
- Getzel, E., & Thoma, C. (2008). Experiences of College Students with Disabilities of Self-Determination in Higher Education Settings. *Carrer Development for Exceptional Individuals*, 31(2), 50-67
- Ghaffarihosseini, F., Nadoushan, A. H. J., Alavi, K., Bolhari, J. (2021). Supporting the victims of domestic violence in Iran: two decades of effort. *Injury and Violence*, 13(2), 161-164 doi: 10.5249/ jivr.v13i2.1638
- Grosemans, I., & Cuyper, N. D. (2021). Career competencies in the transition from higher education to the labor market: Examining developmental trajectories. *Journal of Vocational Behavior*, 128, 1-14. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2021.103602>
- Hadjikakou, K., & Hartas, D. (2009). Higher education provision for students with disabilities in Cyprus. *International Journal of Special Education*, 55(1), 103-119 doi: 10.1007/s10734-007-9070-8
- Heiman, T., & Precel, K. (2003). Students with Learning Disabilities in Higher Education: Academic Strategies Profile. *Journal of Learning Disabilities*, 36(3), 248-258 doi: 10.1177/002221940303600304

- Hernandez, J. V., Noruzi, M. R., Nezhad, I.F., Ali, H. (2011). What is Policy, Social Policy and Social Policy Changing? *International Journal of Business and Social Science*, 2(10), 287-291.
- Hodgson, F.C., & Turner, J. (2003). Participation not consumption: the need for new participatory practices to address transport and social exclusion. *Transport Policy*, 10(2003), 265–272. doi:10.1016/j.tranpol.2003.08.001
- Karagkounis, V. (2021). Austerity, social work and the rediscovery of community work. *European Journal of Social Work*, 24(2), 278-289. <https://doi.org/10.1080/13691457.2019.1654434>
- Kirby T. (2020). Efforts escalate to protect homeless people from COVID-19 in UK. *The Lancet. Respiratory medicine*, 8(5), 447–449. [https://doi.org/10.1016/S2213-2600\(20\)30160-0](https://doi.org/10.1016/S2213-2600(20)30160-0)
- Koustourakis, G. (2007). The new educational policy for the reform of the curriculum and the change of school knowledge in the case of Greek compulsory education. *International Studies in Sociology of Education*, 17(1), 131-146. doi: 10.1080/09620210701433878
- Malherbe, R. (2004). The constitutional framework for pursuing equal opportunities in education. *Perspectives in Education*, 22(3), 9-28
- Maroy, C. (2004). Changes in regulation modes and social production of inequalities in education systems: a European Comparison. Improving Human Research Potential & the Socioeconomic Knowledge Base.
- Martin, C., Andrés, P., Bullón, A., Villegas, J. L., de la Iglesia-Larrad, J. I., Bote, B., Prieto, N., & Roncero, C. (2021). COVID pandemic as an opportunity for improving mental health treatments of the homeless people. *The International journal of social psychiatry*, 67(4), 335–343. <https://doi.org/10.1177/0020764020950770>
- Mechanic, D., & Tanner, j. (2007). Vulnerable People, Groups, and Populations: Societal View. *Health Affairs*, 26(5), 1220-1230. doi: 10.1377/hlthaff.26.5.1220
- Midgley, J., & Livermore, M. (Eds.). (2009). *The handbook of social policy*. Sage Publications.
- Miedel, W. T., & Reynolds, A. J. (2000). Parent Involvement in Early Intervention for Disadvantaged Children: Does It Matter? *Journal of School Psychology*, 37(4), 379–402. [https://doi.org/10.1016/S0022-4405\(99\)00023-0](https://doi.org/10.1016/S0022-4405(99)00023-0)
- Omelaniuk, I. (2005). *Trafficking in human beings*. Department of Economic and Social Affairs, United Nations Secretariat
- Paleologou, N. (2004). Intercultural education and practice in Greece: Needs for bilingual intercultural programmes. *Intercultural Education*, 15(3), 317-329, doi: 10.1080/1467598042000262608

- Rantanen, T., Järveläinen, E., & Leppälahti, T. (2021). Prisoners as Users of Digital Health Care and Social Welfare Services: A Finnish Attitude Survey. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(11), 2-14 doi: 10.3390/ijerph18115528
- Room, G. (1991). National Policies to Combat Social Exclusion, First Annual Report of the EC Observatory on Policies to Combat Social Exclusion. European Commission.
- Room, G. (1995). Beyond the Threshold: The Measurement and Analysis of Social Exclusion. The Polity Press. doi.org/10.1177%2F002087289603900411
- Ruiz-Fernández, M. D., Ortiz-Amo, R., Andina-Díaz, E., Fernández-Medina, I. M., Hernández-Padilla, J. M., Fernández-Sola, C., & Ortega-Galán, A. M. (2021). Emotions, Feelings, and Experiences of Social Workers While Attending to Vulnerable Groups: A Qualitative Approach. *Healthcare*, 9(1), 1-14 doi: 10.3390/healthcare9010087
- Rysavy, D. (2020). One Crisis after Another? How Much Has the COVID-19 Pandemic Impacted Opinions on Welfare-state priorities. *Scientific Papers*, 29(1), 1-11. doi: 10.46585/sp29011237
- Nizalova, O., Malisauakaite, G., Skënderaj, K., & Tota, N. (2021). Guaranteeing the Right to Attend Higher Education of Vulnerable Groups and Minorities. *Journal of Educational and Social Research*, 11(5), 182-188. doi: https://doi.org/10.36941/jesr-2021-0116
- Spicker, P. (2000). The welfare state: a general theory. Sage Stewart, M. J., Makwarimba, E., Reutter, L. I., Veenstra, G., Raphael, D., & Love, R. (2009). Poverty, Sense of Belonging and Experiences of Social Isolation. *Journal of Poverty*, 13(2), 173-195, doi: 10.1080/10875540902841762
- Su, Z., McDonnell, D., Roth, S., Li, Q., Segalo, S., Shi, F., & Wagers, S. (2021). Mental health solutions for domestic violence victims amid COVID-19: a review of the literature. *Global Health*, 17(67), doi.org/10.1186/s12992-021-00710-7
- Tsakoglou, P., & Cholezas, I. (2005). Education and inequality in Greece. IZA Discussion Papers, 1582, Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn, 1-36
- Walker, A., Walker, C. (1997). Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in the 1980s and 1990s, CPAG.
- Weerasinghe, I & Fernando, R. (2017). Students' Satisfaction in Higher Education. *American Journal of Educational Research*, 5(5), 533-539.
- Wright, N. M. & Tompkins, C. N. (2006). How can health services effectively meet the health needs of homeless people? *British Journal of General Practice*, 56(525) 286–293

Xanthopoulou, D., Gousia, K., & Athanasiades, C. (2021). Effects of unemployment and insecure jobs of youth well-being in Europe: economic development and business cycle fluctuations. In Unt, M., & Gebel, M. (Eds.), *Social Exclusion of Youth in Europe: The Multifaceted Consequences of Labour Market Insecurity* (1st ed., pp.31-57). University Press

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βαζαίου, Άτομα με αναπηρίες στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, εκδόσεις Κριτική.

Δημουλάς, Κ. & Οικονόμου, Χ.(2012). Βασικές αντιλήψεις μοντέλα και μετασχηματισμοί του κράτους πρόνοιας με έμφαση στα συστήματα υγείας, Ινστιτούτο Εργασίας.

Εθνικό Τυπογραφείο. ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4610

Ευκλείδη, Α. (2005). Πανεπιστημιακές σπουδές νέων με ειδικές ανάγκες. Πραγματικότητα και προοπτικές. Στο Α. Ευκλείδη, Πανεπιστήμιο για όλους. Όροι και προϋποθέσεις πλήρους ένταξης των φοιτητών με αναπηρία στην ακαδημαϊκή ζωή. Εκδόσεις ΕΚΠΑ.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, (2000). «Συμπεράσματα της προεδρίας», Λισαβόνα, 23-24 Μαρτίου, 2000

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Council Resolution of 15 July 2003 on Social and Human Capital-Building social and human capital in the knowledge society: learning work, social cohesion and gender, 2003/ C 175/02, Official Journal of the European Union

Καλατζή- Αζίζι, Α. (n.d). Φοιτητές με αναπηρία: Εμπειρίες από τη συμμετοχή στο πρόγραμμα HELLIOS II (1993-1996). Στο Ε. Σοφινίδου, πανεπιστήμιο για όλους: όροι και προϋποθέσεις πλήρους ένταξης των φοιτητών με αναπηρία στην ακαδημαϊκή ζωή. Εκδόσεις ΕΚΠΑ

Καλτσόγια- Τουρναβίτη, Ν. (2003). Τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Στο Μ. Ψύλλα. Κ. Μαυριγιαννάκη, & Α.

Καραγιάννη, Π.& Ζωνίου-Σιδέρη, Α. (2006). Το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας. Θεωρία και ερευνητική πρακτική. Αντιφάσεις και ερωτήματα. Μακεδόν, 223-232

Καρύδης, Β. Χ. (1996). «Η εγκληματικότητα των Μεταναστών στην Ελλάδα». Εκδόσεις Παπαζήση.

Κασιμάτη, Κ. (2003). «Πολιτικές Μετανάστευσης και Στρατηγικές Ένταξης .Η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών.» Gutenberg.

- Κοντιάδης, Ι. Ξ. (1997). Όψεις αναδιάρθρωσης του κράτους πρόνοιας στην Ευρώπη. Εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλα.
- Κοντιάδης, Ξ., Καλαντζής, Ν., Μίχος, Λ., Μπιτσάνη, Ε. και Τσέκος, Θ. (2006). Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Κοινωνική, Πολιτική και Τοπική Αυτοδιοίκηση, τελική έκθεση.
- Κορρές, Τ., & Γιαννοπούλου, Ι. (2005). Κοινωνικός αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης. Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κυρίδης, Α. (2015). «Ισότητα στην ελληνική εκπαίδευση; Ας γελάσω...» Οι κοινωνικές και εκπαιδευτικές ανισότητες στην Ελλάδα σύμφωνα με τις απόψεις φοιτητριών και φοιτητών ελληνικών ΑΕΙ και ΤΕΙ. Στο Θάνος, Θ. (επιμ.), Η Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης στην Ελλάδα: ερευνών απάνθισμα. Αθήνα: Gutenberg
- Κωσταρίδου-Ευκλείδη, Α. (2002). Σπουδές και ζωή των νέων με ειδικές ανάγκες στο πανεπιστήμιο. Διαπιστώσεις -προτάσεις. Εκδόσεις Επιτροπή Κοινωνικής Πολιτικής. Α.Π.Θ.
- Λιαρόπουλος, Λ., (2007). Οργάνωση Υπηρεσιών και Συστημάτων Υγείας, Α τόμος, εκδόσεις Βήτα.
- Μαλικιώση- Λοίζου, Μ. (1989). Ψυχολογικά- Εκπαιδευτικά- Κοινωνικά προβλήματα των φοιτητών- σπουδαστών της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επιθεώρηση Συμβουλευτικής- Προσανατολισμού 10-11. 23-31.
- Ματσαγγάνης, Μ. (2013) «Διανεμητικές επιπτώσεις της λιτότητας και της ύφεσης», <http://www.pbo.gr/Media/PressReleases/TabId/1087/ArtMID/2986/ArticleID/79/FiscalAdjustment-how-fair-is-the-distribution-of-the-burdens.aspx>
- Ματσαγγάνης, Μ. (2013) «Η πολιτική κατά της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης», Ενημερωτικό Δελτίο, 6, Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, <http://www.paru.gr/index.php?lang=gr&page=newsletters/2013>
- Μπαλούρδος, (2012). Επιπτώσεις της κρίσης στη φτώχεια και στον οικονομικό αποκλεισμό: Αρχικές μετρήσεις και προσαρμοσμένες πολιτικές. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 134, 165-192
- Ν.1566/1985, «Δομή και Λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις».(ΦΕΚ 167/Α/30-09-1985)
- Ν.4430/2016, «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις». (ΦΕΚ 205/Α/31-10-2016)
- Πρωτοπαπάς, Μ., & Καλαβάνου, Α. (2015). Οδηγός Δικαιωμάτων και Παροχών για Ευάλωτες Ομάδες. Συνήγορος του Πολίτη.

Ρετινιώτη, Α. & Μάντζιου, Ι. (2010). «Η πρόσβαση των φτωχών και κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων που ζουν στο κέντρο της Αθήνας, στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης και της εργασίας». Κοινωνική Υπηρεσία Γιατρών του Κόσμου, ερευνητική μελέτη.

Σακελλαρόπουλος Θ., (2011). «Η Κοινωνική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδόσεις Διόνικος

Σιάνου, Ε. (1998). Κοινωνικές ανισότητες και εκπαίδευση: από το φορμαλισμό των ίσων ευκαιριών στον ανταγωνιστικό ατομικισμό της ελεύθερης αγοράς. Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός, Ίδρυμα Σάκη Καραγιωργα, Αθήνα: Εξάντας, 623-638

Σταθόπουλος, Α. Π. (2005). Κοινωνική Προστασία, Κοινωνική Πρόνοια. Εκδόσεις Παπαζήση.

Στασινοπούλου Ο. (2003), Κράτος Πρόνοιας , Ιστορική εξέλιξη, Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις, Gutenberg

Στασινοπούλου, Ο. (2006). Κοινωνική πολιτική: βασικές έννοιες, ιστορική εξέλιξη, φορείς και πρότυπα. Εισαγωγή στην Κοινωνική Πολιτική, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Στασινός, Δ. (2016). Η ειδική εκπαίδευση 2020 (plus). Για μια συμπεριληπτική ή ολική εκπαίδευση στο νέο ψηφιακό σχολείο με Ψηφιακούς Πρωταθλητές. Εκδόσεις Παπαζήση.

Σύνταγμα της Ελλάδας 1975/1986/2001/2008

Τσιάκαλος, Γ. (1998). Κοινωνικός Αποκλεισμός: Ορισμοί, πλαίσιο και σημασία στο: Κ. Κασιμάτη, Κοινωνικός Αποκλεισμός: η Ελληνική Εμπειρία, Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής.

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (2021, Σεπτέμβριος). Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας.

Ψύλλα, Μ. & Μαυρογιαννάκη, Α. (2003). Άτομα με αναπηρίες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Εκδόσεις Κριτική.

Ηλεκτρονικές Πηγές

http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_el

European Commission (2010). Communication from the Commission. EUROPE 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth (COM (2010) 2020 final), διαθέσιμο στο:
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PD>

- European Commission (2021). Employment, Social Affairs and Inclusion, διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1089>
- European Commission, Work Programme 2017, διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/work-programme-2017_en
- European Monitoring Center for Drug and Drug Addiction, διαθέσιμο στο: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13838/2021.2256_EL_0906.pdf
- Διεύθυνση Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (2021), διαθέσιμο στο: <https://kalo.gov.gr/>
- Εθνικό τυπογραφείο, διαθέσιμο στο: <https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/61233/nomos-3986-2011>
- Ελληνική Αστυνομία, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, διαθέσιμο στο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021). Απασχόληση, Κοινωνικές υποθέσεις, Κοινωνική ένταξη, διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=el&catId=1081>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021). Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, διαθέσιμο στο: <https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=35&langId=el>
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2021). Οργάνωση του Εκπαιδευτικού συστήματος και της δομής του, διαθέσιμο στο: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-education-system-and-its-structure-33_el
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Προσφυγική κρίση και ΕΕ: στοιχεία και αριθμοί, διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20170629STO78630/prosfugiki-krisi-kai-ee-stoicheia-kai-arithmoi>
- Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες και ο κοινωνικός αποκλεισμός τους, διαθέσιμο στο: <https://edu4adults.blogspot.gr/2010/07/k-o.html>
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Επισιτιστικής και Βασικής Υλικής Συνδρομής (ΤΕΒΑ), διαθέσιμο στο: <https://teba.eiead.gr/?cn-reloaded=1>
- Επιχειρησιακό πρόγραμμα ΕΣΠΑ Κεντρικής Μακεδονίας, 2014-2020/
www.pepkm.gr
- ΕΣΠΑ (2014-2020), διαθέσιμο στο: <https://www.espa.gr/el/Pages/newprogperiod21-27.aspx>
- Προεδρικό Διάταγμα 201/98 (ΦΕΚ 161/1998) «Οργάνωση και λειτουργία Δημοτικών Σχολείων», διαθέσιμο στο:

<https://edu.klimaka.gr/nomothesia/fek/1287-fek-161-1998-pd-201-organosi-leitourgia-dimotika-scholeia>

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (2021). Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση, διαθέσιμο στο: <https://empedu.gov.gr/>

Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης (2021), διαθέσιμο στο: <https://mindigital.gr/>

Υπουργείο Υγείας (2021), διαθέσιμο στο: <https://www.moh.gov.gr/>

Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων. ΕΣΠΑ, διαθέσιμο στο: <https://www.espa.gr/el/Pages/Default.aspx>

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (2020), διαθέσιμο στο: <http://www.gsae.edu.gr/el/european-union/europe-2020-strategy/812-2020>

